

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

การจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย
ตอนล่าง กรณีบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี

โดย นายอุทัย ชูจิตร และคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

การจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย
ตอนล่าง กรณีบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี

โดย นายอุทัย ชูจิตร และคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บทคัดย่อ

การวิจัยการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบายตอนล่าง กรณีบ้านท่าวารี ตำบลหัวคอน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ครั้งนี้ได้ทำการศึกษาข้อมูลเรื่อง 1) สภาพบริบทชุมชนและระบบนิเวศลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี 2) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม 3) ปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน 4) ศักยภาพ เงื่อนไข ปัจจัย และข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวารีต่อการจัดการระบบนิเวศ และ 5) การใช้ประโยชน์ของชุมชนในกลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลคือใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก แบบสอบถาม การประชุมกลุ่มย่อย รวมถึงการศึกษาข้อมูลจากชุมชน และหน่วยงาน เช่น โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล กรมการพัฒนาชุมชน เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการปฏิบัติต่อไป ซึ่งได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพบริบทชุมชน ระบบนิเวศกลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมกลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี จากอดีตจนถึงปัจจุบัน 3) เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี จากอดีตจนถึงปัจจุบัน 4) เพื่อศึกษาศักยภาพ เงื่อนไข และข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวารี ต่อการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมกลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างอย่างมีส่วนร่วม และ 5) เพื่อศึกษาการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบายตอนล่าง บริเวณบ้านท่าวารี มีผลการดำเนินการวิจัยดังนี้คือ สถานการณ์ปัญหาและสาเหตุในเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน คือ 1) การขยายตัวของชุมชนท่าวารีทั้งในเชิงประชากร เชิงครัวเรือน 2) แนวทางการพัฒนาของหน่วยงานในภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและระบบนิเวศของชุมชนท่าวารี 3) การมีส่วนร่วมและความร่วมมือของคนในชุมชนในเรื่องการพัฒนาชุมชนมีน้อย 4) การขยายของพื้นที่ในการดำเนินการเกษตร 4) การขยายของตัวเมือง การเข้ามาอยู่อาศัยของคนภายนอก และหน่วยงาน จากปัญหาและสาเหตุดังกล่าว ชุมชนได้ร่วมกันปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาจนได้ผลดังนี้คือ 1) มาตรการฟื้นฟูวังปลาของชุมชนบ้านท่าวารีบริเวณลำเซบายตอนล่าง เพื่อป้องกันการละเมิดจากคนในและคนนอก โดยทำการประชาสัมพันธ์กับคนในผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน การทำจดหมายชี้แจงกับคนนอก การเชื่อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างมาตรการร่วมกัน การเฝ้าระวังผู้ที่มาลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์ โดยเจ้าอาวาสที่วัดบ้านท่าวารีเข้าไปมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังโดยการนอนเฝ้าในแพที่ติดตั้งอยู่ในลำเซบาย 2) การป้องกันสารเคมีที่ไหลลงลำเซบาย โดยตั้งคณะทำงาน ดำเนินการรณรงค์และส่งจดหมาย ประสานงาน ส่งข้อมูลการนำเสนอรายละเอียดด้านผลกระทบและข้อมูลที่เกิดขึ้นในชุมชน ให้กับศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานีที่มีที่ตั้งอยู่ริมน้ำ และร้านอาหารที่มีพื้นที่ตั้งขยะอยู่ริมน้ำ จากการทำหนังสือยื่นศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี และร้านอาหาร ทำให้ในปัจจุบันศูนย์วิจัยข้าวได้ดำเนินการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงน้ำเซบาย และเช่นเดียวกันกับร้านอินโคจันร้านอาหารในเมืองอุบลราชธานี ที่เลิกทิ้งเศษอาหารลงแม่น้ำ หลังจากนั้นทีมวิจัยได้ดำเนินการทำหนังสือขอขอบคุณในการดำเนินการแก้ไขปัญหาและทำการประชาสัมพันธ์ให้คนใน

ชุมชนได้รับรู้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเฝ้าระวังปัญหาเดิมที่จะเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งในพื้นที่ จากการดำเนินการดังกล่าว ส่งผลให้ลำเซบายกับมามีปลาหลากหลายขึ้น หลังจากการทำงานวิจัย ปลาหลายพันธุ์กลับคืนมา เช่น ปลาดองgray ปลาเสือพ่นน้ำ ปลาแซ่ ปลาปิ๊ง กุ้งใหญ่ รวมทั้งมีกุ้งใหญ่เพิ่มเข้ามาในลำน้ำจากที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน 3) แนวทางการสร้างฝังชุมชนบ้านท่าวารีในอนาคตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวารีเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น โดยทีมวิจัยทำการประชาคมชาวบ้าน เสนอเรื่องเข้าองค์การบริหารส่วนตำบลหัวดอน เพื่อขอความอนุเคราะห์จากนายช่าง อบต.ทำการร่างแบบแปลนฉบับใหม่ ที่สอดคล้องกับทางวิถีชุมชนบ้านท่าวารี หลังจากนั้นทางทีมวิจัยและทางทีม อบต.หัวดอน ทำการส่งข้อมูลแก่สำนักงานโยธาธิการจังหวัดอุบลราชธานี และได้มีการตอบรับมาจากสำนักงานโยธาธิการว่า สามารถปรับแก้แบบแปลนได้ 4)แนวทางการผลักดันให้พื้นที่ริมแม่น้ำเป็นตลาดน้ำชุมชนแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดอุบลราชธานี โดยหลังจากการก่อสร้างพื้นที่ริมฝั่งลำน้ำตามฝังชุมชนที่ปรับแก้ใหม่แล้ว ทำการย้ายตลาดนัดเก่าที่อยู่ด้านในมาเป็นพื้นที่ข้างลำเซบาย เป็นสถานที่ค้าขายของคนในชุมชน สถานที่จัดกิจกรรมทางประเพณีอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีการแข่งขันเรือยาวที่ถือว่าเรือยาวบ้านท่าวารีถือเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวชม 5) การจัดการขยะจากเปลือกมะพร้าวโดยชุมชนจัดการหาพื้นที่รองรับขยะจากการทำมะพร้าวเผาไหม้และทำเป็นปุ๋ยจากเปลือกของมะพร้าว โดยทีมวิจัยไปศึกษาดูงานที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ทำการประชาคมหมู่บ้านขอจัดซื้อเครื่องสับเปลือกมะพร้าว ทำการสับเปลือกมะพร้าวและใส่กระสอบปุ๋ยขายกระสอบละ 25 บาท แต่ข้อจำกัดของเครื่องคือคมมีดที่เป็นตัวบดเปลือกมะพร้าวจะเสียหายบ่อย เนื่องจากเปลือกมะพร้าวนั้นค่อนข้างเหนียวและแข็ง ซึ่งทางชุมชนได้วางแนวทางการค่อยอดเครื่องดังกล่าว โดยการส่งโครงการเพื่อพัฒนาค่อยอดเครื่องสับมะพร้าวไปยังหน่วยงานวิชาการในจังหวัดต่อไป

บทคัดย่อ

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ

1

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

1

1.2 คำถามการวิจัย

3

1.3 วัตถุประสงค์

3

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

4

1.5 พื้นที่ดำเนินการวิจัยและระยะเวลาในการวิจัย

4

1.6 ผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการวิจัย

4

1.7 แผนปฏิบัติงานวิจัย

5

1.8 งบประมาณ

6

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7

2.2 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน

18

2.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

24

2.4 แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร

27

2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

32

บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย

33

3.1 ขอบเขตการศึกษาวิจัย

33

3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

33

3.3 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

34

3.4 ผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการวิจัย

50

บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย

52

4.1 ข้อมูลทั่วไปบ้านท่าวารี

52

4.2 ระบบนิเวศในลำเซบายบ้านท่าวารี

56

4.3 สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในลำเซบาย

61

4.4 สักยภาพชุมชน

63

4.5 สภาพปัญหาของชุมชน

69

4.6 การสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล

75

4.7 แนวทางในการทดลองปฏิบัติการ	76
4.8 การทดลองปฏิบัติการและผลการทดลองปฏิบัติการ	77
บทที่ 5 สรุป และอภิปรายผลการวิจัย	95
5.1 สรุปผลการวิจัย	95
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	100
5.3 ผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานวิจัย	102
5.4 ปัญหาอุปสรรค	102
5.5 ข้อเสนอแนะ	103
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	

1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของโครงการวิจัย

บ้านท่าวาริ หมู่ที่ 4 ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเขื่องในและห่างจากที่ว่าการอำเภอเขื่องใน ประมาณ 16 กิโลเมตร บนถนนแจ้งสนิทสายอุบลราชธานี - ยโสธร (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 23) ห่างจากจังหวัดอุบลราชธานี 26 กิโลเมตร มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีครัวเรือนจำนวน 197 ครัวเรือน จำนวนประชากร 828 คน ประกอบอาชีพ ทำนา ค่าขายรับจ้าง มีรายได้เฉลี่ย 43,255 บาท/คน/ปี โดยเป็นรายได้ภาคเกษตรเฉลี่ย 31,726 บาท/ครัวเรือน/ปี รายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ย 54,622 บาท/ครัวเรือน/ปี

บ้านท่าวาริก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2431 หรือประมาณ 120 ปีมาแล้ว ถือเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่ บ้านท่าวาริ “ท่า” ความหมายคือ ฟังน้ำสำหรับขึ้นลงหรือจอดเรือ ส่วน “วาริ” ความหมายคือ แม่น้ำ รวมกันเป็น “ท่าน้ำ” เหตุที่ได้ตั้งชื่อนี้เนื่องจากสมัยก่อน การเดินทางเข้าไปยังตัวจังหวัดอุบลราชธานี จะต้องมาข้ามฟากที่ทำน้ำบริเวณนี้เท่านั้น (สมัยก่อนใช้สะพานไม้ ปัจจุบันเป็นสะพานปูนซีเมนต์) แม่น้ำที่ไหลผ่านบ้านท่าวารินี้ คือ ลำเซบาย โดย “ลำเซบาย” เป็นลำน้ำสาขาหนึ่งของแม่น้ำมูล เป็นแม่น้ำที่มีความผูกพันกับคนอีสานหลายพื้นที่ แม่น้ำมีความยาวประมาณ 233 กิโลเมตร มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูพาน บริเวณรอยต่อของจังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดมุกดาหาร ลำเซบายมีขนาดใหญ่เป็นลำดับที่ 6 ของลุ่มน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขนาดของลำน้ำบริเวณตอนปลายของลำเซบายมีขนาดเล็กแคบ เป็นคอขวด สภาพพื้นที่เป็นที่ราบ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาข้าวเป็นส่วนใหญ่ ก่อนไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่บริเวณบ้านทุ่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เส้นทางน้ำที่ไหลผ่านบ้านท่าวาริถือเป็นบริเวณปลายน้ำลำเซบาย ชุมชนบ้านท่าวาริจึงอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนปลายของลำเซบาย มีความผูกพันกับสายน้ำ ทั้งใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค การเกษตร และความเกี่ยวข้องในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมชุมชน ที่สร้างความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนบ้านท่าวาริตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแข่งเรือ ฯลฯ

ในอดีตลำเซบายบริเวณท่าวาริเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน ทั้งการหาปลา สัตว์น้ำ พืชผักและสมุนไพร แต่ในปัจจุบัน ชุมชนได้พึ่งพาลำน้ำของชุมชนในด้านวัฒนธรรม ประเพณีเป็นหลัก คือในด้าน ประเพณีลอยกระทง แข่งเรือ และสงกรานต์ ซึ่งเป็นที่รู้จักและนิยมเข้าร่วมงานของคนในอำเภอเขื่องในและใกล้เคียง เนื่องจากชุมชนให้ความสำคัญในการจัดงาน นอกจากการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีแล้ว ยังเป็นการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งคนที่เดินทางออกนอกหมู่บ้านไปรับจ้างจะกลับมาร่วมงาน ทำให้ครอบครัวได้ทำกิจกรรมร่วมกัน และเป็นกุศโลบายของผู้นำชุมชนในการดึงเด็กเยาวชนให้อยู่ร่วมงานเทศกาลต่างๆในชุมชนโดยใช้ท่าวาริ และแก่งต่างๆ ที่มีอยู่เป็นสถานที่จัดงาน เด็กเยาวชนได้เที่ยวเล่นร่วมกิจกรรมในบริเวณนี้ถือเป็นการป้องกันไม่ให้เด็กเข้าไปติดการพนันหรือเที่ยวเตร่ไปตามถนนหรือหมู่บ้านอื่นซึ่งนำมาซึ่งอุบัติเหตุและการทะเลาะวิวาท ส่วนการ

ฟุ้งฟิงลำเซบายด้านอื่นๆ เริ่มลดลงเนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง การฟุ้งพาอาหารธรรมชาติคือการหาปลาเริ่มลดจำนวนลง ปัจจุบันมีครอบครัวหาปลาเป็นอาชีพประมาณ 10 ครอบครัว ส่วนครอบครัวอื่นหาปลาตามฤดูกาลเป็นเป็นอาหารและรายได้เสริม การฟุ้งฟิงเรื่องอาหารพืชผักสมุนไพรลดลงเนื่องจากชุมชนเปลี่ยนวิธีการผลิตและอาชีพไปมาก คือ ทำสวนยางพารา รับราชการ รับจ้าง และค้าขายมากขึ้น และที่สำคัญทรัพยากรในลำน้ำลดลง ปลาหายากมากขึ้น พืชผักหายไ้ไป เนื่องจากตลิ่งพัง ลำน้ำตื้นเขิน รวมทั้งคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมอย่างมากทำให้ชาวบ้านไม่นิยมใช้ประโยชน์จากลำเซบายในด้านเป็นแหล่งอาหาร การฟุ้งฟิงที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน คือ การใช้เป็นแหล่งน้ำดิบในการประปาของชุมชน แต่นอกจากจะทำให้เป็นน้ำที่ไม่มีคุณภาพต้องใช้สารส้มและคลอรีนเพิ่มมากขึ้นเพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำจนชาวบ้านสังเกตเห็นสีและกลิ่นของน้ำประปาที่ไม่พึงประสงค์อย่างชัดเจน

วิถีชีวิตของชุมชนในปัจจุบัน ยังมีอีกอาชีพหนึ่งที่สร้างผลกระทบต่อลำเซบายบริเวณท่าวาริที่เป็นลุ่มน้ำคอนปลายของลำเซบายคืออาชีพการขายมะพร้าวเผา เมื่อเอ่ยถึงบ้านท่าวาริ ทุกคนที่เคยเดินทางผ่านจะต้องนึกถึงมะพร้าวน้ำหอมที่นำมาเผา ซึ่งนำมะพร้าวมาจากในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียง ชาวบ้านบ้านท่าวาริ ได้ยึดอาชีพขายมะพร้าวเผาเป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน โดยชาวบ้านจะขายมะพร้าวเผาบริเวณริมถนนสายหลักที่เชื่อมระหว่างจังหวัดอุบลราชธานีไปจนถึงจังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำมาพร้อมๆ กับการก่อตั้งหมู่บ้าน จนกลายเป็นตำนานผลิตภัณฑ์มะพร้าวเผาท่าวาริ เป็นอีกหนึ่งธุรกิจที่ส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างดีและเป็นการหมุนเวียนรายได้ภายในชุมชน ในระยะหลังเริ่มมีปัญหามะพร้าวอ่อนมากขึ้น ซึ่งไม่สามารถนำมาผลิตเป็นมะพร้าวเผาได้ ผู้ขายจึงคิดหาวิธีการเพิ่มมูลค่าให้กับมะพร้าวอ่อนได้โดยไม่ต้องทิ้ง จนพัฒนามาเป็นผลิตภัณฑ์วุ้นมะพร้าวอ่อนที่มีรสชาติหอม หวาน อร่อย

ผลิตภัณฑ์มะพร้าวเผาบ้านท่าวาริที่ผ่านกรรมวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมมีน้อยมากในปัจจุบัน ผู้ผลิตได้เปลี่ยนวิธีการจากการเผาเป็นต้มมะพร้าวแทน เนื่องจากผลกระทบในเรื่องของเชื้อเพลิง(ไม้ฟืน) ที่นำมาใช้เผามะพร้าวปัจจุบันนี้หาได้ยาก มีการใช้แรงงานคนในครอบครัวหลายคนและขั้นตอนยุ่งยากในการเผา ผู้ผลิตจึงเปลี่ยนมาใช้วิธีต้มโดยแก๊สแทน และจากการผลิตมะพร้าวเผาโดยวิธีต้มนี้ ทำให้เกิดขยะจากเปลือกมะพร้าวดิบที่ปอกออกก่อนนำไปต้ม โดยมะพร้าว 1 ลูก ได้เปลือกมะพร้าว 7 จีด ปัจจุบันในชุมชนท่าวาริมีผู้ผลิตมะพร้าวเผาประมาณ 20 ราย มีการผลิตรายละประมาณ 200 ลูก/วัน ทำให้ชุมชนเป็นผู้ผลิตขยะจากเปลือกมะพร้าว จำนวน 140 กก/คน/วัน หรือ 2,800 กก/วัน หรือ 84,000 กก/เดือน หรือ 30,660,000 กก/ปี ซึ่งในจำนวนนี้ ร้อยละ 50 ของผู้ผลิตมะพร้าวเผา นำเปลือกมะพร้าวไปเผาเป็นปุ๋ยในพื้นที่ทำนาของตนเอง ส่วนที่เหลือจะทิ้งไว้ในที่ทิ้งขยะในชุมชน ซึ่งมีที่ทิ้งขยะที่เทศบาลจัดให้อยู่ห่างจากชุมชน แต่ชาวบ้านส่วนหนึ่งจะทิ้งกระจัดกระจายอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ริมฝั่งท่าวาริ ทำให้เกิดการชะล้างและไหลลงไปที่บ่อในแม่น้ำลำเซบายบริเวณหมู่บ้านจนทำให้เกิดน้ำเสีย เป็นตะกอนและตื้นเขินในบางพื้นที่ของลำเซบาย

นอกจากนี้ การขยายตัวของเมืองอุบลราชธานียังมีผลกระทบสร้างความเสียหายและเสื่อมโทรม แก่ลุ่มน้ำตอนล่างเป็นอย่างมากและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การขยายเมืองออกมาทางทิศตะวันตกของ จังหวัด ซึ่งมีทั้งก่อสร้างสถานที่ราชการ การขยายพื้นที่เศรษฐกิจที่มีนายทุนมาซื้อที่ดินริมถนนแจ้งสนิทและ รอบนอกโดยการถมที่เพื่อทำอาคารสถานที่พักอาศัยและร้านค้า ทำให้พื้นที่ราบลุ่มและป่าทามบริเวณนี้ถูก ทับถมจนเกือบหมด ซึ่งส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำขนาดเล็กและทางน้ำถูกทำลายและเปลี่ยนทิศทาง พ่อค้ายักธุรกิจ ในเมืองใช้พื้นที่ริมลำน้ำโขงขายเป็นพื้นที่ทิ้งขยะส่วนตัวแต่เมื่อหน้าฝนน้ำหลากก็จะชะล้างขยะลงสู่ลำน้ำทำ ให้น้ำเน่าเสีย หรือแม้กระทั่งขยะจากสารเคมีที่หน่วยงานราชการใช้ในการทดลองทางการเกษตรที่เก็บไว้ริม ฝั่งแม่น้ำก็ถูกน้ำฝนชะล้างลงในแม่น้ำอย่างมากเป็นเวลานาน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นเคยถูกนำมาพูดคุยในกลุ่มของผู้นำและชาวบ้านที่ห่วงใยแต่ยังไม่เคยหา ทางแก้ไขได้เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ชุมชนยังไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นอย่างไร ต้องศึกษาปัญหา ข้อมูลอย่างไรเพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เห็นร่วมกัน ต้องสร้างแรงจูงใจอย่างไรที่จะร่วมกันแก้ไขความเสื่อม โทรมและฟื้นฟูลุ่มน้ำบริเวณท่าวารีของหมู่บ้านให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ สะอาด มีคุณภาพต่อการ ใช้ ประโยชน์ทั้งในการอุปโภค บริโภค การเกษตร และวิถีทางวัฒนธรรมของตนเองและลูกหลานคนบ้านท่า วารีในอนาคต

1.2 คำถามวิจัย

1.2.1 คำถามวิจัยหลัก การจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่ง ลำโขงตอนล่างกรณีบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นอย่างไร

1.2.2 คำถามย่อย มีดังนี้

- 1) สภาพบริบทชุมชน ระบบนิเวศลุ่มน้ำลำโขงตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นอย่างไร
- 2) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำโขงตอนล่าง บริเวณบ้านท่าวารี จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นอย่างไร
- 3) ปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับลุ่มน้ำลำโขงตอนล่าง บริเวณบ้านท่าวารีจาก อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นอย่างไร
- 4) ศักยภาพ ปัจจัย เงื่อนไข และข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวารีต่อการจัดการระบบนิเวศและ สิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำโขงตอนล่างอย่างมีส่วนร่วม เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพบริบทชุมชน ระบบนิเวศลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี ตำบลหัวคอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี จากอดีตจนถึงปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี จากอดีตจนถึงปัจจุบัน
4. เพื่อศึกษาศักยภาพ ปัจจัย เงื่อนไข และข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวารี ต่อการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างอย่างมีส่วนร่วม
5. เพื่อศึกษาการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบายตอนล่าง บริเวณบ้านท่าวารี ตำบลหัวคอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.4.1 มิติเชิงวิจัย มีดังนี้

- 1) ได้ข้อมูลสภาพบริบทชุมชน ระบบนิเวศลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่าง บริเวณบ้านท่าวารี ตำบลหัวคอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี
- 2) ได้ข้อมูลสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่าง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 3) ได้ข้อมูลปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่าง บริเวณบ้านท่าวารี จากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 4) ได้ข้อมูลศักยภาพ เงื่อนไข ปัจจัย และข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวารี ต่อการฟื้นฟูระบบนิเวศลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างอย่างมีส่วนร่วม
- 5) เกิดการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวารี ตำบลหัวคอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

1.4.2 มิติเชิงพัฒนา มีดังนี้

- 1) ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างได้รับการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง
- 2) ชุมชนมีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์สำหรับการอุปโภคบริโภค การเกษตร และการปฏิบัติการทางสังคมที่เพื่อประโยชน์ต่อชุมชน
- 3) มีข้อมูลในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพเป็นจริงในสถานการณ์ปัจจุบัน

1.5 พื้นที่ดำเนินการวิจัย และระยะเวลาในการวิจัย

1. ลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณชุมชนบ้านท่าวารี ต.หัวดอน อ.เชียงใน จ.อุบลราชธานี
 2. พื้นที่ในชุมชนข้างเคียง คือ บ้านเสียม บ้านวังอ้อ ต.เหล่างาม อ.เชียงใน จ.อุบลราชธานี
- ระยะเวลา 12 เดือน (1 กรกฎาคม 2556 – 30 มิถุนายน 2557)

1.6 ผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการวิจัย

1. สมาชิกในชุมชนที่เป็นคนหาปลา
2. สมาชิกในชุมชนที่ผลิตและจำหน่ายมะพร้าวเผา
3. บุคคลและองค์กรที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำลำเซบาย
4. ผู้นำและสมาชิกในชุมชนบ้านท่าวารี ต.หัวดอน อ.เชียงใน
5. ผู้นำและสมาชิกในชุมชนบ้านเสียม บ้านวังอ้อ ต.เหล่างาม อ.เชียงใน

1.7 แผนปฏิบัติการวิจัย

1. จัดการประชุมทีมวิจัยสร้างความเข้าใจใน โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานวิจัยตามความถนัดของแต่ละคน เตรียมความพร้อมและวางแผนปฏิบัติงาน
2. ทีมวิจัยจัดประชาคมชี้แจง โครงการวิจัยให้กับชุมชนในพื้นที่งานวิจัยได้เข้าใจโครงการวิจัยได้รับรู้ปัญหา คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ และเปิดรับอาสาสมัคร
3. อบรมพัฒนาศักยภาพการสร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูลและเทคนิควิธีการเก็บข้อมูล ระยะเวลา 2 วัน 1 คืน
4. ทีมวิจัยและอาสาสมัคร จัดเก็บข้อมูล ตามประเด็นดังต่อไปนี้
 - 1) สภาพบริบทชุมชนและระบบนิเวศลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี
 - 2) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม
 - 3) ปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
 - 4) ศักยภาพ เจริญใจ ปัจจัย และข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวารีต่อการจัดการระบบนิเวศ
 - 5) การใช้ประโยชน์ของชุมชนในลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี
5. ทีมวิจัยและอาสาสมัครร่วมกันจัดประชุม เพื่อดำเนินการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการวางแผนการนำเสนอข้อมูลจากการดำเนินการวิจัย
6. ทีมวิจัยและอาสาสมัคร จัดการประชุมประชาคมชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอข้อมูลที่เก็บมาได้ให้ชุมชนและหน่วยงานได้ตรวจสอบเพิ่มเติมข้อมูล รวมทั้งการแลกเปลี่ยนแนวความคิด
7. ประชุมทีมวิจัยและอาสาสมัคร เพื่อวางแผนดำเนินการทดลอง

8. ทีมวิจัยและอาสาสมัครและชุมชนบ้านท่าวารีร่วมกันทดลองตามแผนที่วางไว้

1) การจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

2) การมีส่วนร่วมของภายในและภายนอกชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม

3) การสร้างจิตสำนึกให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

9. ทีมวิจัยและอาสาสมัคร ร่วมกันจัดประชุมเพื่อสรุปผลและประเมินผลการทดลอง รวมทั้งการวางแผนในการจัดเวทีนำเสนอผลของการดำเนินงานวิจัย โดยดำเนินการเป็นระยะระหว่างการทดลอง

10. ทีมวิจัยและอาสาสมัคร ดำเนินการจัดประชุมชาวบ้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอผลการวิจัยทั้งในด้านเนื้อหาในการทำงาน กระบวนการดำเนินงาน ผลที่เกิดขึ้นในด้านอื่น ๆ และรับฟังความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม

11. ทีมวิจัย ร่วมกันจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเรียบเรียงเนื้อหาของการดำเนินงาน สรุปงาน และจัดทำรายงานวิจัย

1.8 งบประมาณ 186,000.00 บาท

แบ่งเป็น	-ค่าใช้จ่ายกิจกรรม	163,000.00 บาท
	-ค่าบริหารจัดการ	23,000.00 บาท

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในโครงการการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย ตอนล่าง ภูมิบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ทีมวิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร งานวิจัย งานพัฒนา และแนวคิดทฤษฎีเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาในโครงการนี้ สรุปได้ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2.2 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2.3 แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร
- 2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

โดยในแต่ละส่วนของการทบทวนเอกสารการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมมีทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเกิดจากการกระทำของมนุษย์หรือมีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น อากาศ ดิน หิน แร่ธาตุ น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง ทะเลสาบ ทะเล มหาสมุทร พืชพรรณสัตว์ต่าง ๆ ภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ ฯลฯ สิ่งแวดล้อมดังกล่าวจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะมนุษย์เป็นตัวละครสำคัญยิ่งที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงทั้งในทางเสริมสร้างและทำลาย จะเห็นว่า ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ต่างกันที่สิ่งแวดล้อมนั้นรวมทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏอยู่รอบตัวเรา ส่วนทรัพยากรธรรมชาติเน้นสิ่งที่อำนวยประโยชน์แก่มนุษย์มากกว่าสิ่งอื่น

1. ประเภทของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ก. ทรัพยากรธรรมชาติ แบ่งตามลักษณะที่นำมาใช้ได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติประเภทใช้แล้วไม่หมดสิ้น ได้แก่

- 1) ประเภทที่คงอยู่ตามสภาพเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เลย เช่น พลังงาน จากดวงอาทิตย์ ลม อากาศ ฝุ่น ใช้เท่าไรก็ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไม่รู้จักหมด
- 2) ประเภทที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากถูกใช้ในทางที่ผิด เช่น ที่ดิน น้ำ ลักษณะภูมิประเทศ ฯลฯ ถ้าใช้ไม่เป็นจะก่อให้เกิดปัญหาตามมา ได้แก่ การปลูกพืชชนิดเดียวกันซ้ำ ๆ ซาก ๆ ในที่เดิม ย่อมทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ ได้ผลผลิตน้อยลงถ้าต้องการให้ดินมีคุณภาพดีต้องใส่ปุ๋ยหรือปลูกพืชสลับและหมุนเวียน

2. ทรัพยากรธรรมชาติประเภทใช้แล้วหมดสิ้นไป ได้แก่

- 1) ประเภทที่ใช้แล้วหมดไป แต่สามารถรักษาให้คงสภาพเดิมไว้ได้ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า ประชากรโลก ความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำเสียจากโรงงาน น้ำในดิน ปลาบางชนิด ทศณียาพิษอันตราย ฯลฯ ซึ่งอาจทำให้เกิดขึ้นใหม่ได้

2) ประเภทที่ไม่อาจทำให้มีใหม่ได้ เช่น คุณสมบัติธรรมชาติของดิน พรวรรคของมนุษย์ สติปัญญา เผ่าพันธุ์ของมนุษย์ชาติ ไม้พุ่ม ต้นไม้ใหญ่ ดอกไม้ป่า สัตว์บก สัตว์น้ำ ฯลฯ

3) ประเภทที่ไม่อาจรักษาไว้ได้ เมื่อใช้แล้วหมดไป แต่ยังสามารถนำมาอุปให้ กลับเป็นวัตถุเช่นเดิม แล้วนำกลับมาประดิษฐ์ขึ้นใหม่ เช่น โลหะต่าง ๆ สังกะสี ทองแดง เงิน ทองคำ ฯลฯ

4) ประเภทที่ใช้แล้วหมดสิ้นไปนำกลับมาใช้อีกไม่ได้ เช่น ถ่านหิน น้ำมันก๊าซ โลหะส่วนใหญ่ ฯลฯ ถูกนำมาใช้เพียงครั้งเดียวก็เผาไหม้หมดไป ไม่สามารถนำมาใช้ใหม่ได้

ทรัพยากรธรรมชาติหลักที่สำคัญของโลก และของประเทศไทยได้แก่ ดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า น้ำ แร่ธาตุ และประชากร (มนุษย์)

ข. สิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมของมนุษย์ที่อยู่รอบ ๆ ตัว ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ซึ่งเกิดจากการกระทำของมนุษย์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
2. สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อมประดิษฐ์ หรือมนุษย์เสริมสร้าง

กำหนดขึ้น

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ จำแนกได้ 2 ชนิด คือ

1) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ อากาศ ดิน ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ทัศนียภาพต่าง ๆ ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง ทะเลสาบ ทะเล มหาสมุทรและทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิด

2) สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพหรือชีวภูมิศาสตร์ ได้แก่ พืชพันธุ์ธรรมชาติต่าง ๆ สัตว์ป่า ป่าไม้ สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวเราและมวลมนุษย์

สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม หรือสิ่งแวดล้อมประดิษฐ์ หรือมนุษย์เสริมสร้างขึ้น ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มนุษย์เสริมสร้างขึ้น โดยใช้กลวิธีสมัยใหม่ ตามความเหมาะสมของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น เครื่องจักร เครื่องยนต์ รถยนต์ พัดลม โทรทัศน์ วิทยุ ฝนเทียม เขื่อน บ้านเรือน โบราณสถาน โบราณวัตถุอื่น ๆ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ค่านิยม และสุขภาพอนามัย

สิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งเกิดจากสาเหตุ 2 ประการ คือ

- 1) มนุษย์
- 2) ธรรมชาติแวดล้อม มนุษย์ เป็นตัวการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อผลประโยชน์ของ

ตนเอง มากกว่าสิ่งอื่น เช่น ขอบจับปลาในฤดูวางไข่ ใช้เครื่องมือถี่เกินไปทำให้ปลาเล็ก ๆ ติดมาด้วย ถักลอบคัดไม้ทำลายป่า เพื่อนำมาสร้างที่อยู่อาศัย ส่งเป็นสินค้า หรือเพื่อใช้พื้นที่เพาะปลูกปล่อยของเสียจากโรงงานและไอเสียจากรถยนต์ทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ (น้ำเน่า อากาศเสีย)

ธรรมชาติแวดล้อม ส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ เช่น แม่น้ำที่พัดพาตะกอนไปทับถมบริเวณน้ำท่วม และปากแม่น้ำต้องใช้เวลาเนิ่นนานจึงจะมีตะกอนมาก การกัดเซาะพังทลายของดินก็เช่นเดียวกัน ส่วนการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนั้นเกิดจากแรงภายในโลก เช่น แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อื่น ๆ ได้แก่ อุทกภัย และวาล์ว ไฟป่า เป็นต้น ซึ่งภัยธรรมชาติดังกล่าวจะไม่เกิดบ่อยครั้งนัก

สรุป มนุษย์เป็นวิศวกรสร้าง และทำลายสิ่งแวดล้อมมากกว่าธรรมชาติ ความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สหรัฐอเมริกา ได้ส่งดาวเทียมสำรวจทรัพยากรโลก (Earth Resources Technology Satellite หรือ ERTS) ดวงแรกของโลกเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2515 ดาวเทียมนี้จะโคจรรอบโลกจากขั้วโลกเหนือไปทางขั้วโลกใต้รวม 14 รอบต่อวันและจะโคจรกลับมาจุดเดิมอีกทุก ๆ 18 วัน ข้อมูลที่ได้จากดาวเทียมจะมีทั้งรูปภาพและเทปสมองกลบันทึกไว้ ซึ่งมีประโยชน์อย่างยิ่งในการช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของโลก ส่วนประเทศไทยก็ได้รับข้อมูล และภาพที่เป็นประโยชน์ในด้านการเกษตร การสำรวจทางธรณีวิทยา ป่าไม้ การชลประทาน การประมง หลังจากที่ได้รับดาวเทียมดวงแรกได้ 1 ปีแล้ว ได้ส่งสกายแล็บ และดาวเทียมตามโครงการดังกล่าวอีก 2 ดวง ในปี พ.ศ. 2520 และ พ.ศ. 2522 นับว่ามีส่วนช่วยส่งเสริมพัฒนาความรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและการวางแผนโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดบนพื้นโลก

2. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งสิ่งที่มีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต เห็นได้ด้วยตาเปล่า และไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่า รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น หรืออาจจะกล่าวได้ว่า สิ่งแวดล้อมจะประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์นั่นเอง

สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ได้แก่ บรรยากาศ น้ำ ดิน แร่ธาตุ และสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บนโลก (พืช และสัตว์) ฯลฯ

สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สาธารณูปการต่าง ๆ เช่น ถนน เขื่อนกั้นน้ำ ฯลฯ หรือระบบของสถาบันสังคมมนุษย์ที่ดำเนินชีวิตอยู่ ฯลฯ

ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ (สิ่งแวดล้อม) ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน และกำลังแรงงานมนุษย์ เป็นต้น

โดยค่านิยามแล้วจะเห็นได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทนั้นจะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม แต่สิ่งแวดล้อมทุกชนิดไม่เป็นทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด ซึ่งอาจกล่าวสรุปได้ว่า การที่จะจำแนกสิ่งแวดล้อมใด ๆ เป็นทรัพยากรธรรมชาตินั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ

ประการแรก เกิดจากความต้องการของมนุษย์ที่จะนำสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเอง

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ถ้ายังไม่นำมาใช้ก็เป็นสิ่งแวดล้อม แต่ถ้านำมาใช้ประโยชน์ได้ก็จะกลายเป็นทรัพยากรธรรมชาติในช่วงเวลานั้น ๆ

ประการที่สาม สภาพภูมิศาสตร์และความห่างไกลของสิ่งแวดล้อม ถ้าอยู่ไกลเกินไปคนอาจไม่นำมาใช้ ก็จะไม่สามารถแปรสภาพเป็นทรัพยากรธรรมชาติได้

นอกจากนี้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มคละกัน ไปโดยอยู่ร่วมกันอย่างมีกฎ ระบบ ข้อบังคับทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและทั้งที่มนุษย์กำหนดขึ้นมา การอยู่เป็นกลุ่มของสรรพสิ่งเหล่านี้ จะแสดงพฤติกรรมร่วมกันภายในขอบเขตและแสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มออกมาอย่างชัดเจน กลุ่มของสรรพสิ่งเหล่านี้จะเรียกว่า ระบบนิเวศ หรือระบบสิ่งแวดล้อม นั่นเอง

การจัดการ (Management) หมายถึงการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้กิจกรรมที่ดำเนินการนั้นสามารถให้ผลยั่งยืนต่อมวลมนุษย์และธรรมชาติ โดยหลักการแล้ว "การจัดการ" จะต้องมีแนวทางการดำเนินงาน ขบวนการ และขั้นตอน รวมทั้งจุดประสงค์ในการดำเนินงานที่ชัดเจนแน่นอน

จากคำจำกัดความข้างต้น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึงการดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ได้ใช้ตลอดไปอย่างไม่ขาดแคลนหรือมีปัญหาใดๆ หรืออาจจะหมายถึงกระบวนการจัดการ แผนงานหรือกิจกรรมในการจัดสรรและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสนองความต้องการในระดับต่างๆ ของมนุษย์และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาคือเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ - สังคมและคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการอนุรักษ์ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด ประหยัด และก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

แต่ถ้าเราจะกำหนดว่าสิ่งแวดล้อมที่เรากล่าวกันทั่ว ๆ ไปนั้น เป็นเรื่องของปัญหาภาวะมลพิษอันเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือจากผลของความก้าวหน้าของการพัฒนาแล้ว เราก็สามารถให้คำจำกัดความแยกแยะการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการสิ่งแวดล้อมได้ดังนี้ คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึงการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด รวมทั้งการ

สงวนเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาตินั้นสามารถให้ผลได้อย่างยาวนาน การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้สิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรามีผลดีต่อคุณภาพชีวิต นั่นก็คือจะต้องดำเนินการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาภาวะมลพิษที่จะมีผลต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ปลอดภัย นั่นเอง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องยึดหลักการทางอนุรักษ์วิทยาเพื่อประกอบการดำเนินงานในการจัดการดังนี้ คือ

1) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ใช้อย่างฉลาดหรือใช้ตามความจำเป็น ไม่ใช้อย่างฟุ่มเฟือยและไม่เกิดการสูญเปล่า หรือเกิดการสูญเปล่าน้อยที่สุด

2) การประหยัของที่หายากและของที่กำลังสูญพันธุ์

3) การปรับปรุง ซ่อมแซมสิ่งที่เสื่อมโทรมให้คืนสภาพก่อนนำไปใช้ เพื่อให้ระบบสิ่งแวดล้อมดีขึ้น

4) มุ่งหวังให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ประกอบกันอยู่ในระบบธรรมชาติ มีศักยภาพที่สามารถให้ผลิตผลได้อย่างยั่งยืนถาวรและมั่นคง คือ มุ่งหวังให้เกิดความเพิ่มพูนภายในระบบที่จะนำมาใช้ได้ โดยไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ

5) ต้องมีการจัดองค์ประกอบภายในระบบธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศให้มี ชนิด ปริมาณ และสัดส่วนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่ละชนิดเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานตามธรรมชาติ เพื่อให้อยู่ในภาวะสมดุลของธรรมชาติ

6) ต้องยึดหลักการของอนุรักษ์วิทยาเป็นพื้นฐาน โดยจะต้องมีการรักษา สงวน ปรับปรุง ซ่อมแซม และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ในทุกสภาพทั้งในสภาพที่ดีตามธรรมชาติ ในสภาพที่กำลังมีการใช้และในสภาพที่ทรุดโทรมร่อยหรอ

7) กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการควบคุมและกำจัดของเสียมิให้เกิดขึ้นภายในระบบธรรมชาติ รวมไปถึงการนำของเสียเหล่านั้น ๆ กลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

8) ต้องกำหนดแนวทางในการจัดการเพื่อให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมในแต่ละสถานที่และแต่ละสถานการณ์

จากแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น มีหลายชนิดและแต่ละชนิดก็มีคุณสมบัติและเอกลักษณ์ที่เฉพาะตัว ดังนั้น เพื่อให้การจัดการสามารถบรรลุเป้าหมายของแนวคิด จึงควรกำหนดหลักการจัดการหรือแนวทางการจัดการให้สอดคล้องกับชนิด คุณสมบัติ และเอกลักษณ์เฉพาะอย่างของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ดังนี้

ทรัพยากรหมุนเวียน หรือทรัพยากรที่ใช้ไม่หมดสิ้น เป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติอย่างมากมาย อาทิเช่น แสงอาทิตย์ อากาศ และน้ำในวัฏจักร ทรัพยากรประเภทนี้มีความจำเป็นต่อ

ร่างกายมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอย่างอื่น ถ้าขาดแคลนหรือมีสิ่งเจือปน ทั้งที่เป็นพิษและไม่เป็นพิษ ก็จะมีผลต่อการเจริญเติบโตและศักยภาพในการผลิตของทรัพยากรธรรมชาติ นั้น

การจัดการจะต้องควบคุมการกระทำที่จะมีผลเสียหรือเกิดสิ่งเจือปนต่อทรัพยากรธรรมชาติ ต้องควบคุมและป้องกันมิให้เกิดปัญหามลพิษจากขบวนการผลิตทั้งการเกษตรอุตสาหกรรม ที่จะมีผลต่อทรัพยากรประเภทนี้ รวมทั้งการให้การศึกษาแก่ประชาชน ทั้งผลดี-ผลเสียของการปนเปื้อน วิธีการควบคุมและป้องกัน รวมทั้งต้องมีกฎหมายควบคุมการกระทำที่จะมีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติประเภทนี้ด้วย

ทรัพยากรทดแทนได้ เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วสามารถฟื้นคืนสภาพได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งได้แก่ ป่าไม้ มนุษย์ สัตว์ป่า พืช ดิน และน้ำ ทรัพยากรประเภทนี้มักจะมีมากและจำเป็นอย่างยิ่งต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ มนุษย์ต้องการใช้ทรัพยากรนี้ ตลอดเวลาเพื่อปัจจัยสี่ การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติชนิดนี้ หรือการนำมาใช้ประโยชน์ควรนำมาใช้เฉพาะส่วนที่เพิ่มพูนเท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่งแนวคิดนี้ถือว่าฐานของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เปรียบเสมือนต้นทุนที่จะได้รับผลกำไรหรือดอกเบี้ยรายปี โดยส่วนกำไรหรือดอกเบี้ยนี้ก็คือ ส่วนที่เราสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้นั่นเอง

การจัดการจะต้องจัดให้ระบบธรรมชาติมีองค์ประกอบภายในที่มีชนิด และปริมาณที่ได้สัดส่วนกัน การใช้ต้องใช้เฉพาะส่วนที่เพิ่มพูนและต้องควบคุมและป้องกันให้สต็อกหรือฐานของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ มีศักยภาพ หรือความสามารถในการให้ผลิตผลหรือส่วนเพิ่มพูนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งในการใช้หรือการผลิตของทรัพยากรธรรมชาตินั้นจะต้องใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและยึดหลักทางการอนุรักษ์ไว้ด้วย

ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วจะหมดไป ไม่สามารถเกิดขึ้นมาทดแทนได้ หรือถ้าจะเกิดขึ้นมาทดแทนได้ก็ต้องใช้เวลานานมาก และมักเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ น้ำมันปิโตรเลียม ก๊าซธรรมชาติ และสินแร่

การจัดการทรัพยากรประเภทนี้ จะต้องเน้นการประหยัดและพยายามไม่ให้เกิดการสูญเสียต้องใช้ตามความจำเป็นหรือถ้าสามารถใช้วัสดุอื่นแทนได้ก็ควรนำมาใช้แทน รวมทั้งต้องนำส่วนที่เสียแล้วกลับมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าต่อไป

3. สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แม้ว่าประเทศไทยจะพัฒนาไปมากในช่วง 25 ปีที่ผ่านมา จนกลายเป็นหนึ่งในประเทศผู้นำด้านเศรษฐกิจ และหุ้นส่วนด้านการพัฒนาในภูมิภาค แต่ความเจริญดังกล่าวมิได้ได้มาโดยปราศจากต้นทุนการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทำให้ชุมชนเมืองขยายตัว รวมทั้งการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและระบบนิเวศของประเทศ พื้นที่ป่าส่วนใหญ่สูญหายไป คุณภาพน้ำของแม่น้ำสายหลักและทะเลสาบเกือบครึ่งหนึ่งของประเทศจัดอยู่ในระดับต่ำ

มีการใช้ทรัพยากรดินและน้ำอย่างสิ้นเปลืองเกินขนาด โดยปราศจากการวางแผนที่ดี ประเทศไทยมีแนวโน้มได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะ พื้นที่ราบต่ำในภาคกลาง ซึ่งเป็นบริเวณเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดในประเทศ ขณะที่พื้นที่ชายฝั่งทะเลก็มีปัญหาการถูกกัดเซาะและแนวโน้มจะเกิดน้ำท่วมอันเป็นผลจากระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอันเป็นสาเหตุของภาวะโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีประหยัดพลังงาน และพลังงานทางเลือก ถือเป็นกิจกรรมพิทักษ์โลกสีเขียวที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหาเร่งด่วนที่สำคัญที่สุดประเด็นหนึ่งในประเทศไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ทำให้สิทธิชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับธรรมาภิบาลภาครัฐ โดยกระจายกระบวนการตัดสินใจด้านสิ่งแวดล้อมออกไปจากส่วนกลาง เป็นความริเริ่มอันดีที่ช่วยชะลอการเสื่อมถอยของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้กลับมาสู่สถานะที่ดีขึ้น

3.1 โครงการในปัจจุบัน

UNDP ทำงานร่วมกับรัฐบาล องค์การพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชนอย่างใกล้ชิด ในฐานะพันธมิตรเพื่อการพัฒนา โครงการด้านสิ่งแวดล้อมภายใต้แผนงานความตกลงร่วมระหว่างประเทศไทยและ UNDP สำหรับปี 2550-2554 มีเป้าหมายสนับสนุนกลไกระดับชาติด้านนโยบายและการบรรลุปันธกิจตามความตกลงนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยชุมชน การจัดการองค์ความรู้ที่ผนวกความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งความคิดริเริ่มด้านสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมสนับสนุนในเชิงนโยบาย

โครงการด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ โครงการสร้างเสริมศักยภาพประเทศไทยในการเป็นภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติด้านสิ่งแวดล้อม เป็นโครงการสร้างเสริมศักยภาพประเทศไทยในการเป็นภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติด้านสิ่งแวดล้อมสามฉบับ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย และ โครงการสร้างความรับรู้ระดับชาติเรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในกรอบการจัดสรรเงินทุนในวงเงิน 23.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ของกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก ที่ได้จัดสรรแก่ประเทศไทยตลอดจนถึงปี 2553 ใน 2 สาขาที่อยู่ในลำดับความสำคัญแรก ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ UNDP ทำงานร่วมกับหน่วยงานในประเทศไทยอย่างใกล้ชิดเพื่อสร้างโครงการพัฒนาใน 2 สาขาดังกล่าว โครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อมโลกในปัจจุบัน ได้แก่ โครงการส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และ โครงการ เสริมสร้างสมรรถนะหน่วยงานประสานงานกลางอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพขณะเดียวกัน UNDP ยังได้บริหารโครงการด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนโดยกองทุนขนาดเล็กแห่งกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (GEF Small Grants Programme) ซึ่งให้การสนับสนุนโดยตรง แก่ชุมชนในการดำเนินความริเริ่ม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน และการแบ่งปันความรู้แลกเปลี่ยน

ประสบการณ์ระหว่างชุมชน อ่านรายละเอียดสืบเนื่องจากภัยพิบัติสึนามิในเดือนธันวาคม ปี 2547 UNDP ได้ร่วมกับหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรเอกชน เพื่อฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายฟื้นฟูชุมชนที่ได้รับผลกระทบทั้งด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการประกอบอาชีพซึ่งผูกพัน กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ โครงการฟื้นฟูดังกล่าวไม่เพียงบรรลุเป้าหมายการฟื้นตัวจากภัยพิบัติเท่านั้น หากยังได้ก้าวเข้าสู่การวางแผนวิถีชีวิตชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งมุ่งสร้างความเข้มแข็ง และหลักประกันในการรับมือ กับภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ตัวอย่างโครงการที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ โครงการ ฟื้นฟูวิถีชีวิต และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบนเกาะลันตา ซึ่งบรรลุเป้าหมายการฟื้นฟูในช่วงต้นและต่อมายังได้รับบริษัทโคคา โคลา และมูลนิธิองค์การสหประชาชาติ ในการพัฒนาแหล่งน้ำจืด ซึ่งบริหารจัดการ โดยชุมชน ซึ่งปัจจุบันได้มีชุมชนเกาะลันตา 14 แห่ง ร่วมกันก่อตั้งเป็นเครือข่ายชุมชนเกาะลันตา เพื่อสานต่อโครงการด้วยตนเองต่อไป อ่านรายละเอียด นอกจากนั้น UNDP ขอแนะนำโครงการใหม่คาร์บอนเครดิต เพื่อคุณภาพชีวิต MDG Carbon Facility เพื่อสร้างกลไกในการเข้าถึงตลาดการซื้อขายคาร์บอนเครดิต ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนการผลิตที่สะอาด และลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในประเทศไทย ในการนี้ UNDP ร่วมกับสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ประกาศเปิดตัวโครงการดังกล่าวเมื่อเดือนกันยายน 2550 โครงการด้านสิ่งแวดล้อมนี้ ทำงานร่วมกับ องค์กรบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก ซึ่งเป็นองค์การมหาชน แห่งใหม่ที่เพิ่งจัดตั้งขึ้น เพื่อส่งเสริมและพัฒนาโครงการลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก ภายใต้กลไกการพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism) ในประเทศไทย ซึ่งเชื่อมโยงกับแนวคิดสากลอันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั่วประเทศอีกโครงการหนึ่ง เป็นโครงการที่ริเริ่มในระดับภูมิภาคเอเชียในปี 2550 เพื่อปกป้องระบบนิเวศน์และจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน ได้แก่ โครงการป่าชายเลนเพื่ออนาคต ซึ่ง UNDP ร่วมกับสำนักงาน IUCN เป็นผู้บริหารโครงการ ร่วมกับกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Mangroves for the Future project

4. ผลการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใช้เกณฑ์ 2 ประการ ดังนี้

1) การจัดลำดับความสำคัญด้วยมูลค่าความเสียหายของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้เงื่อนไขของการมีสังคมที่ยั่งยืนถูกนำมากำหนดหลักเกณฑ์การคำนวณมูลค่าความเสียหายเพื่อให้มูลค่าความเสียหายสะท้อนระดับความรุนแรงของปัญหาที่แท้จริงที่เป็นภัยต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความแตกต่างของลักษณะของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่เกิดขึ้น จึงทำให้วิธีการคำนวณมูลค่าความเสียหายในการศึกษานี้มีหลากหลายวิธี เช่น ทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่หมดไป เช่น ทรัพยากรดิน ป่า น้ำ ประมงทะเลและทรัพยากรชายฝั่ง เป็นการคำนวณต้นทุนการทดแทน การสูญเสียรายได้ การสูญเสียทรัพย์สิน สำหรับด้านมลพิษทางอากาศและมลพิษทางน้ำ เป็นการคำนวณมูลค่าความเสียหายด้านสุขภาพ ส่วนมลพิษจากขยะและของเสียอันตรายจะคำนวณต้นทุนการป้องกันและการ

การจัด เป็นต้น การคำนวณมูลค่าความเสียหายต้องคำนึงถึงกลไกหรือการทำงานของ 3 สถาบันด้วย ได้แก่ สถาบันการศึกษา ซึ่งการให้ความรู้ต่อประชาชนอย่างเพียงพอจะส่งผลให้คนในสังคมมีพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทำให้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างพอประมาณ สถาบันภาครัฐ โดยการมีนโยบาย แผนงาน และการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติที่ดีจะนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม และสถาบันภาคเศรษฐกิจ ที่มีการกำหนดเครื่องมือทางการเงินและการคลังที่เหมาะสมในการสร้างแรงจูงใจในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอัตราที่เหมาะสมต่างๆ เป็นต้น หากสถาบันทั้ง 3 ข้างต้น มีการดำเนินการที่ดีแล้ว การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็จะเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับที่เหมาะสมและจะนำสังคมไปสู่ความยั่งยืนในที่สุด อย่างไรก็ตาม พบว่า การทำงานของสถาบันภาคการศึกษา สถาบันภาครัฐ และสถาบันภาคเศรษฐกิจยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงเป็นตัวกำหนดว่า การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประเภทใดอยู่ในระดับที่เกินศักยภาพของการจัดการที่ยั่งยืน เช่น ผลกระทบสุขภาพและการสูญเสียรายได้ของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาทรัพยากรแร่และพลังงาน เป็นปัญหาที่กลไกการทำงานของทั้งสามสถาบันยังไม่มีจัดการใดๆ ซึ่งปัญหาดังกล่าวไม่ได้รับความสนใจในระยะเริ่มต้นของการพัฒนาทรัพยากรแร่และพลังงาน ที่ในขณะนั้นเน้นการพัฒนาเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงคำนวณมูลค่าความเสียหายด้านสุขภาพและการสูญเสียรายได้ของประชาชนเพื่อสะท้อนระดับความรุนแรงของปัญหาที่เกินศักยภาพของการจัดการที่ยั่งยืน และภาครัฐควรให้ความสำคัญกับความเสียหายที่เกิดขึ้นสำหรับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ พบว่า มีกลไกการทำงานของสถาบันอย่างน้อย 1 หรือ 2 สถาบัน แต่กลไกการทำงานของสถาบันเหล่านั้นยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ดังนั้น จึงคำนวณมูลค่าความเสียหายเฉพาะส่วนที่เกินศักยภาพของการจัดการที่ยั่งยืน เช่น ทรัพยากรประมงทะเล จำนวนเฉพาะปริมาณการจับประมงทะเลที่เกิน maximum economic yield เป็นต้น การจัดการขยะเป็นกรณีที่มีกลไกการทำงานของทั้งสามสถาบัน ไม่ว่าจะเป็นการให้ความรู้ มีนโยบายและแผน และมีการใช้เครื่องมือทางการเงิน การคลังในการบริหารจัดการ แต่การทำงานของสถาบันเหล่านั้นยังไม่มีประสิทธิภาพและยังไม่ทั่วถึง ประกอบกับปริมาณขยะที่เกิดขึ้นมีมากเกินความสามารถในการกำจัด ดังนั้น จึงคำนวณมูลค่าความเสียหายหรือต้นทุนการกำจัดในส่วนที่ภาครัฐไม่สามารถกำจัดได้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบางประเภทอยู่ในกลุ่มที่ไม่จำเป็นต้องคำนวณมูลค่าความเสียหาย ทั้งนี้เนื่องจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นยังไม่อยู่ในระดับที่เป็นภัยต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ การใช้ทรัพยากรแร่และทรัพยากรพลังงานไม่มีต้นทุนทางสังคม มลพิษจากเสียงยังไม่สร้างปัญหาหรือผลกระทบ และทรัพยากรป่าชายเลน ที่มีพื้นที่สูงกว่าเป้าหมายที่นโยบายระดับชาติกำหนดไว้ จึงไม่จำเป็นต้องคำนวณต้นทุนความเสียหาย ถึงแม้ว่าในแต่ละปีจะมีการสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนไปบ้าง และในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาพื้นที่ป่าชายเลนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีกด้วย

จากการประเมินมูลค่าความเสียหายที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเกินระดับของการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า ลำดับความสำคัญของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับประเทศในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2542-2546) พบว่าปัญหาในลำดับต้นๆ เป็นปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ในขณะที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญในลำดับรองลงมา ได้แก่ มลพิษทางอากาศ มลพิษจากของเสียอันตรายชุมชน มลพิษจากขยะ และมลพิษทางน้ำ เมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มและทิศทางของปัญหา พบว่า ปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในขณะที่ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติค่อยๆ ลดลง

2) การจัดลำดับความสำคัญด้วยทัศนคติของประชาชนที่มีต่อปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการสำรวจทัศนคติของสังคมเป็นการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทางสังคมตั้งแต่ประชาชนไปจนถึงองค์กรในการพัฒนาประเทศ เนื่องจากประชาชนต้องเผชิญกับปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต การสำรวจทัศนคติของประชาชนจึงเป็นช่องทางหนึ่งของกระบวนการเปิดโอกาสให้สังคมได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การที่สังคมสามารถพัฒนาระบบการสำรวจทัศนคติของประชาชนเป็นระยะๆ จะทำให้ผู้บริหารประเทศมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำแผนงานเพื่อให้การพัฒนาประเทศดำเนินไปในทิศทางที่ประชาชนต้องการผลการจัดลำดับความสำคัญด้วยทัศนคติของประชาชนที่มีต่อปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ประชาชนให้ความสำคัญกับทรัพยากรน้ำที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตเป็นอันดับหนึ่ง ทั้งนี้สืบเนื่องจากปัญหากภัยแล้ง และอุทกภัย ที่เกิดขึ้นทุกปีและมีความรุนแรงมากขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่ภาครัฐควรให้ความสำคัญในการจัดการกับปัญหาทรัพยากรน้ำ นอกจากนี้ ประชาชนยังให้ความสำคัญกับปัญหาทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรพลังงาน สำหรับปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประชาชนเห็นความสำคัญของปัญหาใกล้ตัวและเป็นปัญหาที่เห็นได้ชัด ได้แก่ ขยะ และมลพิษทางน้ำ

5. ความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

แสงสว่าง แสงจากดวงอาทิตย์เป็นพลังงานที่มีอิทธิพลต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิดโลก ปริมาณแสงในธรรมชาติแต่ละแห่งจะแตกต่างกันทำให้สิ่งมีชีวิตในแต่ละแห่งแตกต่างกันไป พืชต้องการแสงจากดวงอาทิตย์มากกว่าสัตว์ พืชใช้แสงเป็นพลังงานในกระบวนการสังเคราะห์แสงเพื่อสร้างสารอาหาร สารอาหารสร้างขึ้นจะถ่ายทอด ไปยังสัตว์ในห่วงโซ่อาหาร ความต้องการแสงของสิ่งมีชีวิตจะมีความแตกต่างกัน พืชที่มีแสงสว่างส่องถึงจะมีความหนาแน่นมากกว่าบริเวณที่มีแสงส่องถึงน้อย พืชแต่ละชนิดต้องการแสงในปริมาณแตกต่างกันแสงมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของสัตว์ สัตว์บางชนิดต้องการแสงน้อย มักอาศัยอยู่ในร่มเงาหรือในที่มืด เช่น ตัวอ่อนของแมลงในทะเลทรายซึ่งมีแสงมากในเวลากลางวัน สัตว์จะ

หลบซ่อนตัวและจะออกหากิน ในเวลากลางคืน ในทะเลลึกจะมีแสงสว่างน้อยมากหรือไม่มีเลย สัตว์จะมีอวัยวะที่ทำหน้าที่กำเนิดแสงได้เอง เป็นต้น

อุณหภูมิ สิ่งมีชีวิตจะเลือกแหล่งที่อยู่อาศัยที่มีอุณหภูมิเหมาะสมกับตัวเอง อุณหภูมิที่เหมาะสมประมาณ 10-30 องศาเซลเซียส อุณหภูมิบนพื้นดินจะมีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าในน้ำ จึงทำให้สิ่งมีชีวิตบนพื้นดิน มีการปรับตัวในหลายลักษณะ เช่น การอพยพหนีหนาวของนกนางแอ่นจากประเทศจีนมาหากินในประเทศไทย ในช่วงฤดูหนาว การจำศีลของกบเพื่อหนีร้อนหรือหนีหนาว

แร่ธาตุและก๊าซ พืชและสัตว์นำแร่ธาตุและก๊าซต่างๆ ไปใช้ในการสร้างอาหารและโครงสร้างของร่างกาย ความต้องการแร่ธาตุและก๊าซของสิ่งมีชีวิตจะมีความแตกต่างกัน

ความเป็นกรด-เบสของดินและน้ำ สิ่งมีชีวิตจะอาศัยอยู่ในดินและแหล่งน้ำที่มีความเป็นกรด-เบสของดินและน้ำที่เหมาะสม จึงจะสามารถเจริญเติบโตและดำรงชีวิตอยู่ได้ ความเป็นกรด-เบสของดินและน้ำจะขึ้นอยู่กับปริมาณของแร่ธาตุที่ละลายปะปนอยู่

6. ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ แบ่งออก เป็น 2 ลักษณะคือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกัน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่างชนิดกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตทั้ง 3 กลุ่ม (ผู้ผลิต - ผู้บริโภค - ผู้ย่อยสลาย) ในระบบนิเวศ จะมีการถ่ายทอดพลังงาน เป็นทอดจากผู้ผลิตสู่ผู้บริโภค การไหลเวียน การถ่ายทอดพลังงานเป็นทอดๆ นี้ เรียกว่า ห่วงโซ่อาหาร (food chain) พลังงานทั้งหลายในระบบนิเวศ นี้เกิดจากแสงอาทิตย์ พลังงานแสงถูกถ่ายทอดโดยเปลี่ยนรูปเป็นพลังงานศักย์ สะสมไว้ในสารอาหาร ซึ่งเกิดจากกระบวนการ สังเคราะห์ ด้วยแสง แล้วถูกถ่ายทอดไปสู่ผู้บริโภคลำดับต่างๆ ในระบบนิเวศ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน อย่างซับซ้อน ในรูปแบบที่เรียกว่า สายใยอาหาร (food web) ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่างชนิดในระบบนิเวศเดียวกัน (Interspecific interaction) แบ่งเป็น 3 รูปแบบคือ

1) แบบพึ่งพาอาศัยกัน (Symbiosis) เป็นการอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต 2 ชนิด ที่ทำให้ฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายได้ประโยชน์โดยไม่มีฝ่ายใดเสียประโยชน์เลยได้แก่

1.1 ภาวะพึ่งพา (Mutualism : +,+) หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต 2 ชนิดโดยต่างก็ได้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน หากแยกกันอยู่จะไม่สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ เช่น

ไลเคนส์ (Lichens) : สาหร่ายอยู่ร่วมกับสาหร่าย สาหร่ายได้รับความชื้นและแร่ธาตุจากรา เราได้รับอาหารและออกซิเจนจากสาหร่าย

โพรโทซัวในลำไส้ปลวก : โพรโทซัวชนิด Trichonympha sp. ช่วยย่อยเซลลูโลสให้ปลวกปลวกให้ที่อยู่อาศัยและอาหารแก่โพรโทซัว

แบคทีเรียในลำไส้ใหญ่ของมนุษย์ : แบคทีเรียชนิด Escherichia coli ช่วยย่อยกากอาหารและสร้างวิตามิน K, B ให้มนุษย์ ส่วนมนุษย์ให้ที่อยู่อาศัยและอาหารแก่แบคทีเรีย

1.2 ภาวะได้ประโยชน์ร่วมกัน (Protocooperation : + , +) หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต 2 ชนิด โดยที่ได้รับความได้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน แม้แยกกันอยู่ก็สามารถดำรงชีวิตได้ตามปกติ เช่น

แมลงกับดอกไม้ : แมลงได้รับน้ำหวานจากดอกไม้ ส่วนดอกไม้ได้แมลงช่วยผสมเกสรทำให้แพร่พันธุ์ได้ดีขึ้น

ปูเสฉวนกับดอกไม้ทะเล (sea anemone) : ดอกไม้ทะเลซึ่งเกาะอยู่บนปูเสฉวนช่วยป้องกันภัยและพรางตัวให้ปูเสฉวน ส่วนปูเสฉวนช่วยให้ดอกไม้

1.3 ภาวะอิงอาศัยหรือภาวะเกื้อกูล (Commensalism : + , 0) หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต 2 ชนิด โดยฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์ อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้และไม่เสียประโยชน์ เช่น
- ปลาฉลามกับเหาฉลาม : เหาฉลามเกาะติดกับปลาฉลาม ได้เศษอาหารจากปลาฉลามโดยปลาฉลามก็ไม่ได้และไม่เสียประโยชน์อะไร

พืชอิงอาศัย (epiphyte) บนต้นไม้ใหญ่ : พืชอิงอาศัย เช่น กล้วยไม้ดินหรือกล้วยไม้เกาะอยู่บนต้นไม้ใหญ่ ได้รับความชุ่มชื้น ที่อยู่อาศัยและแสงสว่างที่เหมาะสมโดยต้นไม้ใหญ่ไม่ได้และไม่เสียประโยชน์ใดๆ

นก ต่อ แตน ผึ้ง ทำรังบนต้นไม้ : ตัวเหล่านี้ได้ที่อยู่อาศัย หลบภัยจากศัตรูธรรมชาติโดยต้นไม้ไม่ได้และไม่เสียประโยชน์อะไร

2) แบบปฏิปักษ์ต่อกัน (Antagonism) เป็นการอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต 2 ชนิดที่ทำให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียประโยชน์หรือเสียประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ได้แก่

2.1 ภาวะปรสิต (Parasitism : + , -) หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต 2 ชนิด โดยฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์ เรียกว่า ปรสิต (parasite) อีกฝ่ายหนึ่งเสียประโยชน์เรียกว่าผู้ถูกอาศัย (host) เช่น

เห็บ เหา ไร หมัด บนร่างกายสัตว์ : ปรสิตภายนอก (ectoparasite) เหล่านี้ดูดเลือดจากร่างกายสัตว์จึงเป็นฝ่ายได้ประโยชน์ ส่วนสัตว์เป็นฝ่ายเสียประโยชน์

พยาธิ ในร่างกายสัตว์ : ปรสิตภายใน (endoparasite) จะดูดสารอาหารจากร่างกายสัตว์จึงเป็นฝ่ายได้ประโยชน์ ส่วนสัตว์เป็นฝ่ายเสียประโยชน์

2.2 ภาวะล่าเหยื่อ (Predation : + , -) หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต โดยฝ่ายหนึ่งจับอีกฝ่ายหนึ่งเป็นอาหาร เรียกว่า ผู้ล่า (predator) ส่วนฝ่ายที่ถูกจับเป็นอาหารหรือถูกล่า เรียกว่า เหยื่อ (prey) เช่น

กบกับแมลง : กบเป็นผู้ล่า แมลงเป็นผู้ถูกล่า

เหยี่ยวกับหนู : เหยี่ยวเป็นผู้ล่า ส่วนหนูเป็นผู้ถูกล่า

2.3 ภาวะแข่งขัน (Competition : - , -) หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิตที่มีการแย่งปัจจัยในการดำรงชีพเหมือนกันจึงทำให้เสียประโยชน์ทั้งสองฝ่าย เช่น เสือ , สิงโต , สุนัขป่าแย่งชิงกันครอบครองที่อยู่อาศัยหรืออาหารพืชหลายชนิดที่เจริญอยู่ในบริเวณเดียวกัน เป็นต้น

2.4 ภาวะหลังสารยับยั้งการเจริญ (Antibiosis : 0 , -) หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิตที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหลังสารมายับยั้งการเจริญของแบคทีเรียสาหร่ายสีเขียวแกมน้ำเงิน บางชนิดหลังสารพิษ เรียกว่า hydroxylamine ทำให้สัตว์น้ำในบริเวณนั้นได้รับอันตราย

3) แบบเป็นกลางต่อกัน (Neutralism : 0 , 0) เป็นการอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิตที่เป็นอิสระต่อกันจึงไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้หรือเสียประโยชน์ เช่น

แมงมุมกับกระด่าอาศัยอยู่ในทุ่งหญ้า แมงมุมกินแมลงเป็นอาหาร ส่วนกระด่ากินหญ้าเป็นอาหารจึงไม่มีฝ่ายใดได้หรือเสียประโยชน์

กบกับไส้เดือนดินอาศัยอยู่ในทุ่งนา กบกินแมลงเป็นอาหาร ส่วนไส้เดือนดิน กินซากสิ่งมีชีวิตที่เน่าเปื่อยคุดพัง จึงไม่มีฝ่ายใดได้หรือเสียประโยชน์

2.2 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.2.1 ความหมายการมีส่วนร่วมและองค์ประกอบที่สำคัญ

เจมส์ แอล. เครย์ตัน (วันชัย วัฒนศัพท์, 2551: 5-13) กล่าวว่า iver ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง ซึ่งมี 4 ประเภที่สำคัญได้แก่ ให้ข้อมูลแก่ประชาชน รับฟังความคิดเห็นของประชาชน มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และพัฒนาหาข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งสามารถอธิบายเนื้อหาได้ ดังนี้

1. การให้ข้อมูลแก่สาธารณชนและการประชาสัมพันธ์ กระบวนการให้ข้อมูลแก่สาธารณชนโดยความเป็นจริงเป็นการสื่อสารทางเดียวต่อสาธารณชน คือ การตัดสินใจแล้วจึงแจ้งให้ทราบแล้วจึงปกป้องการตัดสินใจ ซึ่งประชาชนไม่สามารถมีส่วนร่วมได้ถ้าหากพวกเขาไม่ได้รับข้อมูลที่สมบูรณ์และเป็นจริง ซึ่งจะเป็พื้นฐานเพื่อการตัดสินใจ

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นกระบวนการ

หน่วยงานหลายๆ หน่วยงานคิดกลไก 2 กลไกเพื่อการปรับปรุงการมีส่วนร่วมได้แก่ ประชาพิจารณ์ ซึ่งสาธารณชนสามารถแสดงความคิดเห็นต่อข้อเสนอต่างๆและการเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารโดยการนำเสนอรายงาน หรือการสร้างคลังข้อมูลไว้ในสถานที่ที่สาธารณชน สามารถเข้าถึงผลการศึกษาและเป็นที่เก็บเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องได้ มาตรการเหล่านี้ยังได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนแบบเป็นกระบวนการ

3. การปรึกษาหารือและการแก้ปัญหาร่วมกัน

ฮานส์และแอนนามารี ไบลเกอร์ (Hans and Annamarie Bleiker, 1994 อ้างใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2551: 8) ได้ใช้คำว่า “คำยินยอมหลังจากฟังคำอธิบายแล้ว” หรือ “informed consent” เพื่ออธิบาย

ระดับของการมีส่วนร่วม ว่า “เราให้คำจำกัดความของ “คำยินยอมหลังจากฟังคำอธิบายแล้ว” ว่า ความยินยอมแบบไม่เต็มใจของฝ่ายตรงข้ามเพื่อ “ดำเนินการ”

4. การนำไปสู่ข้อตกลง และการสร้างฉันทามติ

ลอเรนซ์ ซัสคินด์ (Lawrence Susskind, 1999: 6 อ้างในวันชัย วัฒนศัพท์, 2551: 9) กล่าวว่า “การสร้างฉันทามติเป็นกระบวนการของการแสวงหาข้อตกลงอย่างเป็นเอกฉันท์ (unanimous agreement) ต้องอาศัยความพยายามที่เต็มเปี่ยมด้วยศรัทธาอย่างยิ่งเพื่อให้สอดคล้องกับจุดสนใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด ประโยชน์ที่ชัดเจนของการนำไปสู่ “ข้อตกลง” คือ ถ้ามีข้อตกลงที่แท้จริง หน่วยงานสามารถดำเนินการต่อโดยมีความเชื่อมั่นอย่างมีเหตุผลว่ามีการปฏิบัติดำเนินการเกิดขึ้นได้แน่นอน

คีนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม (2544: 145) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง การบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

นอกจากนี้เจมส์ แอล. เครย์ตัน (2551 : 3-4) ยังทำการศึกษาถึงคำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนและพบว่าอย่างน้อยคำจำกัดความทั้งหมดจะมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนใช้กับการตัดสินใจในการบริหาร กล่าวคือการตัดสินใจที่ดำเนินการโดยหน่วยงานต่างๆ ไม่ใช่กับการตัดสินใจของผู้ที่มาจากการเลือกตั้งหรือตุลาการ
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่เพียงการให้ข้อมูลแก่ประชาชนแต่เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่ทำหน้าที่ตัดสินใจและประชาชนซึ่งต้องการมีส่วนร่วม
3. มีกระบวนการอย่างเป็นระบบของการเข้ามามีมีส่วนร่วมของประชาชน สิ่งนี้ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้น โดยบังเอิญหรือโดยไม่คาดคิดมาก่อน
4. ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมได้รับผลกระทบในระดับต่างๆหรือมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจที่กำลังดำเนินการอยู่

นอกจากนั้น สมาคมนานาชาติเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (The International Association for Public participation หรือ IAP2) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าต้องประกอบไปด้วย

1. ประชาชนควรมีโอกาสแสดงความคิดเห็นในการตัดสินใจอันเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการกระทำที่มีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายรวมถึงคำสัญญาที่จะเปิดโอกาสให้ข้อเสนอแนะของประชาชนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

3. กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนสื่อสารเข้าถึงจุดสนใจ (Interests) ต่างๆ ของผู้มีส่วนร่วมและสนองตอบความต้องการ ในกระบวนการของผู้มีส่วนร่วมทั้งหมด
4. กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนแสวงหาและเอื้อให้เกิดการเข้าร่วมของประชาชนที่จะได้รับผลกระทบ
5. กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนนำผู้มีส่วนร่วมเข้าร่วมพิจารณาว่าพวกเขาจะมีส่วนร่วมอย่างไร
6. กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้ผู้เข้าร่วมมีข้อมูลที่พวกเขาต้องการเพื่อใช้ในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
7. กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนสื่อสารกับผู้เข้าร่วมถึงวิธีการที่ความคิดเห็นของพวกเขาจะมีผลกระทบต่อการตัดสินใจอย่างไร

ผู้วิจัยเห็นว่าความหมายของ การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการของกิจกรรมหรือ โครงการต่างๆ ที่ตนเองเป็นผู้มีส่วนได้เสียอย่างสมัครใจ โดยมีส่วนร่วมในการรับฟังข้อมูล แสวงหาวิธีการ และหาข้อตกลงร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกิจกรรมหรือ โครงการนั้น

2.2.2 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

เจมส์ แอล เครย์ตัน เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนมีประโยชน์ เพราะช่วยให้คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง การมีส่วนร่วมของประชาชนใช้เวลามากขึ้นจริงการตัดสินใจฝ่ายเดียวอาจจะเร็วที่สุดแต่ในที่สุดแล้วจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก การสร้างฉันทามติ การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจสร้างข้อตกลงและข้อผูกพันอย่างมั่นคงในระยะยาวระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน การนำไปปฏิบัติอย่างง่าย การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้ประชาชนมีความรู้ลึกของการเป็นเจ้าของของการตัดสินใจนั้น เมื่อการตัดสินใจได้เกิดขึ้น พวกเขาอยากเห็นว่ามันเกิดผลทางปฏิบัติ ไม่เพียงแต่เกิดการสนับสนุนทางการเมืองเพื่อการนำไปสู่การปฏิบัติแต่กลุ่มต่างๆ

การมีส่วนร่วมของประชาชนยังนับเป็นการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้ายที่สุด เพราะเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่างๆ เข้ามาแสดงความต้องการและข้อห่วงกังวล โดยปราศจากการเป็นฝ่ายตรงข้ามกัน ช่วยคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม วิธีทางที่จะบรรลุ และคงไว้ซึ่งความชอบธรรม โดยเฉพาะเมื่อต้องมีการตัดสินใจในเรื่องที่มีการโต้แย้งกัน ก็คือ การดำเนินการตามต้องมีการตัดสินใจที่โปร่งใสและมีความน่าเชื่อถือต่อสาธารณชน และมุมมองที่สาธารณชนมองการทำงานขององค์กร มุมมองเหล่านี้มักจะเกิดขึ้นจากภายในเพื่อที่เจ้าหน้าที่จะมีความตระหนักมากขึ้นต่อการตอบสนองที่อาจเกิดขึ้นของสาธารณชนต่อกระบวนการและการตัดสินใจขององค์กร แม้ในกรณีที่ประเด็นไม่ใหญ่เพียงพอที่จะจัดทำโครงการการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ

การคาดการณ์ความห่วงกังวลและทัศนคติของสาธารณชน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ขององค์การมาทำงานกับสาธารณชนในโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชน พวกเขาจะเริ่มมีความอ่อนไหวมากขึ้นต่อความห่วงกังวลของสาธารณชน และมุมมองที่สาธารณชนมองการทำงานขององค์การ

2.2.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การวางแผนพัฒนาประเทศที่ผ่านมา การมีส่วนร่วมของประชาชนที่รัฐนำมาใช้ในการวางแผนพัฒนามีหลายรูปแบบ อย่างไรก็ตามสามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบหลักๆ ดังต่อไปนี้ (ศรีเพ็ญ ดุรงค์เดช, 2539: 18 – 19)

1) การชักชวนให้เข้ามามีส่วนร่วม (Mobilization) รูปแบบนี้รัฐบาลจะเป็นผู้วางแผน นโยบายและโครงการพัฒนาด้วยตนเอง ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำโครงการแต่อย่างใด แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นของการดำเนินโครงการ (Implementation) เช่น การร่วมลงแรงงานของชาวบ้านในการสร้างเหมืองฝาย เป็นต้น ลักษณะนี้จะพบในการวางแผนจากบนลงล่าง (Top down approach)

2) การเจรจาต่อรอง (Mediation) รูปแบบนี้รัฐบาลและตัวแทนของประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาและการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดทำโครงการพัฒนาจะอยู่ในมือของรัฐบาลท้องถิ่นและตัวแทนหรือองค์กรประชาชน แม้ว่าในความเป็นจริงนั้นการริเริ่มโครงการจะยังคงมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่รัฐบาลท้องถิ่นและองค์กรประชาชนสามารถร่วมตัดสินใจหรือเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลกลางได้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของท้องถิ่นให้มากที่สุด ซึ่งผลสุดท้ายของการเจรจากรัฐบาลกลางมักจะเป็นผู้ยอมโอนอ่อนผ่อนตามเสียงของท้องถิ่น มิเช่นนั้นจะเป็นการฝืนมติของท้องถิ่นซึ่งจะนำมาสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงภายหลังได้ รูปแบบของการมีส่วนร่วมแบบนี้จึงสามารถลดกระแสของความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชนได้มาก การวางแผนพัฒนาในรูปแบบนี้ องค์กรประชาชนจะมีศักยภาพสูงและมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น องค์กรประชาชนในประเทศไทยในหลายจังหวัดแสดงควมมีศักยภาพของตัวเอง สามารถเจรจาต่อรองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของท้องถิ่นคนได้ แต่การเจรจาต่อรองที่เกิดขึ้นมักจะเกิดที่หลังจากรัฐบาลกลางได้กำหนดแผนพัฒนาไว้แล้ว หากมิใช่เป็นการยินยอมหรือเปิดโอกาสให้ตัวแทนท้องถิ่นหรือแม้แต่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเข้าร่วมในขั้นตอนของการวางแผนแต่แรกไม่

3) การจัดการการวางแผนด้วยตัวเอง (Self management) รูปแบบนี้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดการ ควบคุม และวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรด้วยตัวเองโดยสิ้นเชิง นี่คือรูปแบบของการวางแผนพัฒนาโดยการพึ่งตัวเองอย่างแท้จริงและเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์แบบ การวางแผนแบบนี้ไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักจูงหรือชักชวนจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาลเลย ประชาชนในท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหา แนวทางการวางแผนพัฒนา หรือแม้กระทั่งการติดตามประเมินผลสำเร็จโครงการด้วยตัวเอง รูปแบบนี้เป็นการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ประชาชนทุกคนใน

ท้องถิ่นให้เข้ามาจับภาพและมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ บทบาทของบุคคลภายนอกคือการเข้าร่วมการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) ในกรณีที่มีความจำเป็นจะต้องการศึกษาวิจัยในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เมื่อนั้นประชาชนในท้องถิ่นและบุคคลภายนอกจะร่วมกันเก็บข้อมูล แก้ไขข้อมูลให้ถูกต้อง และวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเสมอภาคกัน รูปแบบนี้ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีความพร้อมและมีประสิทธิภาพสูง สำหรับประเทศไทยนั้น แม้สภาพค้ำบดของหลายๆแห่งจะมีความพร้อมและศักยภาพสูงสามารถทำแผนพัฒนาด้วยตัวเองได้ แต่สภาพค้ำบดเหล่านี้ยังคงต้องวางแผนตามกรอบที่กำหนดจากรัฐบาลกลาง ซึ่งกรอบเหล่านี้ยังไม่เปิดกว้างอย่างเสรีแก่ท้องถิ่นในการวางแผนตามที่ตนเองต้องการ หากกรอบจากส่วนกลางเป็นเพียงนโยบายกว้างๆ จะสามารถเปิดโอกาสให้องค์กรท้องถิ่นวางแผนพัฒนาอย่างอิสระและตรงตามความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ธนาคารโลก (World Bank, 1994: 23) ประเมินการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนานานาชาติในรายงานที่สำคัญเรื่องบทเรียนจากประสบการณ์ของธนาคารในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม หลังการวิเคราะห์ทางสถิติของการประเมินผลโครงการบริการน้ำในชนบท 122 โครงการทั่วเอเชีย แอฟริกาได้สนับสนุนโดยองค์การนานาชาติ 18 องค์การ รวมทั้งธนาคารโลกด้วย แสดงให้เห็นว่า “การมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์” เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดปัจจัยเดียวในการพิจารณาคุณภาพของการปฏิบัติงานในภาพรวม การวิเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดปัจจัยเดียวที่ช่วยทำให้การเข้าถึงและการควบคุมทรัพยากรน้ำเพิ่มมากขึ้น กระบวนการยังมีผลต่อสมาชิกในชุมชนในการทำให้เกิดทักษะในเรื่องที่เกี่ยวกับน้ำและทักษะการจัดการองค์กรและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนขององค์กร ซึ่งเดินทางสู่การทำงานในโครงการพัฒนาอื่นๆ

คุณลักษณะของการมีส่วนร่วมของสาธารณชนที่มีประสิทธิภาพ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวิธีการที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้รับพันธกิจที่พวกเขาต้องดำเนินการในหลายๆ เรื่องที่จะต้องทำการตัดสินใจ เช่น ในเรื่องสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพด้านการสืบพันธุ์หรือการคุมกำเนิด ไม่มีฉันทามติในสังคมโดยทั่วไปหรือบริบทของการตกลงแนวกว้างที่จะช่วยแนะนำการตัดสินใจทางการบริหาร เพราะฉะนั้นจึงทำให้การตัดสินใจของแต่ละคนเป็นเหมือนสนามสู้รบ การโต้แย้งอย่างกว้างขวาง ภายใต้สถานการณ์เหล่านี้ผู้จัดการชุดโครงการหรือโครงการย่อย ไม่สามารถทำการตัดสินใจที่นำไปสู่การปฏิบัติได้โดยการใช้กระบวนการบริหารให้หรือเพียงการใช้ผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิค

2. กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีการบูรณาการสู่กระบวนการตัดสินใจได้อย่างดี ทุกครั้งที่เราไปพบประชาชน เราควรรู้ว่าทำไมเราจึงมีปฏิสัมพันธ์กับเขาในประเด็นเฉพาะของกระบวนการตัดสินใจ ประเด็นอะไรที่ต้องอภิปรายกับประชาชน และการตัดสินใจอะไรที่อาจเกิดผลกระทบต่อความเห็นของสาธารณชน หรือนัยหนึ่ง การมีส่วนร่วมของประชาชนควรนำไปบูรณาการอย่างสมบูรณ์กับกระบวนการตัดสินใจ ถ้าไม่บูรณาการเราจะพบว่าเราเข้าไปหาประชาชนเร็วไป หรือช้าเกินไปที่

จะอธิบายถึงความสำคัญของการตัดสินใจ เราจะขาดความชัดเจนว่าอะไรแน่ที่เราต้องการจากสาธารณชน สาธารณชนจะรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมที่จริงแล้วไม่ได้ประโยชน์อะไร องค์กรของเราก็จะเหนื่อยจากการใช้จ่ายเงินเพื่อดำเนินการที่บางครั้งไม่ก่อให้เกิดคุณค่าอะไรเลย

3. สาธารณชนที่สนใจเข้ามาเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ การตัดสินใจที่สำคัญที่สุดไม่เกิดขึ้นในการดำเนินการครั้งเดียวเท่านั้นแต่การตัดสินใจเล็กๆ น้อยๆ จำนวนมากได้เกิดขึ้นตลอดเวลา ตัวอย่างเช่นการตัดสินใจเริ่มตั้งแต่การนิยามปัญหาอย่างไร ทางเลือกอะไรบ้างที่ได้รับการพิจารณา มีเกณฑ์ในการประเมินอะไรบ้าง และจะใช้มาตรการในการลดผลกระทบอะไร

ประชาชนที่มีความห่วงกังวลเกี่ยวกับการตัดสินใจที่ดำเนินการอยู่มีความรอบคอบเพียงพอที่จะรู้ว่าการตัดสินใจย่อยๆ เล็กน้อยอย่างนี้เป็นสิ่งสำคัญบางวิธีการของการนิยามปัญหาหรือการกำหนดโจทย์อย่างหนึ่งอาจทำให้ตัดการพิจารณาทางเลือกด้านใดออกไปโดยเฉพาะ อาทิ ถ้าปัญหานิยามหรือตีโจทย์ว่าที่ใดควรติดตั้งสายส่งไฟฟ้าแรงสูง ทางเลือกต่าง ๆ จะมีจำกัดกว่าหากเรานิยามปัญหาหรือตีโจทย์ว่าจะจัดหาพลังงานที่เพียงพอแก่ชุมชนนี้อย่างไร นิยามของปัญหาแบบที่สองเปิดกว้างสู่ความเป็นไปได้ที่อาจจะใช้พลังงานที่จัดหาได้ในท้องถิ่นเอง ซึ่งหากนิยามแบบแรกจะไม่พิจารณาเมื่อปัญหาทั้งหมดถูกมองแค่เรื่องสายส่งไฟฟ้า

ผู้กรณีต่างสนใจและต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเล็กๆ น้อยๆ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจขั้นสุดท้ายที่มีความชอบธรรมในบางกรณีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านี้ไม่ได้มีความพอใจในการตัดสินใจขั้นสุดท้าย แต่เขาก็ยังเต็มใจที่จะยอมตามเพราะความพึงพอใจที่ได้จากการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจตั้งแต่ต้นที่นำไปสู่การตัดสินใจสุดท้าย ไม่ได้หมายความว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนจะมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ เมื่อเราใกล้ถึงการตัดสินใจขั้นสุดท้ายจะมีคนจำนวนมากขึ้นอยากที่จะเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่โอกาสที่จะมีส่วนร่วมในแต่ละระยะมีความจำเป็นมากที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ

4. โครงการมุ่งที่จะสร้างหลักประกันให้เกิดการมีส่วนร่วมโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดที่เขามองว่าเขาได้รับผลกระทบ กลุ่มของสาธารณชนย่อมแตกต่างกันไปแล้วแต่ประเด็น โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนมักจะเกี่ยวข้องกับกลุ่มประชาชนย่อยๆ เหมือนกับจำนวนของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง มักจะเป็นส่วนย่อยของประชากรส่วนใหญ่ทั้งหมด แม้ว่าจำนวนประชากรจะมากกว่ามากนักก็ตาม แต่ส่วนย่อยจะเปลี่ยนไปแล้วแต่ประเด็น

ตัวอย่าง ประชาชนกลุ่มหนึ่งอาจจะสนใจในที่ตั้งของสายไฟสายส่งแรงสูง ซึ่งมักจะเป็นกลุ่มที่มองเห็นได้ว่าอยู่ในแนวสายส่งนั้น ถ้ามีประโยชน์อย่างชัดเจนและแสดงให้เห็นได้ในรูปของการจะมีโอกาสได้ใช้พลังงานที่นำเชื่อถือ ก็อาจจะมีประชาชนที่ได้รับแรงจูงใจจากการมีสายส่งแรงสูงนั้น ๆ แต่ในแนวกว้าง ๆ ก็จะมีผู้ได้รับผลกระทบที่มองเห็นได้โดยตรงคือผู้ที่อยู่ในระยะ 20 ไมล์ตามเส้นทางของสายส่งและแนวกว้างครึ่ง ไมล์ตลอดเส้นทางนั้น

ในด้านเกี่ยวกับประเด็นสุขอนามัยของสาธารณชน บ่อยครั้งจะไม่มี ความจำกัคอยู่ใน ลักษณะของนิยามทางภูมิศาสตร์ ถึงแม้ว่าจะมีกลุ่มคนในบางพื้นที่ ซึ่งอาจจะได้รับผลกระทบมากกว่าใน การตัดสินใจด้านการบริการสุขภาพ (ตัวอย่าง เช่น พื้นที่ที่มีผู้รายได้น้อยหรือผู้สูงอายุอยู่กันอย่างหนาแน่น) ประเด็นด้านการให้บริการสุขภาพรวมถึงผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและประเด็นทางการเมืองที่ไม่ได้จำกัด หรืออยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่งมีเพียงประชาชนกลุ่มเดียว แต่ดูเหมือนจะมีกลุ่มต่างๆ และผลประโยชน์มากมายที่ไม่จบสิ้น

ความจริง คือ ประชาชนจะมีส่วนร่วมเมื่อเขามองว่าตัวเขามีส่วนได้เสียในการตัดสินใจที่ จะเกิดขึ้น ส่วนได้ส่วนเสียอาจจะมีรากฐานอยู่ที่เศรษฐกิจ ประโยชน์ หรือผลกระทบโดยตรงอื่นๆ หรือมัน อาจจะมีรากลึกอยู่ในเรื่องความเชื่อ ค่านิยม หรือปรัชญา แต่ประชาชนจะไม่มีส่วนร่วมถ้าเขามองว่า ผลประโยชน์หรือค่านิยมความเชื่อของเขาไม่ได้รับผลกระทบ

2.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.3.1 ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยทั่วไปแล้ว ข้อกำหนดของงานวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้นแตกต่างไปจากแนวคิดของการวิจัยแบบเดิมอยู่มาก แนวคิดในการวิจัย แบบเดิมนั้น หยั่งอยู่บนฐานของปรัชญา ปณิธานนิยมเชิงตรรก (Philosophy of Logical Positivism) และ พฤติกรรมศาสตร์ (Behavioralism) ซึ่งมีข้อกำหนดว่า นักวิจัยทุกคนจะต้องรักษาความเป็นกลาง (Neutrality) โดยแยกตัวเองโดยสิ้นเชิงออกจากสิ่งที่ศึกษาเพื่อมิให้เกิดอคติ (bias) ต่อการศึกษา อันจะทำให้ผลของ การศึกษาเบี่ยงเบนและไม่น่าเชื่อถือ แต่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น เป็นการทำงานร่วมกัน ระหว่างนักวิจัย และนักพัฒนาหรือนักปฏิบัติการ (Practitioners) ตลอดจนกระบวนการศึกษาค้นคว้า กมล สด ประเสริฐ (กมล สดประเสริฐ, 2537: 7) จึงให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็น การวิจัยที่จัดกระทำโดยผู้ปฏิบัติการเพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหาโดยทันที และต้องกระทำเป็น หมู่คณะร่วมกัน อาจกล่าวได้ว่า เป็นการวิจัยที่ต้องอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกันที่จะต้องสืบสวน สอบสวนหาปัญหาและข้อโต้แย้งร่วมกันเป็นกลุ่ม วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหา โดยเป็นกระบวนการที่ ก่อนข้างจะลำเอียงไปในทางทางกระบวนการประชาธิปไตย

อมรา พงศาพิชญ์ (อมรา พงศาพิชญ์, 2536 อ้างใน วสิน โกมุทและคณะ, 2550: 10) ได้ ให้คำนิยามของการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วม คือ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชุมชน โดยนักวิจัย และชาวบ้านร่วมกันศึกษา ชาวบ้านตั้งคำถาม ช่วยให้ข้อมูลและอยู่ในทีมวิจัยด้วย เน้นการให้ความสำคัญกับ ข้อมูลและความคิดชาวบ้าน การเก็บข้อมูลเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบ Two-way Communication และ การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน นักวิจัยและชาวบ้านศึกษาสภาพชุมชนร่วมกัน รวมทั้ง แสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา ในการศึกษาชุมชนจึงศึกษาชุมชนโดยเน้นการศึกษาปัญหาและศึกษา ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อช่วยแก้ปัญหา

ผู้วิจัยให้ความหมาย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การที่นักวิจัย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นต่างๆ ร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการวิจัย

2.3.2 แนวคิดพื้นฐานและหลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

พันธุทิพย์ รามสูตร (2540: 33 – 35) อธิบายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีหลักการสำคัญที่ให้ความเคารพต่อภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนกระบวนการสร้างความรู้ โดยประกอบด้วย

- 1) ปรับปรุงความสามารถและพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมยกระดับนักศึกษาและพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดการวิเคราะห์/สังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของตนเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์
- 2) ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน ตลอดจนมีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม
- 3) สนใจปรัศน์ของชาวบ้าน โดย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับประเด็นปัญหา
- 4) การปลดปล่อยแนวความคิดเพื่อให้ชาวบ้านและคนยากจนด้อยโอกาสสามารถมองเห็นความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเสรี มองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง วิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบสภาพข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้น

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว การเปิดให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมกระบวนการวิจัยนั้นจึงถือว่าเป็นคุณค่าที่แท้จริงของการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ ซึ่งเป็นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.3.3 กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

พันธุทิพย์ รามสูตร (2540: 42 – 52) กล่าวถึง ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

- 1) การเตรียมชุมชน เพื่อให้เกิดความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยอย่างเสมอภาค เช่น การสร้างบูรณาการของชุมชน การส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชนในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา หรือการเลือกผู้แทน ผู้ร่วมโครงการ เป็นต้น
- 2) อบรมนักวิจัยร่วมจากชุมชน ในฐานะเป็นนักวิจัยจากท้องถิ่นให้มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ในท้องถิ่น บทบาท การจัดองค์กร การสนับสนุน
- 3) กำหนดรูปแบบการวิจัย กำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูล เครื่องมือ แหล่งข้อมูล และรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ
- 4) ลงมือเก็บข้อมูล
- 5) ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล สรุปและเสนอแนะอย่างกว้าง ๆ

- 6) หาหรือผลการค้นพบกับชุมชน เพื่อการตรวจสอบและแก้ไขด้วยรูปแบบต่าง ๆ กระตุ้นให้มีการออกความคิดเห็น การแสดงออกถึงความรู้สึก การประเมินและตัดสินใจ
- 7) วางแผนชุมชน ให้เขียนโครงการแล้วปรึกษาหารือกับชุมชน
- 8) นำแผนไปปฏิบัติ โดยระดมทรัพยากรทั้งบุคคลและองค์กร
- 9) ติดตาม กำกับและประเมินผลร่วมกัน

ในการพัฒนาประเด็นวิจัยร่วมกับชุมชนนั้น บัญชร แก้วส่อง (กาญจนา ทองทั่ว, 2550: 37-38) ให้แนวทางเสวนาในชุมชน ว่า ชุมชนนั้นมีความเป็นมาอย่างไร กำลังเผชิญปัญหาในเรื่องใด ปัญหา นั้นครอบคลุมคนในชุมชนมากน้อยเพียงใด มีผลรุนแรงเพียงใด ปัญหาดังกล่าวเคยมีการแก้ไขบ้างหรือไม่ อย่างไร ในพื้นที่อื่นเคยมีปัญหานี้หรือไม่ ประเด็นความสงสัย และประเด็นเฉพาะที่ต้องการหาคำตอบคือ อะไร กรอบดังกล่าวจะนำไปสู่คำถามที่ว่าหัวข้อวิจัยควรเป็นอย่างไร

2.3.4 บทบาทของนักวิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมสามารถแสดงบทบาทของตนเอง โดยแบ่งเป็น 6 ชั้น ดังนี้ (พศิน แสงจง, 2538: 14–15 อังโนวสิน โคมุทและคณะ, 2550: 15)

- 1) การเรียนรู้ร่วมกันเป็นช่วงแรกของการทำงาน เป็นการพบปะ หาหรือ แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลต่อกัน นับเป็นการเริ่มเปิดพรมแดนมิตรภาพ
- 2) การสร้างเงื่อนไขร่วมกันระหว่างชุมชน ชาวบ้าน และนักวิจัย โดยนักวิจัย อาจสร้างการประชุม ฝึกอบรม การศึกษาดูงาน ส่วนชาวบ้านอาจตั้งวงนินทาให้ชาวถือเป็น การทดสอบจิตใจ กัน
- 3) วิเคราะห์บทบาทของแต่ละฝ่ายตลอดเวลากว่าใครมีความถนัดด้านใด
- 4) เมื่อแต่ละฝ่ายเริ่มเห็นคุณค่าความหมายของกันแล้ว เริ่มหาแนวทางร่วมกัน
- 5) มีการกำหนดกิจกรรมร่วมกัน และดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนด
- 6) มีการเผยแพร่ ขยายความร่วมมือการทำงานจากหมู่บ้านหนึ่งไปอีกหมู่บ้าน

หนึ่ง

สิ่งสำคัญที่ต้องตระหนักพื้นฐานบทบาทของนักวิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี ส่วนร่วม คือ ยอมรับในความเท่าเทียมและเชื่อในศักยภาพของผู้ร่วมวิจัยทุกคน ตลอดจนวิเคราะห์ ความสามารถของทีมวิจัยและสามารถแบ่งงานได้ตรงตามความสามารถและความสนใจ มีการกำหนด กิจกรรมร่วมกัน และดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนด เพื่อสร้างการเรียนรู้ในการทำงานวิจัยร่วมกัน

2.4 แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากร

ภูมิความรู้ของชาวบ้าน มีคำเรียกอยู่หลายคำ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญา ไทย ภูมิธรรมภูมิปัญญาชาวบ้าน ฯลฯ แต่ไม่ว่าจะเลือกใช้ศัพท์คำใด ล้วนแล้วแต่มีความหมายใกล้เคียงกัน

มาก ผู้รู้บางท่านใช้คำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการกล่าวถึง พื้นเพ รากฐานความรู้ ความสามารถทางวิชาการ ที่ชาวบ้านได้รับการถ่ายทอด สืบสมมาจากบรรพบุรุษและสามารถปรับประยุกต์ และพัฒนาตามสภาพสังคมที่เปลี่ยน ไป โดยผ่านการสังเกต ทดลองใช้ เลือกสรรและถ่ายทอดสืบต่อมาทั้ง ทางตรงและทางอ้อม โดยภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ 3 ลักษณะ โดยมี คน เป็นจุดศูนย์กลาง คือ

1. ระหว่างกับคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช
2. ความสัมพันธ์กับคนอื่นๆที่อยู่ร่วมกันในสังคมและท้องถิ่นนั้นๆ
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถสัมผัส

ได้

ยศ ตันตสมบัติ (2544: 47) ได้สรุปไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นในบริบท ทางกายภาพและวัฒนธรรมของปฏิสัมพันธ์ ระหว่างคนกับระบบนิเวศชุดหนึ่งการทำลายระบบนิเวศท้องถิ่น เช่น การเปลี่ยนถิ่นที่อยู่ที่ทำกิน หรือการอพยพชาวเขาลงจากคอย จึงอาจเป็นการทำลายองค์ความรู้และภูมิ ปัญญาที่มีคุณค่ามหาศาลให้สูญหายไป อย่างไม่หวนกลับ เช่นเดียวกับประเวศ วะสี (อ้างใน สงวน นิตยารัมภ์ พงศ์, 2542: 11-17) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นบางประการที่มีลักษณะคล้ายกับที่ ยศ ตันตสมบัติ กล่าวไว้ว่า

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเฉพาะถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ หรือความชัดเจน จากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆเพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้อง กับ เรื่องของท้องถิ่น มากกว่าภูมิปัญญาจากภายนอก

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงหรือนบูรณาการสูง เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น ภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริง จึงมีความบูรณาการสูง ทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น ความเชื่อเรื่องแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ ฯลฯ ทำให้เกิดพิธีกรรมต่างๆขึ้น เช่น ประเพณีลอยกระทงพิธี แรกนาขวัญ ฯลฯ พิธีดังกล่าวเป็นตัวอย่างของภูมิปัญญาในการนำเอาธรรมชาติมาสร้าง ให้เกิดความ ศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้คนเคารพธรรมชาติ ไม่ทำลายธรรมชาติ

3. มีความเคารพอาวุโส เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ผู้มีประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโสเพราะถือว่าผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า

ในงานวิจัยของ ยศ ตันตสมบัติ (อ้างแล้ว: 115-118) ได้สังเคราะห์ภาพรวมของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในเขตภาคเหนือตอนบนโดยยกตัวอย่าง ในเรื่องของ ระบบการผลิต และการสวน เมี่ยง ระบบเหมืองฝาย และป่าชุมชน ซึ่งตัวอย่างของระบบการผลิตและ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เหล่านี้ ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการ การผลิตและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมี ประสิทธิภาพ และยังยืนยันเท่านั้น หากแต่ยังแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในการ จัดการ ความขัดแย้งภายในและระหว่างชุมชน การปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

ของยุคสมัย ด้วยการปรับปรุงปัญญาเดิมให้สอดคล้องกับความต้องการใหม่ๆ ตลอดจนการรับเอา นวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาใช้ในการปรับประยุกต์ระบบการผลิตและวิถี ชีวิตให้สอดคล้องกับ บริบททาง เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ยศได้กล่าวอีกว่า การทำความเข้าใจระบบการผลิต และการจัดการทรัพยากรของชุมชนมีอาจใช้มุมมองแบบหุคหนึ่งได้ แต่ต้องอาศัยมุมมองในลักษณะที่เป็น องค์กรรวม และเน้นการทำความเข้าใจ กับพลวัตรของปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติท่ามกลางเงื่อนไข เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ดังนั้น ระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร ของกลุ่มชนต่างๆ จึงเป็นระบบที่เคลื่อนไหวและปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในแง่ของการผลิตซ้ำจารีต ประเพณีวิถีปฏิบัติเดิม และการผลิตใหม่ของระบบการจัดการเพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ เปลี่ยนไปจากเดิม

การประเมินศักยภาพขององค์กรชุมชนและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการ ทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรดิน น้ำ ป่า จึงต้องพิจารณาอย่างเป็นองค์รวมครอบคลุมถึงเงื่อนไข และการปรับตัว ต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ต่างๆ ระหว่างกับชุมชนกับทรัพยากร และชุมชนกับสังคม ภายนอกอย่างรอบด้านและเป็นพลวัตร ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจกับระบบการผลิตและการจัดการ ทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น จึงต้องเริ่มต้นด้วยกรอบคิดหลักอย่างน้อย 5 ประการ คือ

1. การมองระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรในบริบทของการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจการเมืองและระบบนิเวศ ซึ่งเป็นการมองถึงการปรับตัวด้านการจัดการทรัพยากร ของชุมชน โดยสัมพันธ์กับเงื่อนไขภายนอก ระดับมหภาคในบริบทของการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทาง เศรษฐกิจการเมืองและระบบนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับเปลี่ยนอำนาจในการจัดการทรัพยากรที่มี ลักษณะเป็นศูนย์รวมมากขึ้น ซึ่งแนวคิดนี้นอกจากจะช่วยให้มองเห็นถึงความสัมพันธ์ของการจัดการ ทรัพยากรท้องถิ่นกับเงื่อนไขภายนอกแล้ว ยังช่วยชี้ให้เห็นถึงทิศทางของการพัฒนาประเทศที่มีผลต่อวิถีชีวิต ของคนชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน

2. การมองระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนจากมิติวัฒนธรรม ซึ่ง หมายถึงการมองความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตมนุษย์กับธรรมชาติอย่างเป็นองค์ รวมและรอบด้าน การมองใน มิติวัฒนธรรมนี้เน้นการทำความเข้าใจกับวิถีคิดของชุมชนที่มีวิถี ชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อม ว่ามี ความหลากหลาย ลึกซึ้ง ซับซ้อนและมีรากเหง้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาหลายชั่วอายุคน และการมองในมิติวัฒนธรรมยังทำให้เรามองเห็นความเชื่อบางประการของชุมชน เช่น ความเชื่อ เรื่องผิขุนน้ำ ในบริบทของประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับธรรมชาติ ซึ่งความเชื่อนี้เป็น พื้นฐานของการวางกฎระเบียบ ข้อบังคับและจารีตประเพณีต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของชุมชน อย่าง ยั่งยืนและเป็นธรรม อุดมการณ์อำนาจในรูปของความเชื่อดังกล่าวมีการผลิตซ้ำผ่านสมาชิกของชุมชน รุ่นแล้วรุ่นเล่า ทั้งมีการปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ใหม่ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่นการนำเอา ความเชื่อเรื่องผิขุนน้ำเป็นพลังในการต่อต้านสัมปทานป่าไม้ เป็นต้น

3. การมองระบบการจัดการทรัพยากรว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน ระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนมีรากเหง้าและพัฒนาการที่แตกต่างไปจากแนวคิด เรื่อง “กรรมสิทธิ์” ตามระบบกฎหมายตะวันตก ที่มองทรัพยากรเป็นเสมือน “สินค้า” ที่สามารถซื้อขาย และเจ้าของมีอำนาจเด็ดขาดในการใช้ตามความพอใจ หากแต่ระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน เป็นแนวคิดเกี่ยวกับระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพยากร ซึ่งตั้งอยู่บนหลักของ “สิทธิการใช้” (use’s right) และมีระบบการจัดการ โดยชุมชนและองค์กรชุมชน ซึ่งระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนเป็นวิถีปฏิบัติดั้งเดิมและ ได้รับการรับรองจากระบบกฎหมายโบราณ เช่น มังรายศาสตร์ เป็นต้น แต่เมื่อรัฐไทยรับเอาระบบกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายตะวันตกและระบบการจัดการแบบรวม ศูนย์มาใช้ ระบบกรรมสิทธิ์ของรัฐกับระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนจึงมีความลึกล้ำและกลาย เป็นชนวนของ ความขัดแย้งและแย่งชิงทรัพยากรในปัจจุบัน

4. การมองระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนในฐานะเป็นขบวนการทางสังคม (social movement) ซึ่งอาจเป็นการสืบทอดวิถีปฏิบัติและจารีตประเพณีในการจัดการทรัพยากรของ ชุมชนมาเนิ่นนานหรือ อาจจะเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นใหม่อันเป็นผลมาจากการรวมตัวกันของชาวบ้านเพื่อต่อ ด้านการแทรกแซงจากภายนอก ซึ่งบ่อยครั้งระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนในฐานะขบวนการทางสังคมมิได้จำกัดตัวเองอยู่เพียงชุมชนเดียว เท่านั้น หากแต่เป็นการรวมตัวกันหลายๆชุมชนในลักษณะของ”เครือข่าย” เช่น เครือข่ายของชุมชนลุ่มน้ำเดียวกัน หรือชุมชนที่ใช้ป่าผืนเดียวกัน เป็นต้น ซึ่งการจัดการทรัพยากร โดยชุมชนจึงเป็นขบวนการทางสังคมทั้งระดับชุมชน และเครือข่ายภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง จึงเป็นไปเพื่อพิทักษ์กรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนและเพื่อทำการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม

5. การมองระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนในบริบทของการพัฒนาชนบท และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยนัยนี้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นกระบวนการ แสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเอง บนพื้นฐานของวัฒนธรรมจารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชนชนบท และยังเป็นความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมไปพร้อมๆกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรตามทัศนะของหลายท่านที่กล่าวมา ข้างต้นเป็นการมองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หมายถึงความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับ กับระบบนิเวศ หรือทรัพยากร ในท้องถิ่นนั้นๆ โดยผสมกลมกลืนระหว่างวิถีชีวิตและระบบการผลิตของมนุษย์อย่างสอดคล้อง

โดยสรุป ผู้วิจัยจึงได้นำแนวทางจากการทบทวนเอกสารเป็นฐานในการดำเนินการวิจัยต่อไป โดยข้อมูลที่จะใช้ในการดำเนินการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องยึดหลักการทางอนุรักษ์วิทยาเพื่อประกอบการดำเนินงานในการจัดการดังนี้ คือ

- 1) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล
- 2) การประหยัของที่หายากและของที่กำลังสูญพันธุ์

3) การปรับปรุง ซ่อมแซมสิ่งทีเสื่อมโทรมให้คืนสภาพก่อนนำไปใช้ เพื่อให้ระบบสิ่งแวดล้อมดีขึ้น

4) มุ่งหวังให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ประกอบกันอยู่ในระบบธรรมชาติ มีศักยภาพที่สามารถให้ผลิตผลได้อย่างยั่งยืนถาวรและมั่นคง

5) ต้องมีการจัดองค์ประกอบภายในระบบธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม

6) ต้องยึดหลักการของอนุรักษ์วิทยาเป็นพื้นฐาน

7) กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน

8) ต้องกำหนดแนวทางในการจัดการเพื่อให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนที่วิจัยได้มองประเด็นนี้ สอดคล้องกับ สมาคมนานาชาติเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (The International Association for Public participation หรือ IAP2) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าต้องประกอบไปด้วย

1. ประชาชนควรมีโอกาสแสดงความคิดเห็นในการตัดสินใจอันเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการกระทำที่มีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึงคำสัญญาที่จะเปิดโอกาสให้ข้อเสนอแนะของประชาชนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

3. กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนสื่อสารเข้าถึงจุดสนใจ (Interests) ต่างๆของผู้มีส่วนร่วมและสนองตอบความต้องการ ในกระบวนการของผู้มีส่วนร่วมทั้งหมด

4. กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนแสวงหาและเอื้อให้เกิดการเข้าร่วมของประชาชนที่จะได้รับผลกระทบ

5. กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนนำผู้มีส่วนร่วมเข้าร่วมพิจารณาว่าพวกเขาจะมีส่วนร่วมอย่างไร

6. กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้ผู้เข้าร่วมมีข้อมูลที่พวกเขาต้องการเพื่อใช้ในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

7. กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนสื่อสารกับผู้เข้าร่วมถึงวิธีการที่ความคิดเห็นของพวกเขาจะมีผลกระทบต่อตัดสินใจอย่างไร

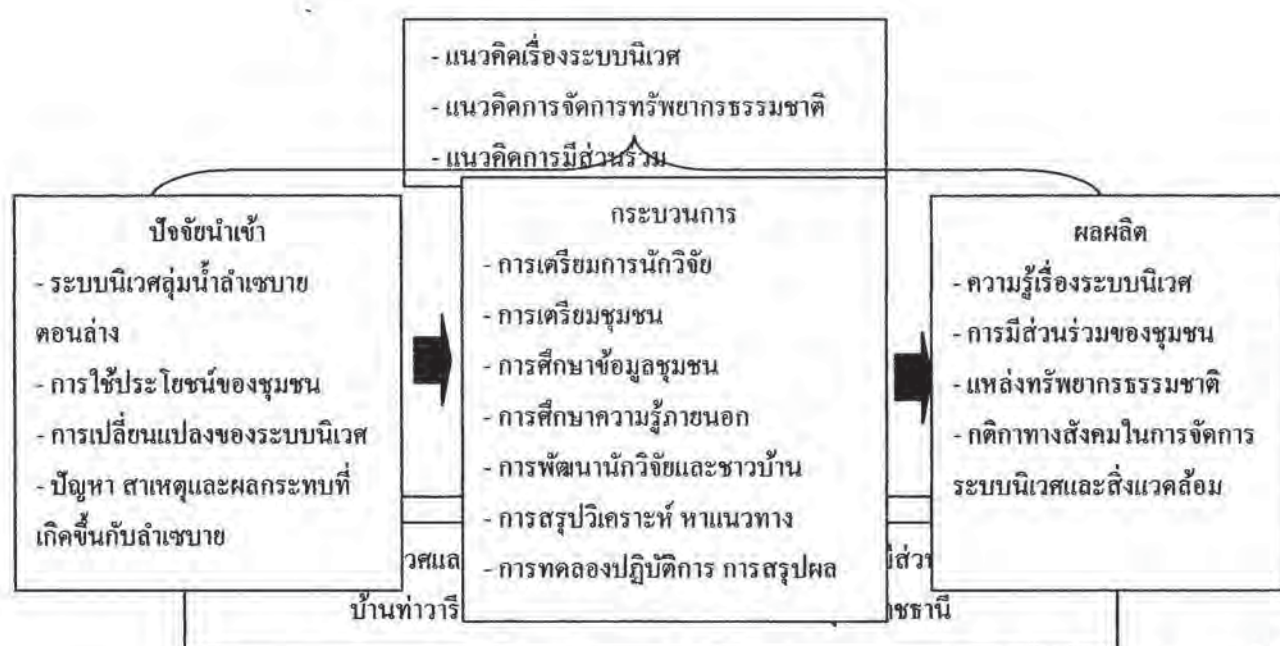
ในส่วนของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการ การผลิตและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืนเท่านั้น หากแต่ยังแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชน ระหว่างชุมชน การปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของด้วย

การประเมินศักยภาพขององค์กรชุมชนและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรดิน น้ำ ป่า จึงต้องพิจารณาอย่างเป็นองค์รวมครอบคลุมถึงเงื่อนไขและการปรับตัว ต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ต่างๆระหว่างกับชุมชนกับทรัพยากร และชุมชนกับสังคม

ภายนอกอย่างรอบด้านและเป็นพลวัตร ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจกับระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น จึงต้องเริ่มต้นด้วยกรอบคิดหลักอย่างน้อย 5 ประการ คือ

1. การมองระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรในบริบทของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจการเมืองและระบบนิเวศ
2. การมองระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนจากมิติ
3. การมองระบบการจัดการทรัพยากรว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน
4. การมองระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนในฐานะเป็นขบวนการทางสังคม (social movement) ซึ่งอาจเป็นการสืบทอดวิถีปฏิบัติและจารีตประเพณีในการจัดการทรัพยากรของชุมชนมาเนิ่นนาน
5. การมองระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนในบริบทของการพัฒนาชนบท และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บรรยายกรอบแนวคิด การดำเนินการวิจัยเรื่องการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวาริชะบายน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ได้ดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ คือ การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่าง การใช้ประโยชน์ของชุมชน ปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับลำเซบาย แนวคิดนำในการดำเนินงาน คือ แนวคิดเรื่องระบบนิเวศ แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แนวคิดการมีส่วนร่วม ซึ่ง

การดำเนินการวิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือ การเตรียมการนักวิจัย การเตรียมชุมชน การศึกษาข้อมูลชุมชน การศึกษาความรู้ภายนอก การพัฒนานักวิจัยและชาวบ้าน การสรุปวิเคราะห์ หาแนวทาง การทดลองปฏิบัติการ การสรุปผล โดยจากการดำเนินการวิจัยนั้นผลที่จะเกิดขึ้น หลังจากการดำเนินการวิจัย คือ ความรู้เรื่องระบบนิเวศ การมีส่วนร่วมของชุมชน แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ กติกาทางสังคมในการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบายตอนล่าง กรณีบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตการศึกษาวิจัย

3.1.1 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูล

1. สมาชิกในชุมชนที่เป็นคนหาปลา
2. สมาชิกในชุมชนที่ผลิตและจำหน่ายมะพร้าวเผา
3. บุคคลและองค์กรที่มีพื้นที่ติดลุ่มน้ำลำเซบาย
4. ผู้นำและสมาชิกในชุมชนบ้านบ้านท่าวารี ต.หัวดอน อ.เมืองใน
5. ผู้นำและสมาชิกในชุมชนบ้านบ้านเสียม บ้านวังอ้อ ต.เหล่างาม อ.เมืองใน

3.1.2 ขอบเขตพื้นที่

1. ลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณชุมชนบ้านท่าวารี ต.หัวดอน อ.เมืองใน จ.อุบลราชธานี
2. พื้นที่ในชุมชนข้างเคียง คือ บ้านเสียม บ้านวังอ้อ ต.เหล่างาม อ.เมืองใน จ.อุบลราชธานี

3.1.3 ขอบเขตเนื้อหา

- 1) สภาพบริบทชุมชนและระบบนิเวศลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี
- 2) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม
- 3) ปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 4) ศักยภาพ เงื่อนไข ปัจจัย และข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวารีต่อการจัดการระบบนิเวศ
- 5) การใช้ประโยชน์ของชุมชนในกลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี

3.1.4 ขอบเขตระยะเวลา ระยะเวลา 12 เดือน (1 กรกฎาคม 2556 – 30 มิถุนายน 2557)

3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บข้อมูล สภาพบริบทชุมชน และระบบนิเวศ (อดีต- พ.ศ. 2536) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2537- พ.ศ. 2557 ปัญหา สาเหตุ และผลกระทบที่เกิดขึ้น ศึกษาภาพ เงื่อนไข ปัจจัย และข้อจำกัดของชุมชนต่อการจัดการฯ ความสัมพันธ์ของชุมชนกับระบบนิเวศ และการใช้ประโยชน์ของชุมชน โดยการสร้างแบบเครื่องมือแบบสอบถามที่วิจัย/อาสาสมัคร สุ่มสอบถามครัวเรือน 100 ครัวเรือน หลังจากนั้นรายงานผลการจัดเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ผล โดยมีกรอบในการวิเคราะห์ตามประเด็นในวัตถุประสงค์ กล่าวคือ

- 1) สภาพบริบทชุมชนและระบบนิเวศลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี

- 2) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม
- 3) ปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 4) ศักยภาพเงื่อนไขปัจจัยและข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวารีต่อการจัดการระบบนิเวศ
- 5) การใช้ประโยชน์ของชุมชนในกลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี

3.3 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

วิธีการดำเนินการวิจัยการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย ตอนล่าง กรณีบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี มีรายละเอียดดังนี้

กิจกรรม 1 การจัดประชาคมชี้แจง โครงการวิจัยให้กับชุมชนในพื้นที่งานวิจัยได้เข้าใจ โครงการวิจัย ได้รับรู้ปัญหา คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ และเปิดรับอาสาสมัคร วันที่ ดำเนินกิจกรรม วันที่ 7 พฤศจิกายน 2556 สถานที่ดำเนินการ ศาลากลางบ้านท่าวารี หมู่ที่ 4 ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 100 คน วัตถุประสงค์ของกิจกรรมชี้แจง รายละเอียดของโครงการวิจัยให้ชุมชนบ้านท่าวารีได้รับรู้และเข้าใจ สร้างการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกับโครงการวิจัย วิธีการดำเนินงาน ทีมวิจัยประชาคมตัวแทนครัวเรือนในชุมชนบ้านท่าวารี ชี้แจงโครงการวิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดงาน รายละเอียดของโครงการวิจัย แลกเปลี่ยนและเสนอแนะ รับอาสาสมัคร 10 คน รายละเอียดการดำเนินงาน จัดประชาคมโครงการวิจัยฯ ในที่ประชุม หมู่บ้านท่าวารี ประจำเดือนพฤศจิกายน 2556 หัวหน้าโครงการวิจัย นายอุทัย ชูจิตร์ ได้เปิดการประชุม ชี้แจงว่า นางมณีวรรณ ศรีประภาพงศ์ พัฒนาการอำเภอเมืองใน นายสมเพียร มีดี พัฒนาการประจำตำบลหัวดอน ได้ประสานงานกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี จัดทำโครงการวิจัยการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย ตอนล่าง กรณีบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

สรุปผลการดำเนินงาน ชุมชนเข้าใจในโครงการวิจัย ผู้ร่วมประชุมมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำโครงการวิจัยที่จะเกิดขึ้นในชุมชนบ้านท่าวารี เห็นว่า ว่าจะได้รับการทำวิจัย ทำให้ได้ข้อมูลสภาพบริบทชุมชน ระบบนิเวศลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่าง บริเวณบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ข้อมูลสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่าง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ข้อมูลปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่าง บริเวณบ้านท่าวารี จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ข้อมูลศักยภาพ เงื่อนไข ปัจจัย และข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวารี ต่อการฟื้นฟูระบบนิเวศลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างอย่างมีส่วนร่วม เกิดการจัดการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่าง ได้รับการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ชุมชนมีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์สำหรับการอุปโภค

บริโศกการเกษตรและการปฏิบัติการทางสังคมที่เพื่อประโยชน์ต่อชุมชน และมีข้อมูลในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพเป็นจริงในสถานการณ์ปัจจุบัน

โครงการวิจัยฯ ได้อาสาสมัครร่วมกิจกรรม จำนวน 10 คน ประกอบด้วย

- 1) นายสุภาพ สมานชื่น
- 2) นายสุเทพ เทียนแก้ว
- 3) นายกิตติราช จรูญกุล
- 4) นายสมจิตร พุกนา
- 5) นางไพรวลัย เชื้อประทุม
- 6) นางอุบล สร้อยสิงห์
- 7) นายสุเทพ เทียนแก้ว
- 8) นายพิทักษ์ สร้อยสิงห์
- 9) นางประไพ อินทร์กลับ
- 10) นายกิตติพงษ์ จรูญกุล

ปัญหาอุปสรรค การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ โครงการวิจัยฯ เนื่องจากในช่วงเดือนกรกฎาคม – พฤศจิกายน 2556 ตรงกับช่วงการทำนา และมีการแข่งเรือยาวประเพณี ซึ่งชุมชนบ้านท่าวารี มีเรือยาวขนาด 40 ฝีพาย ร่วมการแข่งขันสนามต่างๆ อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ตัวแทนครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมน้อย และทีมวิจัยชุมชนยังขาดทักษะ ความชำนาญในการทำงาน ซึ่งจำเป็นต้องเรียนรู้สร้างความเข้าใจเพิ่มเติมร่วมกัน ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรม การแก้ไขปัญหาการดำเนินกิจกรรมล่าช้า ได้เลื่อนกำหนดการจัดกิจกรรมเป็นเดือนพฤศจิกายน 2556 เป็นต้นไป และควรประสานวิทยากรภายนอก/เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้อง ในการแนะนำสนับสนุนความรู้เพิ่มเติม เพื่อการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะความชำนาญการวิจัยให้กับทีมงานวิจัย

กิจกรรม 2 ประชุมทีมวิจัยทำความเข้าใจในโครงการการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย ตอนล่าง กรณีบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี ดำเนินกิจกรรม วันที่ 30 พฤศจิกายน 2556 สถานที่ดำเนินการ ศาลากลางบ้านท่าวารี หมู่ที่ 4 ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 20 คน (รายละเอียดตามแบบลงชื่อผู้ร่วมกิจกรรมแนบ) วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อสร้างความเข้าใจภายในทีมวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการทำงานวิจัยและเป้าหมายของโครงการวิจัย เพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานวิจัย เพื่อวางแผนปฏิบัติงานวิธีการดำเนินงาน กำหนดคณคหมายทีมงานวิจัยประชุมสร้างความเข้าใจรายละเอียดโครงการฯ ชี้แจงวัตถุประสงค์ ทีมวิจัยแบ่งบทบาทหน้าที่ และวางแผนการปฏิบัติงาน

รายละเอียดการดำเนินงาน

2.1 หัวหน้าโครงการวิจัย นายอุทัย ชูจิตร ได้เปิดการประชุมและชี้แจงโครงการฯ ตามที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สนับสนุนงบประมาณจัดทำโครงการวิจัยการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย ตอนล่าง กรณีบ้านท่าวาริ ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

2.2 สรรหาทีมวิจัยเพิ่มเติม จำนวน 5 ราย ดังนี้

- 1) นางประไพ อินทร์กลับ
- 2) นางศิริพร สุขผล
- 3) นางไพรวลัย เชื้อประทุม
- 4) นางอุบล ศรีอยสิงห์
- 5) นายสุภาพ สมานชื่น

2.3 การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานของทีมงานวิจัย ดังนี้

2.3.1 ฝ่ายประสานงาน

- 1) นายอุทัย ชูจิตร
- 2) นายสมเพียร มีดี
- 3) นางวิไล ส่งเสริม

2.3.2 ฝ่ายการเงินบัญชี ประอบด้วย

- 1) นายอุทัย ชูจิตร
- 2) นายเกรียงศักดิ์ จิตทวี
- 3) นายสมเพียร มีดี

2.3.3 ฝ่ายเลขานุการ /บันทึก/รวบรวมข้อมูล เอกสาร

- 1) นางอุบล ศรีอยสิงห์
- 2) นางประไพ อินทร์กลับ
- 3) นายสมเพียร มีดี
- 4) นายสุภาพ สมานชื่น
- 5) นายพุทธศักดิ์ ศรีอยสิงห์

2.3.4 ฝ่ายปฏิบัติ

- 1) นายเสริม เชื้อไย
- 2) นางศิริพร สุขผล
- 3) นายพิทักษ์ ศรีอยสิงห์

2.3.5 ฝ่ายดำเนินการจัดเก็บข้อมูล

- 1) นายสุภาพ สมานชื่น
- 2) นายพุทธศักดิ์ ศรีอยสิงห์

- 3) นายกิตติราช จรุงกุล
- 4) นางศิริพร สุขผล
- 5) นางไพรวลัย เชื้อประทุม
- 6) นางอุบล สร้อยสิงห์
- 7) นายสุเทพ เทียนแก้ว
- 8) นางวิไล ส่งเสริม
- 9) นางประไพ อินทร์กลับ
- 10) นายกิตติพงษ์ จรุงกุล

3.สรุปผลการดำเนินงาน ทีมวิจัยเข้าใจแนวทางการทำงานวิจัยและเป้าหมายของโครงการวิจัยร่วมกัน ทีมวิจัยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานวิจัย จำนวน 5 ฝ่าย ตามรายละเอียดข้างต้น จัดทำแผนปฏิบัติการโครงการ

4. ปัญหาอุปสรรค

4.1 การดำเนินกิจกรรมล่าช้าไม่เป็นไปตามแผนปฏิบัติการ เนื่องจาก ในช่วงเดือนมิถุนายน – พฤศจิกายน 2556 ตรงกับช่วงการทำนา และมีการแข่งเรือยาวประเพณี ซึ่งชุมชนบ้านท่าวารี มีเรือยาวขนาด 40 ฝีพาย ร่วมการแข่งขันสนามต่างๆ อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ตัวแทนครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมน้อย

4.2 ทีมวิจัยชุมชนยังขาดทักษะ ความชำนาญการดำเนินกิจกรรม

5. ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรม

5.1 การแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายกิจกรรมล่าช้า ได้เลื่อนกำหนดการจัดกิจกรรมออกไปในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2556 เป็นต้นไป

5.2 การเพิ่มพูนความรู้ ทักษะความชำนาญการวิจัย ควรประสานวิทยากรภายนอก/เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้อง ในการแนะนำสนับสนุนความรู้เพิ่มเติม

6. กิจกรรมต่อไป จัดประชุมเชิงปฏิบัติการโครงการวิจัยให้กับชุมชนในพื้นที่งานวิจัยได้เข้าใจโครงการวิจัย ได้รับรู้ปัญหา คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ และเปิดรับอาสาสมัคร

กิจกรรม 3 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในการจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสังเคราะห์ข้อมูล การวางแผนการจัดเก็บข้อมูล และการสร้างเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล โดยจากการดำเนินกิจกรรมทำให้ทีมวิจัย ได้ประเด็นการเก็บข้อมูล โดยมีตัวอย่างดังนี้

ตารางที่ 3.1 กรอบในการเก็บข้อมูล

ประเด็น	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ
บริบทชุมชน 1. สังคม 1.1 ผู้นำ 1.2 กลุ่มองค์กร 1.3 อาณาเขตที่ตั้ง 1.4 ลักษณะพื้นที่ 1.5 ประวัติชุมชน 1.6 สถานที่สำคัญ 1.7 จำนวนประชากร/ครัวเรือน	- บ้านผู้ใหญ่บ้าน - โรงเรียน - โรงพยาบาลชุมชน	ศึกษาเอกสารมือสอง
2. เศรษฐกิจ 2.1 อาชีพ(หลัก/รอง) 2.2 รายรับ 2.3 รายจ่าย 2.4 หนี้สิน	- อสม. - พช. - อบต.	ศึกษาเอกสารมือสอง
3. ทรัพยากร 3.1 ที่ดิน - ที่สาธารณะมีกี่ไร่ อะไรบ้าง - ที่อยู่อาศัยมีกี่ไร่ - ที่ทำการเกษตรมีกี่ไร่ อะไรบ้าง 3.2 ป่ามีกี่ไร่ - ปัญหา - ทรัพยากรที่บอบ - การใช้ประโยชน์ (แผนที่ชุมชน/แผนที่ทรัพยากร) 3.3 แหล่งน้ำ - ธรรมชาติ - เขบาย - ห้วย - วัง	- แผนที่หมู่บ้าน - อบต. - จปฐ.	- ศึกษาเอกสาร - ทำแผนที่ชุมชน - ทำแผนที่ทรัพยากร - ภาพถ่ายดาว

- คนสร้าง - บาดาลที่แห่ง ที่ไหนบ้าง - บ่อน้ำดินที่แห่ง ที่ไหนบ้าง - สระ ที่แห่ง ที่ไหนบ้าง		
4. ประเพณีวัฒนธรรม 4.1 ฮีต 12ครอง 14 - ความสัมพันธ์เกี่ยวกับชุมชน 4.2 ประเพณีเฉพาะ - ความสำคัญ รายละเอียด 4.3 ความเชื่อ - เลี้ยงบ้าน/เลี้ยงปู่ตา - ด้านการเกษตร - ก่อนทำนา 4.4 ภูมิปัญญา - ด้านการประกอบอาชีพ - ด้านรูปภาพ/เขียน - ด้านกีฬา - ด้านศิลปะการแกะสลัก - ด้านดนตรี		- พ่อยัง - ม่วน - บุญส่ง - บันได - สนิท

กิจกรรม 4 ทีมวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยการก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูลทีมวิจัยและอาสาสมัครได้ร่วมกันทำความเข้าใจในแบบสอบถาม และลงเก็บข้อมูลตามพื้นที่อยู่อาศัยของตนเอง

ตัวอย่างแบบสอบถามโครงการการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย ตอนล่างกรณีบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

ชื่อ..... อายุ..... ปี เพศ..... การศึกษา..... อาชีพ.....
บ้านเลขที่..... หมู่ที่ 4 บ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

ประเด็น อดีต - พ.ศ. 2536 พ.ศ. 2536 - พ.ศ. 2556

1. แก่งหิน

1.1. ลักษณะสภาพพื้นที่ตั้งเป็นอย่างไร

1.2. ช่วงเวลาที่พบ

1.3. ทรัพยากรที่พบในบริเวณนี้มีอะไรบ้าง

- 1.3.1. ปลาที่พบในบริเวณแก่งหินมีอะไรบ้าง
- 1.3.2. สัตว์ที่พบในบริเวณแก่งหินมีอะไรบ้าง
- 1.3.3. แมลงที่พบในบริเวณแก่งหินมีอะไรบ้าง
- 1.3.4. พืชที่พบในบริเวณแก่งหินมีอะไรบ้าง

1.4. คราวเรือนได้ใช้ประโยชน์จากแก่งหินอะไรบ้าง อย่างไร

1.5. ปัญหาที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้างทำไมจึงเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อครัวเรือน/

ชุมชนอย่างไร

1.6. ที่ผ่านมามีได้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นอย่างไร

1.7. ท่านมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาอย่างไร

2. วัง

2.1. ลักษณะสภาพพื้นที่ตั้งเป็นอย่างไร

2.2. ช่วงเวลาที่พบ

2.3. ทรัพยากรที่พบในบริเวณนี้มีอะไรบ้าง

- 2.3.1. ปลาที่พบในบริเวณวังมีอะไรบ้าง
- 2.3.2. สัตว์ที่พบในบริเวณวังมีอะไรบ้าง
- 2.3.3. แมลงที่พบในบริเวณวังมีอะไรบ้าง
- 2.3.4. พืชที่พบในบริเวณวังมีอะไรบ้าง

2.4. คราวเรือนได้ใช้ประโยชน์จากวังอะไรบ้าง อย่างไร

2.5. ปัญหาที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้างทำไมจึงเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อครัวเรือน/

ชุมชนอย่างไร

2.6. ที่ผ่านมามีได้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นอย่างไร

2.7. ท่านมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาอย่างไร

3. หาด

3.1. ลักษณะสภาพพื้นที่ตั้งเป็นอย่างไร

3.2. ช่วงเวลาที่พบ

3.3. ทรัพยากรที่พบในบริเวณนี้มีอะไรบ้าง

- 3.3.1. ปลาที่พบในบริเวณหาดมีอะไรบ้าง
- 3.3.2. สัตว์ที่พบในบริเวณหาดมีอะไรบ้าง
- 3.3.3. แมลงที่พบในบริเวณหาดมีอะไรบ้าง
- 3.3.4. พืชที่พบในบริเวณหาดมีอะไรบ้าง

3.4. คราวเรือนได้ใช้ประโยชน์จากหาดอะไรบ้าง อย่างไร

3.5. ปัญหาที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้าง ทำไมจึงเกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อครัวเรือน/ชุมชน
อย่างไร

3.6. ที่ผ่านมามีคนได้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นอย่างไร

3.7. ท่านมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาอย่างไร

ชื่อ/สกุล ผู้สอบถาม

วันที่สอบถาม/...../.....

กิจกรรม 5 การสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ วัตถุประสงค์ของกิจกรรมเพื่อรวบรวม
ข้อมูลที่ได้ เพื่อนำข้อมูลมาสรุปและวิเคราะห์ผล วิธีการดำเนินงาน ชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม
สรุปข้อมูลตามประเด็นวิเคราะห์ผลข้อมูล ผลของการดำเนินกิจกรรมได้ข้อมูลที่ได้ ได้ข้อมูลที่สรุป
และวิเคราะห์ผล โดยมีกรอบในการวิเคราะห์ตามประเด็นในวัตถุประสงค์กล่าวคือ

- 1) สภาพบริบทชุมชนและระบบนิเวศลำเขาบายตองล่างบริเวณบ้านท่าวารี
- 2) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม
- 3) ปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 4) ศักยภาพ เงื่อนไข ปัจจัย และข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวารีต่อการจัดการระบบนิเวศ
- 5) การใช้ประโยชน์ของชุมชนในกลุ่มน้ำลำเขาบายตองล่างบริเวณบ้านท่าวารี

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการแยกแยะข้อมูล ทีมวิจัยได้ใช้ตาราง โดยมีตัวอย่างของตารางที่ใช้ในการ
ดำเนินการดังนี้

ตารางที่ 3.2 ตัวอย่างปฏิทินฤดูกาล

เดือน	เรื่อง	สภาพที่เกิด/ผลกระทบ
มกราคม	ภัยหนาว	ฝุ่นละอองมาก แห้งแล้ง
กุมภาพันธ์	ภัยหนาว	แห้งแล้ง

ตารางที่ 3.3 ตัวอย่างข้อมูลด้านกลุ่มองค์กรในชุมชน

ชื่อกลุ่ม	ก่อตั้ง พ.ศ.	วัตถุประสงค์	สมาชิก (คน)	เงินทุน (บาท)	กิจกรรม หลัก	ประธานกลุ่ม
กองทุนหมู่บ้าน	2544	ทุนสร้างอาชีพ รายได้	142	3,000,000	ให้สมาชิก กู้ยืมเงิน	นายสมจิตร พุกนา
กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต	2546	สร้างรายได้ให้ชุมชน	22	50,000	จำหน่าย สินค้า	นายสมจิตร พุกนา

					ของสมาชิก	
--	--	--	--	--	-----------	--

ตารางที่ 3.4 ตัวอย่างจุดเด่นด้านบุคคล (ทุนด้านทรัพยากรบุคคล)

ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ	บ้านเลขที่	โทรศัพท์	ลักษณะเด่น
1	ค.ต.จาริณสุข ฐวพงศ์	55	191	-	ตำรวจ/นักจัดการชุมชน
2	นายอนุญ ธาริบุตร	48	-	-	นายธนาคาร/นักจัดการชุมชน

ตารางที่ 3.5 ตัวอย่างจุดเด่นด้านกลุ่ม/องค์กร (ทุนด้านเศรษฐกิจ/สังคม)

ที่	ชื่อกลุ่ม	ปีที่ก่อตั้ง พ.ศ.	วัตถุประสงค์	มีสมาชิก (คน)	เงินทุน (บาท)	กิจกรรมหลัก	ประธานกลุ่ม	ผลดำเนินงาน
1	กองทุนหมู่บ้าน	2544	ทุนสร้างอาชีพ รายได้	142	3,000,000	ให้สมาชิกกู้ยืมเงิน	นายสมจิตร พุกนา	ประสบความสำเ็จ
2	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	2546	สร้างรายได้ให้ชุมชน	22	50,000	จำหน่ายสินค้าของสมาชิก	นายสมจิตร พุกนา	ประสบความสำเ็จ

ตารางที่ 3.6 ตัวอย่างจุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้าน/ชุมชน

ชื่อแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ	ลักษณะการใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
ลำเซบาย	- แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค - เพื่อการเกษตร	- แหล่งน้ำสาธารณะ

ตารางที่ 3.7 ตัวอย่างจุดเด่นด้านภูมิปัญญาชุมชน

ประเภทภูมิปัญญา	ชื่อ-สกุล และที่อยู่ของเจ้าของภูมิปัญญา	ประโยชน์ต่อชุมชนในด้านใด
แปรรูปสินค้าการเกษตร	นายสมจิตร พุกนา	สร้างอาชีพให้ประชาชน
วันมะพร้าว		

ตารางที่ 3.8 ตัวอย่างจุดเด่นด้านประเพณี/วัฒนธรรม/กฎ ระเบียบ / ค่านิยมและความสัมพันธ์ของชุมชน

ประเพณี/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ต้องทำอะไรบ้าง
ประเพณีการแข่งขันเรือยาว	- เพื่อสร้างความสามัคคี - เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว	- จัดระเบียบ กฎ กติกา การแข่งขันให้เป็นมาตรฐาน
วันมัจฉา	- อนุรักษ์พันธุ์สัตว์	

ตารางที่ 3.9 ตัวอย่างจุดอ่อนของชุมชน

เรื่องที่เป็นจุดอ่อน	มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร	ควรจะทำอย่างไร
-ความมีส่วนร่วมในกิจกรรมหมู่บ้าน ไม่รวมกลุ่ม	-ทำให้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาหมู่บ้าน	เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

ตารางที่ 3.10 ตัวอย่างโอกาสของชุมชน

เรื่องที่เป็นโอกาส	มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร	ชุมชนควรสร้างโอกาสอย่างไร
-เป็นหมู่บ้านค้าขายริมทาง	-ราษฎรมีอาชีพและรายได้	-จัดตั้งกลุ่มองค์กรในพื้นที่เพื่อบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์
-ลำเซบาย พนังกันดิน -ถนนเลียบลำเซ	-พัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	-จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านระยะยาว ประสานความร่วมมือทุกภาคส่วน

ตารางที่ 3.11 ตัวอย่างข้อจำกัดของชุมชน

ข้อจำกัด	มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร	จะแก้ไขข้อจำกัดอย่างไร
-งบประมาณมีจำนวนจำกัด -การมีส่วนร่วมของชุมชน	-การพัฒนาไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ -หมู่บ้านพัฒนาช้า	-จัดหางบประมาณจากแหล่งต่างๆ -ปรับทัศนคติ การตรวจสอบความโปร่งใส

ตารางที่ 3.12 ตัวอย่างสภาพปัญหาของหมู่บ้าน

ที่	ประเภทปัญหา	สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น	ผลกระทบจากปัญหา
1	ด้านโครงสร้างพื้นฐาน (ถนน, น้ำดื่ม, น้ำใช้, น้ำเพื่อการเกษตร, ไฟฟ้า, ที่ดินทำกิน, การติดต่อสื่อสาร)	- น้ำประปาบริโภคไม่ได้ - ไม่มีร่องระบายน้ำ - ขาดน้ำเพื่อการเกษตร - ขาดไฟฟ้าเพื่อการเกษตร - ถนนชำรุด	- ราษฎรขาดน้ำบริโภค - น้ำท่วมขัง - การสัญจรไปมาลำบาก - ไม่มีน้ำใช้ทำการเกษตร

ตารางที่ 3.13 ตัวอย่างการวิเคราะห์ปัญหาของหมู่บ้าน

ชื่อปัญหา	สาเหตุและปัญหา	ความต้องการของชุมชน	แนวทางการแก้ไขปัญหา
<u>โครงสร้างพื้นฐาน</u> 1.1 การคมนาคมในหมู่บ้านไม่สะดวก หน้าบ้านน้ำขังและไหลท่วม	1.1 ถนนในหมู่บ้านเป็นถนนลูกรังมีหลุมบ่อ ไม่มีทางระบายน้ำขาดการ	1.1 ต้องการถนนในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก พร้อมร่อง	1.1 ของบประมาณจาก อบต.สนับสนุน

บริเวณบ้าน	บำรุงรักษา 1.2 หมู่บ้านไม่มีงบประมาณดำเนินการ	ระยะน้ำ 2 ข้างถนนใน หมู่บ้าน ระยะทางร่วม ประมาณ 4 กิโลเมตร	
------------	--	--	--

กิจกรรม 6 การคืนข้อมูลสู่ชุมชน พร้อมทั้งหาแนวทางการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม
 กลุ่มน้ำท่าวาริของชุมชน วัตถุประสงค์ของกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนได้รับทราบข้อมูลทั้งหมด เพื่อให้ชุมชนได้
 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และมีการเติมข้อมูลให้ครบถ้วน เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักใน
 ปัญหาร่วมกัน วิธีการดำเนินงาน ชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการประมวลผล
 ข้อมูลเปิดเวทีแลกเปลี่ยน พร้อมเพิ่มเติมข้อมูล ผลของการดำเนินกิจกรรม ชุมชนได้รับทราบข้อมูล ได้
 ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนชุมชนเกิดความเข้าใจและตระหนักในปัญหา ได้แนวทางการจัดการระบบนิเวศที่
 เกิดจากความคิดเห็นของชุมชน กล่าวคือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลตามกรอบวัตถุประสงค์และประเด็นคำถามดังนี้ 1)
 สภาพบริบทชุมชนและระบบนิเวศลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวาริ 2) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของ
 ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม 3) ปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน 4) ศักยภาพ
 เงื่อนไข ปัจจัย และข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวาริต่อการจัดการระบบนิเวศ และ 5) การใช้ประโยชน์ของ
 ชุมชนในกลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวาริ ส่วนที่ 2 รายละเอียดในการดำเนินกิจกรรมในระยะที่ 1
 ของโครงการ อันประกอบด้วย การประชุมทีมวิจัยสร้างความเข้าใจในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและแบ่ง
 บทบาทหน้าที่ในการทำงานวิจัยตามความถนัดของแต่ละคน เตรียมความพร้อมและวางแผนปฏิบัติงาน การ
 จัดประชาคมชี้แจงโครงการวิจัยให้กับชุมชนในพื้นที่งานวิจัยได้เข้าใจโครงการวิจัย ได้รับรู้ปัญหา คนใน
 ชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ และเปิดรับอาสาสมัคร การอบรมพัฒนาศักยภาพการสร้าง
 เครื่องมือการเก็บข้อมูลและเทคนิควิธีการเก็บข้อมูล การดำเนินการจัดเก็บข้อมูล ตามประเด็นที่ดำเนินการ
 วิจัย การจัดประชุม เพื่อดำเนินการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการวางแผนการนำเสนอข้อมูลจากการ
 ดำเนินการวิจัย ประชุมประชาคมชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอข้อมูลที่เก็บมาได้ให้ชุมชน
 และหน่วยงานได้ตรวจสอบเพิ่มเติมข้อมูล รวมทั้งการแลกเปลี่ยนแนวความคิด และวางแผนดำเนินการ
 ทดลอง

กิจกรรม 7 ประชุมทีมวิจัย และอาสาสมัครเพื่อกำหนดแผนดำเนินการทดลอง วัตถุประสงค์
 ของกิจกรรม เพื่อวางแผนดำเนินการทดลอง วิธีการดำเนินการ ชี้แจงวัตถุประสงค์ กิจกรรม นำเสนอข้อมูล
 ที่ได้จากการคืนข้อมูลสู่ชุมชน กำหนดแผนปฏิบัติการทดลอง ผลการดำเนินกิจกรรม ได้แผนการดำเนินการ
 ทดลองปฏิบัติการ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภายใต้โครงการวิจัยการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม
 อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย ตอนล่าง กรณีบ้านท่าวาริ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัด
 อุบลราชธานี ทีมวิจัยจึงได้ร่วมกันวางหลักการในการทดลองปฏิบัติการร่วมกันดังนี้

1) การจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลำเขาบาย ทั้งในเรื่องของการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์ เช่น ในเรื่องของการฟื้นฟูวังปลา การทำผังชุมชนโดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

2) ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นหลักสำคัญในการทำงานกับชุมชน โดย เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นของทุกคนในชุมชนที่มีความรู้ ภูมิปัญญาที่หลากหลาย และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง ให้ได้เรียนรู้ ให้เห็นถึงความสำคัญ และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในกลุ่มน้ำเขาบาย จนเกิดพลังการขับเคลื่อนอย่างสร้างสรรค์และต่อเนื่อง

3) การสร้างจิตสำนึกให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการรักและหวงแหนระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเขาบาย ผ่านการรณรงค์ผ่านหอกระจายข่าว ผ่านป้ายประชาสัมพันธ์ตามจุดต่าง ๆ ในชุมชน

ซึ่งจากหลักการที่ทางชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขึ้นนั้น จึงได้มากำหนดสิ่งที่จะดำเนินการเป็นรูปธรรมเพื่อที่จะทดลองปฏิบัติการร่วมกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. มาตรการฟื้นฟูวังปลา โดยการป้องกันการละเมิดจากคนในและคนนอก การดำเนินการ การทำความเข้าใจชี้แจงกับคนนอก และการประชาสัมพันธ์กับคนในผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน การเชื่อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างมาตรการร่วมกัน

2. การป้องกันสารเคมีที่ไหลลงลำเขาบาย โดยการประสานกับศูนย์วิจัยข้าว และร้านอาหาร เพื่อนำเสนอรายละเอียดด้านผลกระทบและข้อมูลที่เกิดขึ้นในชุมชน หากมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำจดหมายขอขอบคุณในสิ่งที่หน่วยงานได้ดำเนินการ การดำเนินการ ตั้งคณะทำงานดำเนินการร่างจดหมาย และส่งข้อมูลนั้นให้กับหน่วยงาน และร้านอาหาร การประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเฝ้าระวังปัญหาเดิมที่จะเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งในพื้นที่

3. แนวทางการสร้างผังชุมชนบ้านท่าวาริในอนาคตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวาริ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

4. แนวทางในการดำเนินการจัดการขยะโดยชุมชน โดยการหาพื้นที่รองรับขยะ โดยเฉพาะขยะจากการทำมะพร้าวเผาหน้าหอม แล้วประสานหน่วยงานเพื่อมาให้ความรู้ในการจัดการ

กิจกรรมที่ 8 ทดลองปฏิบัติการตามแนวทางที่วางไว้ ดำเนินการช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ.2557 – กันยายน พ.ศ. 2558 ในพื้นที่บ้านท่าวาริ วัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรม เพื่อทดลองปฏิบัติการ เพื่อวิเคราะห์และปรับแผนการทดลองเป็นระยะให้เหมาะสมกับพื้นที่ การดำเนินการทดลองปฏิบัติการ เช่น การจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของภายในและภายนอกชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม การสร้างจิตสำนึกให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีการดำเนินการทดลองปฏิบัติการตามแผนการดังนี้

1. มาตรการฟื้นฟูวังปลา โดยการป้องกันการละเมิดจากคนในและคนนอก การดำเนินการ การทำจดหมายชี้แจงกับคนนอก และการประชาสัมพันธ์กับคนในผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน การเชื่อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างมาตรการร่วมกัน

2. การป้องกันสารเคมีที่ไหลลงลำเขบาย โดยการประสานกับศูนย์วิจัยข้าว และร้านอาหาร เพื่อนำเสนอรายละเอียดด้านผลกระทบและข้อมูลที่เกิดขึ้นในชุมชน หากมีการดำเนินการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้น ทำจดหมายขอบคุณในสิ่งที่หน่วยงานได้ดำเนินการ การดำเนินการ ตั้งคณะทำงาน ดำเนินการร่างจดหมาย และส่งข้อมูลนั้นให้กับหน่วยงาน และร้านอาหาร การประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเฝ้าระวังปัญหาเดิมที่จะเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งในพื้นที่

3. แนวทางการสร้างผังชุมชนบ้านท่าวารีในอนาคตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวารี เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

4. แนวทางในการดำเนินการจัดการขยะโดยชุมชน โดยการหาพื้นที่รองรับขยะ โดยเฉพาะขยะจากการทำมะพร้าวเผาไหม้หอม แล้วประสานหน่วยงานเพื่อมาให้ความรู้ในการจัดการ

ผลของการดำเนินงาน ได้ข้อมูลจากการทดลองและมีการปรับแผนการทดลองเป็นระยะให้เหมาะสมกับพื้นที่

กิจกรรมที่ 9 สรุปผลการทดลองปฏิบัติการ ดำเนินการเมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2558 สถานที่ ศาลากลางบ้านท่าวารี ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ทีมวิจัย อาสาสมัคร วัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรม เพื่อสรุปผลและประเมินผลการทดลองปฏิบัติการทั้งหมด เพื่อเตรียมการวางแผนนำเสนอผลการดำเนินงานวิจัยที่ได้ให้กับชุมชน เพื่อเตรียมการในการนำเสนอผลการดำเนินการวิจัยให้กับโหนดและทีมวิจัยทีมอื่นได้รับทราบในวันที่ 7-8 กันยายน 2558 การดำเนินการ ทีมวิจัยร่วมกันรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการทดลองปฏิบัติการ จัดหมวดหมู่ตามประเด็นของข้อมูล เรียบเรียงข้อมูล ผลของการดำเนินงาน ได้ข้อมูลที่สรุปจากผลการทดลองทั้งหมด ได้แผนการนำเสนอผลของงานวิจัยสู่ชุมชน

ตารางที่ 3.14 ตารางสรุปผลการทดลองปฏิบัติการบ้านท่าวารี

แนวทางการดำเนินงาน	วัตถุประสงค์	การดำเนินงาน	ผลที่เกิดขึ้น
1. มาตรการการรักษาและฟื้นฟูวังปลา	เพื่อเป็นการป้องกันการละเมิดจากคนในและคนนอก	1. การทำจดหมายชี้แจงกับคนนอกโดยการทำป้ายเกี่ยวกับงานวิจัย และการสร้างพื้นที่อนุรักษ์วังปลา 2. การประชาสัมพันธ์กับคนในผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน การเชื่อมกับหน่วยงานที่	1. คนในชุมชน และคนนอกชุมชน ได้รับทราบถึงแนวทางในการดำเนินการด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์วังปลาวังปลาของ

		เกี่ยวข้องเพื่อสร้างมาตรการร่วมกัน 2. การจัดเวรยามเพื่อดูแลรักษาวังปลาของชุมชนบ้านท่าวารี	ชุมชนบ้านท่าวารี 2. เจ้าอาวาสวัดบ้านท่าวารี อาสาที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการรักษาลำเซบาย โดยการนอนในแพที่อยู่ในลำเซบาย เพื่อเป็นการเฝ้าและระวังผู้ที่มาลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์
2. การป้องกันสารเคมีที่ไหลลงลำเซบาย	1.เพื่อการสื่อสารให้หน่วยงาน และร้านค้าได้รับทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน 2.เพื่อหาแนวร่วมในการดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูลำเซบาย	1.การประสานกับศูนย์วิจัยข้าวและร้านอาหาร เพื่อนำเสนอรายละเอียดด้านผลกระทบและข้อมูลที่เกิดขึ้นในชุมชน หากมีการดำเนินการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ทำจดหมายขอขอบคุณในสิ่งที่หน่วยงานได้ดำเนินการดำเนินการ ตั้งคณะทำงานดำเนินการร่างจดหมาย และส่งข้อมูลนั้นให้กับหน่วยงานและร้านอาหาร การประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเฝ้าระวังปัญหาเดิมที่จะเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งในพื้นที่	
3. การสร้างผังชุมชนบ้านท่าวารีในอนาคต โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวารี	เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น	1.การทบทวนสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านท่าวารี 2. การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านท่าวารี	สามารถปรับแก้แบบแปลนได้ ซึ่งจากการดำเนินการดังกล่าว ถือเป็นการใช้วิสัยทัศน์

		3. การประชาคมรับรองการ ของผู้นำ และการ คำนึงถึงวิถีชีวิต ชาวบ้านผู้อาศัย เป็นสำคัญ ปล่อยให้ การดำเนินการ ก่อสร้างแล้วเสร็จ ทางทีมวิจัยและ ชุมชน ยังมี แนวทางที่จะ ผลักดันให้พื้นที่ริม แม่น้ำชีดังกล่าว เป็นแหล่งท่องเที่ยว แห่งใหม่ของ จังหวัด อุบลราชธานี ตลาด น้ำชุมชนโดยการใช้ ฐานตลาดเก่า แต่ เปลี่ยนสถานที่เป็น พื้นที่ข้างลำเซบาย ในเชิงประเพณีการ แข่งเรือยาว ทาง ชุมชนมีแนวคิด ร่วมกันว่าเรือยาว บ้านท่าวาริถือเป็น วิถีชีวิตที่สืบต่อกัน มาและยังต้องสาน เรื่องประเพณีนี้ ออกไปอีก จึงมีการ คิดร่วมกันว่าจะเปิด เป็นสนามแข่งเรือ ยาวถั่ว พระราชทานบ้าน
--	--	--

			ท้าวารี
4. การดำเนินการจัดการขยะโดยชุมชน โดยการหาพื้นที่รองรับขยะโดยเฉพาะขยะจากการทำมะพร้าวเผาไหม้หอมแล้วประสานหน่วยงานเพื่อมาให้ความรู้ในการจัดการ	เพื่อหาพื้นที่และแนวทางในการดำเนินการจัดการเรื่องขยะจากเปลือกมะพร้าว	1. การศึกษารายละเอียดในเรื่องของเครื่องจัดการเปลือกมะพร้าว 2. การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานหรือภาคเอกชน ในการสั่งซื้อเครื่องจัดการเปลือกมะพร้าว 3. การตั้งกลุ่มจัดการเครื่องจัดการเปลือกมะพร้าว 4. การประเมินผลการดำเนินงานทั้งในเรื่องการจัดการ ความคุ้มทุน แนวทางการพัฒนาต่อยอด	ทีมวิจัยและชาวบ้านดำเนินการจัดการขยะเปลือกมะพร้าว โดยการเปลี่ยนขยะมะพร้าวเป็นเงิน คือ ทำเป็นปุ๋ยจากเปลือกของมะพร้าว

กิจกรรมที่ 10 การนำเสนอผลการทำงานวิจัยให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ได้รับทราบและเสนอแนะ ดำเนินการเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2558 สถานที่ ศาลากลางบ้านท้าวารี ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ทีมวิจัย อาสาสมัคร ชาวบ้านท้าวารี วัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรม เพื่อนำเสนอผลการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้งในด้านเนื้อหากระบวนการและผลที่เกิดขึ้นให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการหาแนวทางในการปรับแก้แบบตลิ่งน้ำเซบายที่ทางสำนักงานโยธาธิการจะมาสร้าง การดำเนินการนักวิจัยได้นำเสนอข้อมูลที่เกิดจากการทำงานวิจัยครั้งนี้ ข้อมูลทั่วไปบ้านท้าวารี ข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศในลำเซบายบ้านท้าวารี สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในลำเซบาย ข้อมูลการวิเคราะห์ชุมชน สภาพปัญหาของทางชุมชน การสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล แนวทางในการทดลองปฏิบัติการ และการทดลองปฏิบัติการและผลการทดลองปฏิบัติการ ผลของการดำเนินงาน คนในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบข้อมูลที่ได้จากการวิจัย เกิดการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น ทุกคนได้รับทราบเกี่ยวกับผลและวิธีการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เกิดขึ้น

กิจกรรมที่ 11 สรุปผลการทำงานวิจัยและจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ดำเนินการเมื่อเดือนกันยายน – ตุลาคม พ.ศ.2558 สถานที่ ศาลากลางบ้านท้าวารี ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ทีมวิจัย อาสาสมัคร วัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรม เพื่อเรียบเรียงเนื้อหาของการดำเนินงาน สรุปผลที่เกิดจากการวิจัย เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป เพื่อสรุปข้อมูลแล้วจัดทำเป็นรายงานผลการวิจัยส่งให้กับ สกว. การดำเนินการ ทีมวิจัยและอาสาสมัครได้ร่วมกันรวบรวมเนื้อหากิจกรรมตลอดโครงการ ทั้งในเชิงเนื้อหาตามกรอบวัตถุประสงค์ และรายละเอียดในการดำเนินการของแต่ละกิจกรรม หลังจากนั้นได้ร่วมกันร่างรายงาน

ฉบับสมบูรณ์ของการวิจัย อันประกอบด้วย บทที่ 1 รายละเอียดของโครงการ บทที่ 2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย บทที่ 3 กระบวนการแนววิจัยและกิจกรรมของทีมวิจัย บทที่ 4 ผลการวิจัยระบบนิเวศ บริบทชุมชน(ข้อมูลทั่วไปบ้านท่าวารี ข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศในลำเซบายบ้านท่าวารี สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในลำเซบาย ข้อมูลการวิเคราะห์ชุมชน สภาพปัญหาของทางชุมชน การสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล แนวทางในการทดลองปฏิบัติการและผลการดำเนินงาน และการทดลองปฏิบัติการและผลการทดลองปฏิบัติการ) บทที่ 5 สรุปและวิเคราะห์ผลการวิจัย

3.4 ผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

1.นายอุทัย ชูจิตร

ทีมวิจัย

- 1.นายสมเพียร มีดี
- 2.นายพุทธศักดิ์ สร้อยสิงห์
- 3.นายเกรียงศักดิ์ จิตทวี
- 4.นางวิไล ส่งเสริม
- 5.นายเสริม เชื้อไย

ที่ปรึกษา

- 1.นายนิพล มนต์
- 2.นายธนต์พัฒน์ บุญณัฐรัตน์
- 3.นางอภิญญา ชันชะลี
- 4.นางมณีวรรณ ศรีปภาพงศ์
- 5.นายสมเกียรติ ศรีสมุทร
- 6.นายประพิศ ทองชุม
- 7.นายประพาส มงคลแก้ว
- 8.นายวิชัย ชันชะลี

บทที่ 4

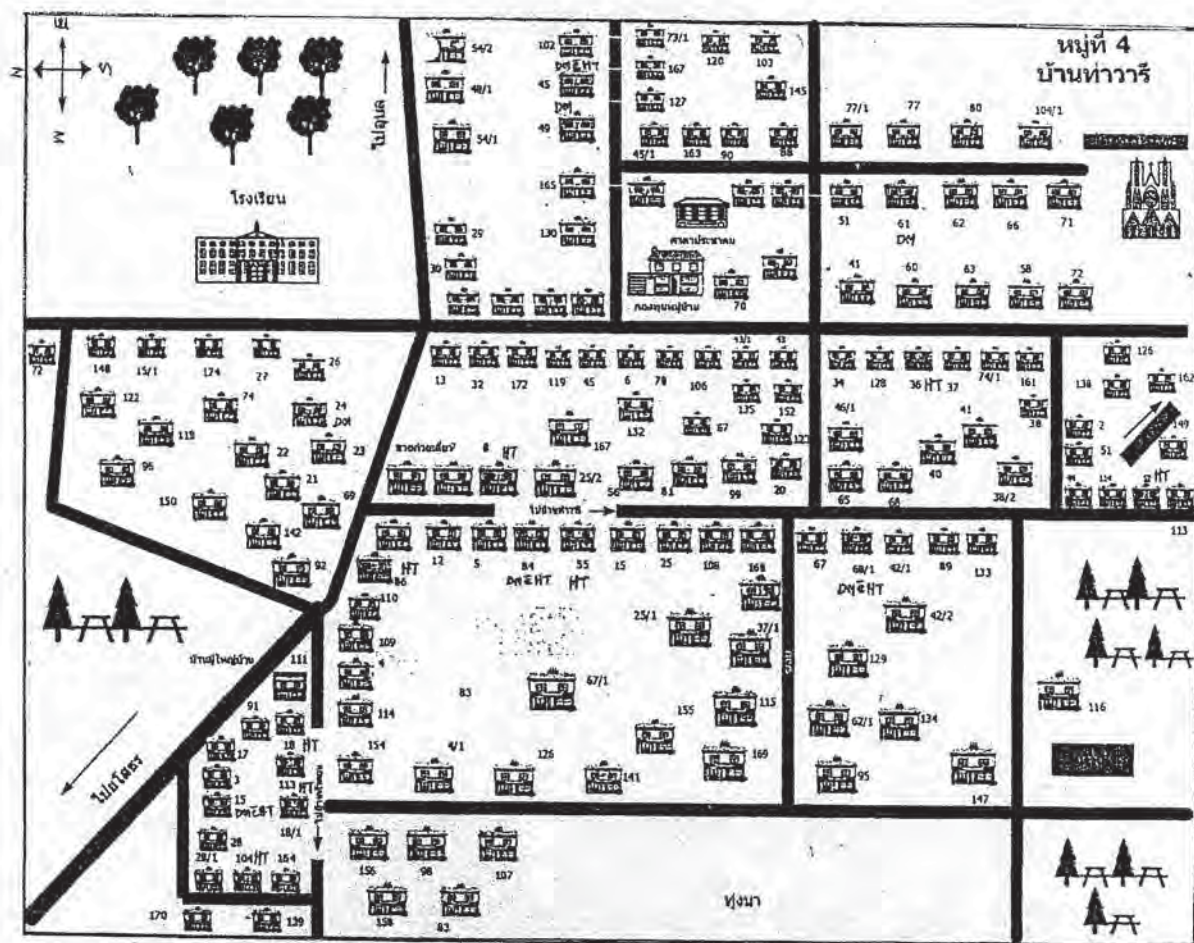
ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบายตอนล่าง กรณีบ้านท่าวาริ ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี ครั้งนี้ ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพบริบทชุมชน ระบบนิเวศลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวาริ ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวาริ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวาริ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน
4. เพื่อศึกษาศักยภาพ ปัจจัย เงื่อนไข และข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวาริ ต่อการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างอย่างมีส่วนร่วม
5. เพื่อศึกษาการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบายตอนล่าง บริเวณบ้านท่าวาริ ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี และมีผลในการดำเนินการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปบ้านท่าวาริ

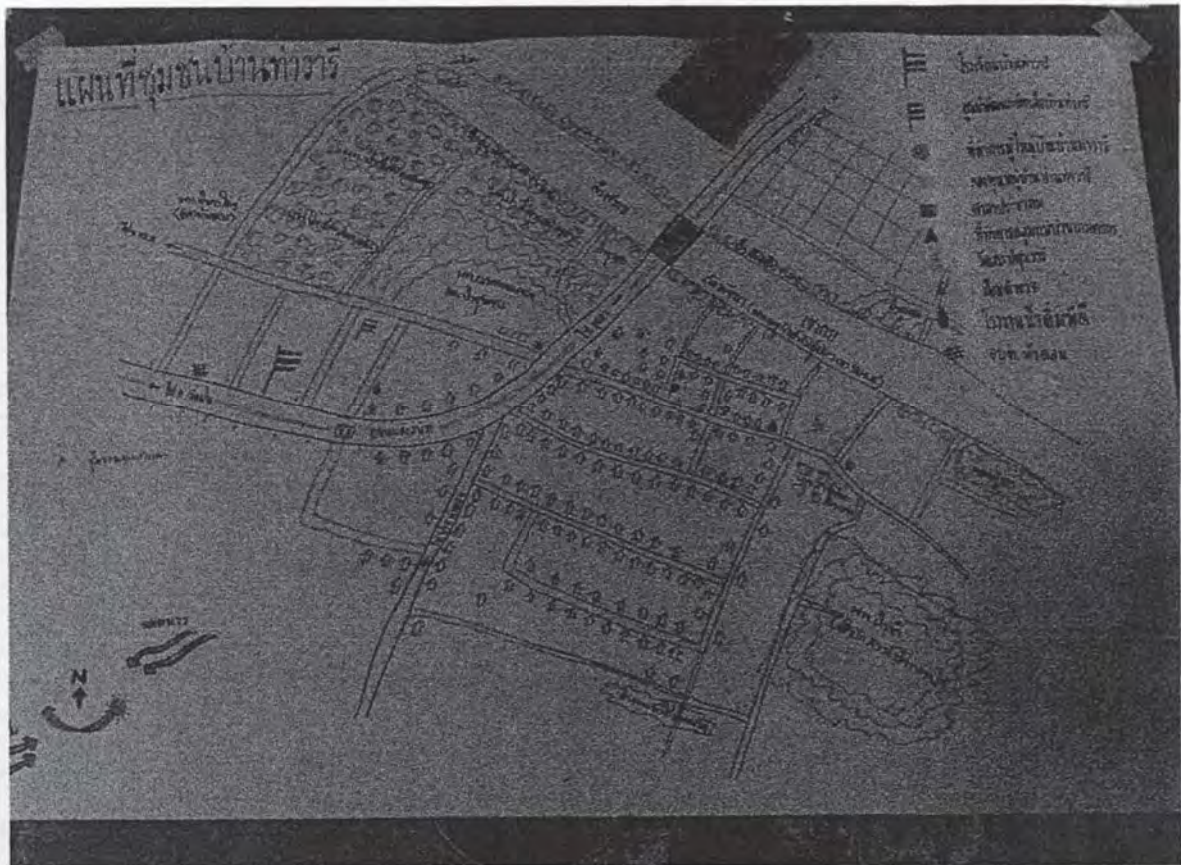
เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2455 ได้มีพระภิกษุสายวิปัสสนากรรมฐานมาปักกรดเพื่อปฏิบัติธรรม แถบบริเวณริมฝั่งแม่น้ำลำเซบายด้านทิศใต้ ซึ่งอาจเป็นบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านและที่ตั้งวัดสระปทุมวาริในปัจจุบัน ต่อมาพ่อใหญ่มั่น ซึ่งเป็นชาวบ้านหัวดอน (บ้านหัวดอนห่างจากบ้านท่าวาริ ประมาณ 1 กิโลเมตร) ได้ย้ายมาอาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำบริเวณพื้นที่ดินทำไร่ ทำสวนของตนเอง และอาศัยทำบุญตักบาตรกับพระที่มาปักกรดปฏิบัติธรรม พร้อมทั้งได้เริ่มสร้างวัดขึ้น โดยให้ชื่อว่า “วัดบ้านท่าวาริ” ตั้งชื่อตามสภาพพื้นที่ตั้งวัดที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำลำเซบาย ต่อมาจึงมีบุตรหลานญาติพี่น้องของพ่อใหญ่มั่น ย้ายบ้านเรือนจากบ้านหัวดอนมาอยู่อาศัยมากขึ้น จึงได้ตั้งหมู่บ้าน “บ้านท่าวาริ” ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2460 ปัจจุบันมี นายอุทัย ชูจิตร ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

ภาพที่ 4.1 แผนที่ชุมชนท่าวาริ

ข้อมูลด้านประชากร จำนวนครัวเรือน 172 ครัวเรือน ประชากร 590 คน ชาย 285 คน หญิง 305 คนอาชีพหลัก (1) ทำนา จำนวน 155 ครัวเรือน (2) ปศุสัตว์ จำนวน 26 ครัวเรือน (3) ค้าขาย จำนวน 35 ครัวเรือน อาชีพเสริม (1) ค้าขายริมทาง จำนวน 15 ครัวเรือน (2) เสริมสวย จำนวน 3 ครัวเรือน (3) อาชีพของชุมชน รับจ้างทั่วไป จำนวน 10 ครัวเรือน รายได้เฉลี่ยของประชากร (ตามเกณฑ์ จปฐ. ปี 2557) 76,826 บาท/คน/ปี รายจ่ายเฉลี่ยของประชากร (ตามเกณฑ์ จปฐ. ปี 2557) 54,723 บาท/คน/ปี ครัวเรือนยากจน (รายได้ไม่ถึง 30,000 บาท/คน/ปี) ปี 2557 จำนวน 2 ครัวเรือน

ข้อมูลสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน/ชุมชน พื้นที่อยู่อาศัย 200 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 1,140 ไร่ ทำนาปีละ 1 ครั้ง พื้นที่ทำนา 1,100 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 30 ไร่ พื้นที่ทำสวน 10 ไร่ พื้นที่ป่าชุมชนของกรมทางหลวง จำนวน 50 ไร่ ป่าช้าเก่า จำนวน 75 ไร่ แหล่งน้ำสาธารณะลำเซบาย 1 แห่ง ประปา 2 แห่ง ผู้ใช้ 172 ครัวเรือน บ่อสาธารณะ 4 แห่ง ไม่ได้ใช้งาน โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง วัดบ้านท่าวาริหรือวัดสระปทุมวาริ 1 แห่ง วัดป่าบ่อทราย 1 แห่ง หอกระจายข่าว 1 แห่ง วิทยุชุมชน - แห่ง ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน - แห่ง ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง ศาลาประชาคม 1 แห่ง อื่นๆ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำสาธารณะ คือ ลำเซบาย ลักษณะการใช้ประโยชน์แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคเพื่อการเกษตร

ภาพที่ 4.2 แผนที่ชุมชนและทรัพยากรบ้านท่าวารี

ภาพที่ 4.3 แผนที่ภาพตัดขวางบ้านท่าวารี

ข้อมูลงานประเพณี/แหล่งท่องเที่ยว มีประเพณีแข่งเรือยาว 40 ฝาย เดือนกันยายน บุญเข้าพรรษา เดือนกรกฎาคม ประเพณีสงกรานต์ เดือนเมษายน บุญออกพรรษา เดือนตุลาคมรายชื่อคุ้มในหมู่บ้าน คุ้มริมทางพัฒนา คุ้มเทิดไถ่ราชัน คุ้มงอยเซ คุ้มแผดสยาม

ปฏิทินฤดูกาลแสดงข้อมูลเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ภัยธรรมชาติ/โรคระบาดในรอบปีของชุมชนบ้านท่าวาริ

ตารางที่ 4.1 ปฏิทินฤดูกาล

เดือน	เรื่อง	สภาพที่เกิด/ผลกระทบ
มกราคม	ภัยหนาว	ฝนระอองมาก แห้งแล้ง
กุมภาพันธ์	ภัยหนาว	แห้งแล้ง
มีนาคม	ภัยแล้ง	เกิดไฟไหม้ป่า
เมษายน	อากาศร้อน	แห้งแล้ง
พฤษภาคม	อากาศร้อน	โรคท้องร่วงระบาด
มิถุนายน	ฝนแล้ง	ปลูกพืชผลไม่ได้
กรกฎาคม	ฝนตกชุก	น้ำท่วมขัง ยุงชุม
สิงหาคม	ฝนทิ้งช่วง	พืชผลทางเกษตรเสียหาย
กันยายน	น้ำท่วม	พื้นที่นาถล่มเสียหาย
พฤศจิกายน	เริ่มหนาว	การเจ็บป่วย
ธันวาคม	หนาวมาก	ราษฎรบางครัวเรือนขาดแคลนผ้าห่ม

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลด้านกลุ่มองค์กรในชุมชน

ชื่อกลุ่ม	ก่อตั้ง พ.ศ.	วัตถุประสงค์	สมาชิก (คน)	เงินทุน (บาท)	กิจกรรม หลัก	ประธานกลุ่ม
กองทุนหมู่บ้าน	2544	ทุนสร้างอาชีพ รายได้	142	3,000,000	ให้สมาชิก กู้ยืมเงิน	นายสมจิตร พุกนา
กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต	2546	สร้างรายได้ให้ ชุมชน	22	50,000	จำหน่าย สินค้า ของสมาชิก	นายสมจิตร พุกนา
กลุ่มฌาปนกิจ สงเคราะห์	2530	เพื่อช่วยเหลือ ครอบครัว ผู้เสียชีวิต	ทุกครัว เรือน	-	ช่วยเหลือ ญาติ ผู้เสียชีวิต 100 บาท/	ผู้ใหญ่บ้าน

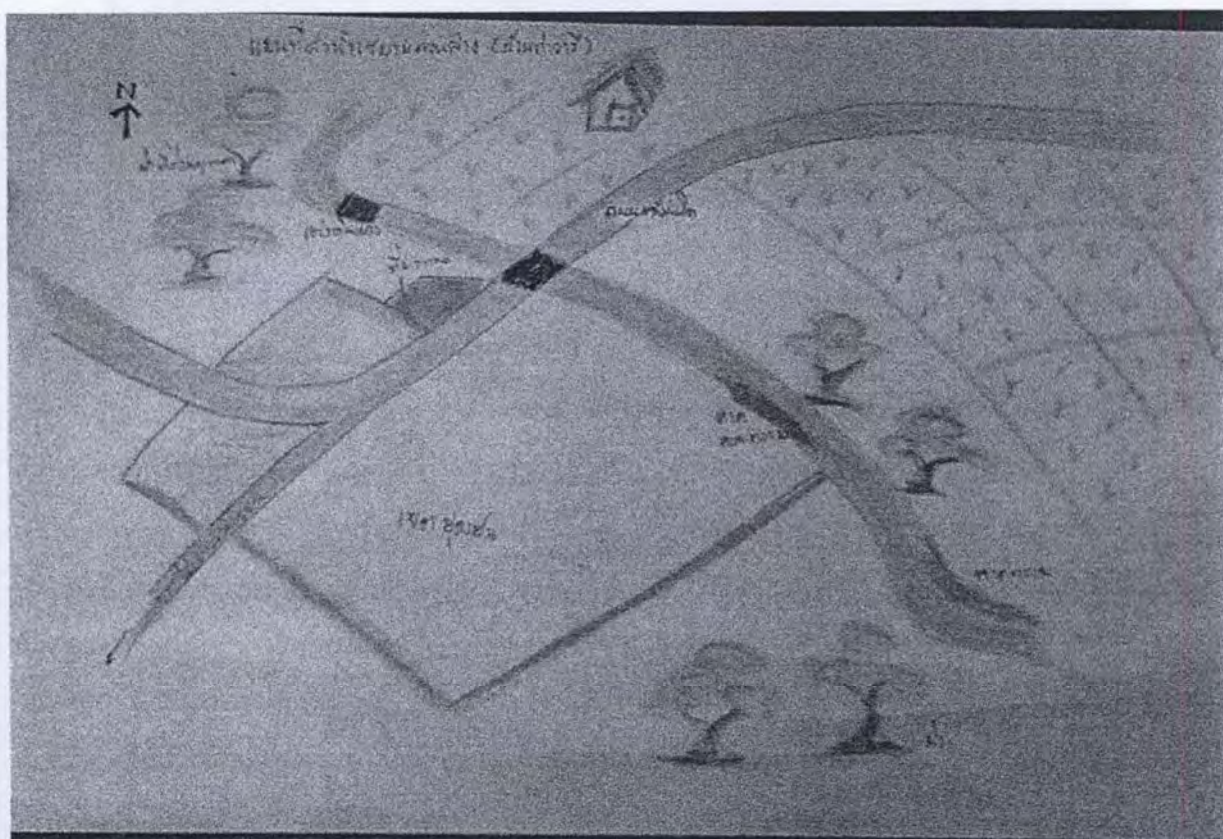
					ราย/ ครัวเรือน	
มูลนิธิฟื้นฟู ชนบท	2535	ออมทรัพย์เพื่อช่วย เพื่อน	85	1,000,000	ช่วยเหลือ	นายสุธีรา ฐะพงศ์
กลุ่มแม่บ้าน เกษตรกร	2544	สร้างรายได้	30	43,000	การออมเงิน	นางสดสี สะอาดศรี
กลุ่มทำวัน มะพร้าว	2546	สร้างรายได้	22	70,000	ค้าขาย มะพร้าวเผา	นางพิกุล อรุณรุ่ง
กองทุนประปา	2532	ตั้งกองทุนกลางค่า น้ำ	ทุกครัว เรือน	70,000	จ่ายค่าน้ำ ค่า ไฟ	ผู้ใหญ่บ้าน
กลุ่มชมรม ผู้สูงอายุ	2549	ช่วยเหลือผู้สูงอายุ	65	3,000		นางบุญชู สุขเกษม
ร้านค้าชุมชน	2525	ลดรายจ่าย	ทุกครัว เรือน	30,000	ขายสินค้า	ผู้ใหญ่บ้าน

4.2 ระบบนิเวศในลำเซบายบ้านท่าวาริ

แม่น้ำที่ไหลผ่านบ้านท่าวารินี้ คือ ลำเซบาย โดย “ลำเซบาย” เป็นลำน้ำสาขาหนึ่งของแม่น้ำมูล เป็นแม่น้ำที่มีความผูกพันกับคนอีสานหลายพื้นที่ แม่น้ำมีความยาวประมาณ 233 กิโลเมตร มีต้นกำเนิดจาก เทือกเขาภูพาน บริเวณรอยต่อของจังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดมุกดาหาร ลำเซบายมีขนาดใหญ่ เป็นลำดับที่ 6 ของลุ่มน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขนาดของลำน้ำบริเวณตอนปลายของลำเซบายมีขนาดเล็กแคบ เป็นคอขวด สภาพพื้นที่เป็นที่ราบ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาข้าวเป็นส่วนใหญ่ ก่อนไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่ บริเวณบ้านทุ่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เส้นทางน้ำที่ไหลผ่านบ้านท่าวาริถือเป็นบริเวณปลาย น้ำลำเซบาย ชุมชนบ้านท่าวาริจึงอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนปลายของลำเซบาย มีความผูกพันกับสายน้ำ ทั้งใช้ ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค การเกษตร และความเกี่ยวข้องในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมชุมชน ที่ สร้างความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนบ้านท่าวาริตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแข่งเรือ

ภาพที่ 4.4 ลำเซบายบ้านท่าวารี

ภาพที่ 4.5 แผนที่ลำเซบายบ้านท่าวารี

รายละเอียดเกี่ยวกับระบบนิเวศในลำเซบาย มีดังนี้

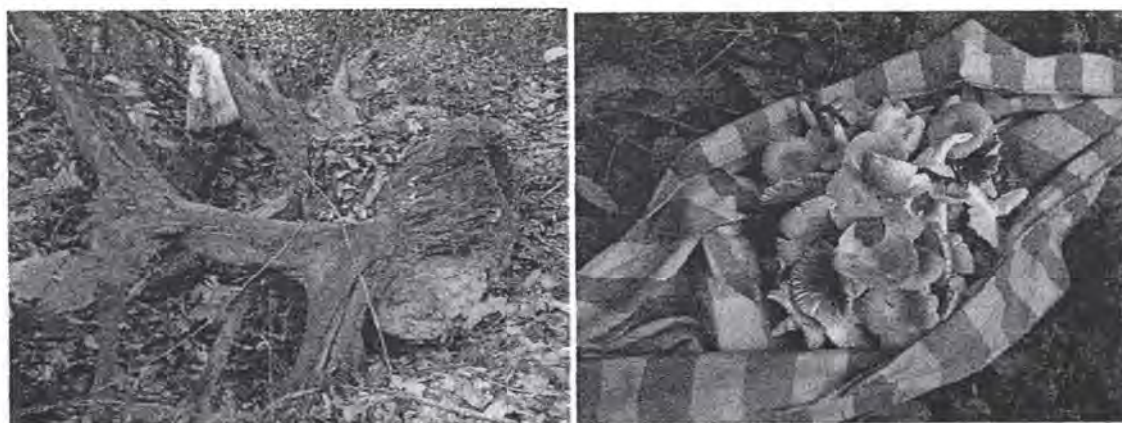
แก่งหินแดงในอดีต(พ.ศ. 2536) ทำหินแดงเป็นแก่งหินทราย ความยาวแก่งประมาณ 300 เมตร ตั้งอยู่บริเวณกึ่งน้ำก่อนถึงหมู่บ้าน หินมีสีน้ำตาลแดง พบได้ในฤดูแล้งของทุกปี ปัจจุบันแก่งหินแดงมีการทับถม พังทลาย ระยะทางสั้นลง พ.ศ. 2554 มีการสร้างเขื่อนห่างออกไปประมาณ 10 กิโลเมตร ทำให้แก่งหินหายไป/พบได้ในเวลาที่สั้นลง

ภาพที่ 4.6 สภาพลำน้ำเซบายบริเวณบ้านท่าวาริ

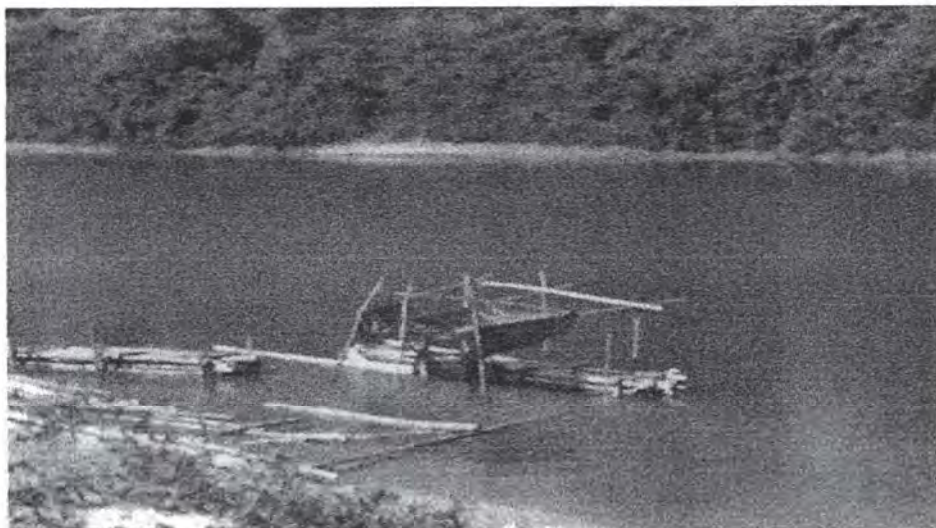
แก่งหิน ช่วงเวลาที่พบในช่วงเดือนมีนาคม – พฤษภาคม ของทุกปี แต่ 2554 หลังจากการสร้างเขื่อน สามารถมองเห็นแก่งหินแดงได้ในบางปี ช่วงเดือนเมษายน ต่อมา พ.ศ. 2556 ระดับน้ำสูงขึ้น ทำให้ไม่สามารถมองเห็นแก่งหินแดงได้ ทรัพยากรที่พบมีพืชและสัตว์หลากหลายชนิด ตลอดปี ปัจจุบันพืชและสัตว์น้ำน้อยลง พืชและสัตว์น้ำบางชนิดหายไป สัตว์น้ำที่พบ ในอดีต ปลาชนิดต่างๆเช่น ปลากุ่ม ปลาเนื้ออ่อน ปลาชากกล้วย ปลาชีว ปลาสร้อย ปลาหางแดง ฯลฯ กุ้ง หอยขม หอยทราย ปัจจุบัน สัตว์น้ำบางชนิดมีจำนวนน้อยลง บางชนิดสูญหายไป อดีต สัตว์บก เช่น ลิง ปัจจุบัน สัตว์ที่เคยพบมีจำนวนน้อยลง บางชนิดหายไป เช่น ลิง อีเห็น อดีต สัตว์บก เช่น ลิง ู พังพอน อีเห็น สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น เต่า กบ เขียด สัตว์ปีก เช่น นกต่างๆ จำพวกแมลง ได้แก่แมลงปอ จิงโจ้น้ำจิ้งหรีด คี๊กแตน แมลงวัน ผีเสื้อ ผีที่พบ เช่น ผีโอบเห็บ ผีพาย จอก แหน กะจ๊ับ พืชแล้ง(ช่วงมองเห็นแก่งหิน เช่น หญ้าต่างๆ ผักแว่น ผักพาย ไมยรันคันและไม้พุ่ม เช่น ต้นหัวลิง ผักกระโดน ปัจจุบัน พบเห็นน้อยลง พืชบางชนิดสูญหายไป เช่น กะจ๊ับ พืชน้ำ เช่น ผักโอบเห็บ ผักพาย จอก แหน พืชแล้ง(ช่วงมองเห็นแก่งหิน เช่น หญ้าต่างๆ ผักแว่น ผักพาย ไมยรันคันและไม้พุ่ม เช่น ต้นหัวลิง ผักกระโดน ทั้งยังเป็นแหล่งอาหาร เนื่องจากบริเวณนี้มีปลาชุกชุม เป็นสถานที่พักผ่อน เลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง เช่น วัว ควาย สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิด และ

ผลกระทบต่อครัวเรือน/ชุมชน สิ่งที่เกิดขึ้น กล่าวคือ พ.ศ. 2521 เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรบางส่วนเสียหาย พบสัตว์มีพิษ เช่น งู คางคก และแมลงมีพิษต่าง พ.ศ. 2554 มีเขื่อนกั้นแม่น้ำ ทำให้มีน้ำท่วมแก่งหินตลอดปี สัตว์และพืชพันธุ์บางชนิดหายไป ไม่สามารถเข้าใช้ประโยชน์ได้ เช่น การเลี้ยงสัตว์ ในฤดูฝนมีน้ำท่วมสูงจนไหลบ่าเข้าไปในที่ทำกิน คุณภาพน้ำไม่ดี ชุมชนมีเศษวัชพืช ขยะลอยน้ำ มีน้ำเสียจากแหล่งชุมชนไหลลงแม่น้ำ เช่น ทางระบายน้ำหมู่บ้าน ส่วนราชการ ทำให้น้ำเสียมีกลิ่นเหม็น ไม่สามารถนำน้ำมาผลิตน้ำประปาได้ตลอดปี แก่งหิน: การแก้ปัญหา คนในหมู่บ้านร่วมมือร่วมใจกันแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง มีการร่วมกันแก้ปัญหาระหว่างชุมชน พ.ศ. 2536 – ปัจจุบัน คนในหมู่บ้านขาดความเชื่อมั่นในการแก้ปัญหา คอพึงภายนอกมากขึ้น ปล่อยปะละเลยไม่ให้ความสำคัญและแก้ไข ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาต่อไป ควรระดมความคิดเห็นของคนในชุมชน เพื่อแก้ไขประสานความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง/แหล่งปัญหา เพื่อหาทางแก้ไขอย่างจริงจัง พัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้/แหล่งท่องเที่ยว เช่น กันเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ ปรับปรุงรักษามิทัศนียภาพ เช่น ปลูกต้นไม้ มีทางเดินสำรวจ เฝาระวัง

ภาพที่ 4.7 ทรัพยากรที่พบในพื้นที่ข้างลำเซบาย

วังน้ำ: ลักษณะสภาพพื้นที่ตั้งบริเวณทิศเหนือของวัดบ้านท่าวาริ ติดกับลำเซบาย มีความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์พืชหลากหลายชนิด วังน้ำเป็นพื้นที่อนุรักษพันธุ์ปลา(วังปลา) ความอุดมสมบูรณ์ลดลงเล็กน้อย พบตลอดทั้งปี วังน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์ปลาและพันธุ์พืชหลากหลายชนิด ปัจจุบัน มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น เนื่องจากได้กำหนดเป็นเขตอนุรักษ์ฯ ปลาที่พบ ได้แก่ ปลาเนื้ออ่อน ปลาตะไคร่ ปลาสุท ปลากุ่ม ปลาสร้อย ปลาฮากกกล้วย ปลาบั้ง ปลาค้าง ปลาหางแดง ปลาปาก ปลาชาดรง ฯ พบกิ้งก่าแม่น้ำเล็กน้อย ปัจจุบัน สัตว์บางชนิดหายไป เนื่องจากมีการขยายที่อยู่อาศัยเขาไก่ถ้ำวังน้ำมากขึ้น ทำให้เกิดการรบกวนที่อยู่อาศัยของสัตว์

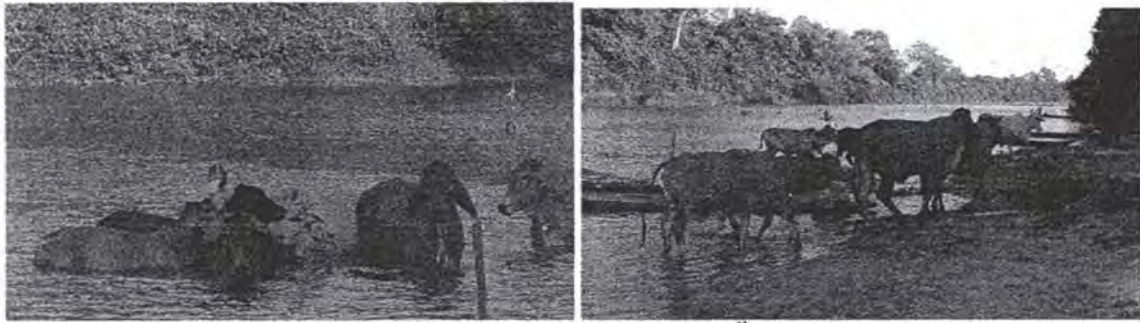

ภาพที่ 4.8 พื้นที่เขตอนุรักษ์ในลำเซบาย

หาด: ลักษณะสภาพพื้นที่ตั้งหาดคอยควาย เป็นหาดทรายสะอาด มีพื้นที่ประมาณ 5 ไร่ พบในฤดูแล้ง ตั้งอยู่ท่าวัดบ้านท่าวาริ เดิมเคยเป็นเส้นทางสัญจรจากหมู่บ้านไปจังหวัดอุบลราชธานี ปัจจุบันเป็นหาดทรายผสมเศษพืช ขยะ สึกล้าลง มีพื้นที่ประมาณ 2 ไร่ ช่วงเวลาที่พบต้นลง ในเดือนมีนาคม – พฤษภาคม ของทุกปี

ภาพที่ 4.9 การใช้ประโยชน์ในพื้นที่

ภาพที่ 4.10 การใช้ประ โยชน์ในพื้นที่

4.3 สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในลำเซบาย

ในอดีตลำเซบายบริเวณท่าวาริเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน ทั้งการหาปลา สัตว์น้ำ พืชผักและสมุนไพร แต่ในปัจจุบัน ชุมชนได้พึ่งพาลำน้ำของชุมชนในด้านวัฒนธรรม ประเพณีเป็นหลัก คือในด้าน ประเพณีลอยกระทง แข่งเรือ และสงกรานต์ ซึ่งเป็นที่รู้จักและนิยมเข้าร่วมงานของคนในอำเภอเชียงในและใกล้เคียง

ส่วนการพึ่งพิงด้านอื่นๆลดลงเนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง การพึ่งพาในด้านอาหารคือการหาปลาลดลง ปัจจุบันมีครอบครัวหาปลาเป็นอาชีพมีจำนวน 10 ครอบครัว และที่เหลือเป็นการหาปลาตามฤดูกาลเป็นอาหารและรายได้เสริม การพึ่งพิงเรื่องอาหารพืชผักสมุนไพรลดลง เนื่องจากชุมชนเปลี่ยนวิธีการผลิตและอาชีพไปมาก คือ ทำสวนยางพารา รับราชการ รับจ้าง และค้าขายมากขึ้น และที่สำคัญทรัพยากรในลำน้ำก็ลดลง ปลาหายากขึ้น พืชผักหายไป เพราะคั้งพัง ลำน้ำตื้นเขิน รวมทั้งคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมอย่างมากทำให้ชาวบ้านไม่นิยมใช้ประ โยชน์ในลำน้ำเป็นแหล่งอาหารการพึ่งพิงที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน คือ การใช้เป็นแหล่งน้ำดิบในการประปาของชุมชน แต่เป็นน้ำที่ไม่มีคุณภาพต้องใช้สารส้มและคลอรีนเพิ่มมากขึ้นเพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำจนชาวบ้านสังเกตเห็นสีและกลิ่นของน้ำประปาที่ไม่พึงประสงค์อย่างชัดเจน

ภาพที่ 4.11 การพัฒนาในพื้นที่ข้างลำเซบาย

มีอีกอาชีพที่สร้างผลกระทบต่อลำเซบายบริเวณท่าวารีที่เป็นลุ่มน้ำตอนปลายของลำเซบายคือ อาชีพการขายมะพร้าวเผา เมื่อเอ่ยถึงบ้านท่าวารี ทุกคนที่เคยเดินทางผ่านจะต้องนึกถึงมะพร้าวน้ำหอมที่นำมาเผา “มะพร้าวเผา” โดยได้มาจากในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียง ชาวบ้านบ้านท่าวารีได้ยึดอาชีพขายมะพร้าวเผาที่บริเวณ ริมทางถนนสายหลักที่เชื่อมระหว่างจังหวัดอุบลราชธานีไปจนถึงจังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน พร้อมๆกับการก่อตั้งหมู่บ้าน จนกลายเป็นตำนานผลิตภัณฑ์มะพร้าวเผาท่าวารี เป็นอีกหนึ่งธุรกิจที่ส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างดีและเป็นการหมุนเวียนรายได้ภายในชุมชน ช่วงหลังมานี้เริ่มมีมะพร้าวอ่อนเข้ามา ซึ่งไม่สามารถนำมาผลิตเป็นมะพร้าวเผาได้ ผู้ขายก็เลยคิดหาวิธีการอย่างไรที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับมะพร้าวอ่อนได้โดยไม่ต้องทิ้งไป จนได้มาเป็นผลิตภัณฑ์วุ้นมะพร้าวอ่อนที่มีรสชาติหอม หวาน อร่อย ผลิตภัณฑ์มะพร้าวเผาบ้านท่าวารีของแท้ที่ผ่านกรรมวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม มีน้อยมากในปัจจุบัน ผู้ผลิตได้เปลี่ยนวิธีการจากการเผามาเป็นต้มมะพร้าวแทนเนื่องจากผลกระทบในเรื่องของเชื้อเพลิง(ไม้ฟืน)ที่นำมาใช้เผามะพร้าวปัจจุบันนี้หาได้ยาก มีการใช้แรงงานคนในครอบครัวหลายคนและขั้นตอนยุ่งยากในการเผา ผู้ผลิตก็เลยเปลี่ยนมาใช้วิธีต้มโดยแก๊สแทน และจากการผลิตมะพร้าวเผาโดยวิธีต้มนี้ ทำให้เกิดขยะจากเป็นเปลือกมะพร้าวดิบที่ปอกออกก่อนนำไปต้มโดยมะพร้าว 1 ลูก ได้เปลือกมะพร้าว 7 ชีด ปัจจุบันในชุมชนท่าวารีมีผู้ทำมะพร้าวเผาจำนวนประมาณ 20 ราย มีการผลิตรายละประมาณ 200 ลูก/วัน ทำให้ชุมชนเป็นผู้ผลิตขยะจากเปลือกมะพร้าว จำนวน 140 กก/คน/วัน หรือ 2,800 กก/วัน หรือ 84,000 กก/เดือน หรือ 30,660,000 กก/ปี ซึ่งในจำนวนนี้ ร้อยละ 50 ชุมชนได้นำไปเผาเป็นปุยในพื้นที่ทำนาของตนเอง ส่วนที่เหลือก็จะทิ้งไว้ในที่ทิ้งขยะในชุมชน ซึ่งมีที่ทิ้งขยะที่เทศบาลจัดให้อยู่ห่างจากชุมชน ประมาณ ๓ กม. แต่ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็จะทิ้งกระจัดกระจายอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ริมฝั่งท่าวารี ทำให้เกิดการชะล้างและไหลลงไปที่บดในแม่น้ำลำเซบายในบริเวณหมู่บ้านทำให้เกิดน้ำเสีย เป็นตะกอนและคั้นเงินเป็นบางพื้นที่ของลำเซบาย

รวมทั้งผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองอุบลราชธานีก็สร้างความเสียหายและเสื่อมโทรมแก่ลุ่มน้ำตอนล่างเป็นอย่างมากและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆเหมือนกัน การขยายเมืองออกมาทางทิศตะวันตกของจังหวัด ซึ่งมีทั้งสถานที่ราชการมาตั้งมากขึ้น การขยายพื้นที่เศรษฐกิจที่มีนายทุนมาซื้อที่ดินถนนแจ้งสนิทและรอบนอกโดยการถมที่เพื่อทำอาคารสถานที่พักอาศัยและร้านค้า ทำให้พื้นที่ราบลุ่มและป่าทามบริเวณนี้ถูกทับถมจนเกือบหมด แหล่งน้ำเล็กๆ ทางน้ำ ถูกทำลาย เปลี่ยนทิศทาง พ่อค้าธุรกิจในเมืองใช้เป็นพื้นที่ทิ้งขยะส่วนตัว แต่เมื่อหน้าฝนน้ำหลากก็จะชะล้างขยะลงสู่ลำน้ำทำให้น้ำเน่าเสีย หรือแม้กระทั่งขยะจากสารเคมีที่หน่วยงานราชการใช้ในการทดลองทางการเกษตรที่เก็บไว้ริมฝั่งแม่น้ำก็ถูกน้ำฝนชะล้างลงแม่น้ำอย่างมากเป็นเวลานาน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นเคยถูกนำมาพูดคุยในกลุ่มของผู้นำและชาวบ้านที่ห่วงใยแต่ยังไม่เคยหาทางแก้ไขได้เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ชุมชนยังไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นอย่างไร ต้องศึกษาปัญหาข้อมูลอย่างไรเพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เห็นร่วมกัน ต้องสร้างแรงจูงใจอย่างไรที่จะร่วมกันแก้ไขความเสื่อม

โทรมและฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้านให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ สะอาด มีคุณภาพต่อการใช้ประโยชน์ทั้งในการอุปโภคบริโภค การเกษตร และวิถีทางวัฒนธรรมของตนเองและลูกหลานคนบ้านท่าวาริในอนาคต

4.4 ศักยภาพของชุมชน

1) ศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน

จุดเด่นหรือจุดแข็งของชุมชน ทั้งด้านบุคคล กลุ่ม สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งอื่นๆ เป็นปัจจัยภายในชุมชนเอง

ตารางที่ 4.3 จุดเด่นด้านบุคคล (ทุนด้านทรัพยากรบุคคล)

ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ	บ้านเลขที่	โทรศัพท์	ลักษณะเด่น
1	ค.ต.จรรย์สุข ฐวพงศ์	55	191	-	ตำรวจ/นักจัดการชุมชน
2	นายอนุญ สารบุตร	48	-	-	นายธนาคาร/นักจัดการชุมชน
3	นายอุทัย จูจิตร	45	-	-	ช่างต่อเรือไม้
4	นายสมเพียร มีดี	47	1		นักพัฒนาชุมชน
5	นายสมจิตต์ พุกนา	56			นักจัดการชุมชน
6	นายยุทธนา พยัษฐา	43			สอบต./นักประสานงาน
7	นางสดดี สะอาดศรี	51			สอบต./ประธานสตรีตำบล

ตารางที่ 4.4 จุดเริ่มต้นกลุ่ม/องค์กร (ทุนด้านเศรษฐกิจ/สังคม)

ที่	ชื่อกลุ่ม	ปีที่ก่อตั้ง พ.ศ.	วัตถุประสงค์	มีสมาชิก (คน)	เงินทุน (บาท)	กิจกรรมหลัก	ประธานกลุ่ม	ผลดำเนินงาน
1	กองทุนหมู่บ้าน	2544	ทุนสร้างอาชีพ รายได้	142	3,000,000	ให้สมาชิกกู้ยืมเงิน	นายสมจิตร์ พุกนา	ประสบความสำเร็จ
2	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อ การผลิต	2546	สร้างรายได้ให้ชุมชน	22	50,000	จำหน่ายสินค้า ของสมาชิก	นายสมจิตร์ พุกนา	ประสบความสำเร็จ
3	กลุ่มฌาปนกิจ สงเคราะห์	2530	เพื่อช่วยเหลือ ครอบครัวผู้เสียชีวิต	ทุกคนเรือน	-	ช่วยเหลือญาติผู้เสียชีวิต 100 บาท/ราย/ครัวเรือน	ผู้ใหญ่บ้าน	ประสบความสำเร็จ
4	มูลนิธิฟื้นฟูชนบท	2535	ออมทรัพย์เพื่อช่วย เพื่อน	85	1,000,000	ช่วยเหลือ	นายสุธีรา ชูะพงษ์	ประสบความสำเร็จ
5	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	2544	สร้างรายได้	30	43,000	การออมเงิน	นางศศิ์ สะอาดศรี	ประสบความสำเร็จ
6	กลุ่มทำวันมะพร้าว	2546	สร้างรายได้	22	70,000	ค้าขายมะพร้าวเผา	นางพิภล อรุณรุ่ง	ประสบความสำเร็จ
7	กองทุนประปา	2532	ตั้งกองทุนกลางค่าน้ำ	ทุกคนเรือน	70,000	จ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ	ผู้ใหญ่บ้าน	ประสบความสำเร็จ
8	กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ	2549	ช่วยเหลือผู้สูงอายุ	65	3,000		นางบุญชู สุขเกษม	ประสบความสำเร็จ
9	ร้านค้าชุมชน	2525	ลดรายจ่าย	ทุกคนเรือน	30,000	ขายสินค้า	ผู้ใหญ่บ้าน	ประสบความสำเร็จ

ตารางที่ 4.5 จุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้าน/ชุมชน

ชื่อแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ	ลักษณะการใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
ลำเซบาย	- แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค - เพื่อการเกษตร	- แหล่งน้ำสาธารณะ

ลำเซบาย ลักษณะการใช้ประโยชน์ คือ การเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค การเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร รวมถึงการเป็นแหล่งน้ำสาธารณะทั้งของภายในและภายนอกชุมชน

ตารางที่ 4.6 จุดเด่นด้านภูมิปัญญาชุมชน

ประเภทภูมิปัญญา	ชื่อ-สกุล และที่อยู่ของเจ้าของภูมิปัญญา	ประโยชน์ต่อชุมชน
แปรรูปสินค้าการเกษตร	นายสมจิตร พุกนา	สร้างอาชีพให้ประชาชน
วันมะพร้าว		

ตารางที่ 4.7 จุดเด่นด้านประเพณี/วัฒนธรรม/กฎ ระเบียบ / ค่านิยมและความสัมพันธ์ของชุมชน

ประเพณี/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	การพัฒนา
ประเพณีการแข่งขันเรือยาว	- เพื่อสร้างความสามัคคี - เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว	- จัดระเบียบ กฎ กติกา การแข่งขันให้เป็นมาตรฐาน
วังมัจฉา	- อนุรักษ์พันธุ์สัตว์	
หาดไคว้ด	- เล่นสกรานต์, ตะเฟ้าบอล	

จุดเด่นด้านประเพณี/วัฒนธรรม/กฎ ระเบียบ / ค่านิยมและความสัมพันธ์ของชุมชน เป็นลักษณะของพื้นที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ของรุ่นสู่รุ่น เป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่สร้างขึ้นมากเพื่อกำกับดูแลชุมชนให้ดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่าแนวคิดของชุมชนนั้น ๆ เป็นกฎของหมู่บ้าน

จากตารางสามารถสรุปผลได้ดังนี้ ประเพณี มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสามัคคีให้คนทั้งภายในและภายนอกชุมชน รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวของบ้านท่าวาริ โดยการดำเนินการคณะกรรมการในการจัดการแข่งขัน จะจัดระเบียบ กฎ กติกา การแข่งขันให้เป็นมาตรฐาน รวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้ภายนอกเข้ามาสมัคร อีกกิจกรรม คือ กิจกรรมที่เน้นในเรื่องของการอนุรักษ์ในวังมัจฉา และในพื้นที่หาดไคว้ดถือเป็นพื้นที่ในการทำกิจกรรมของคนบ้านท่าวาริ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสกรานต์ที่จะใช้พื้นที่แห่งนี้เป็นที่เล่นน้ำ และเล่นกีฬา

2) จุดอ่อนของชุมชน คือ ลักษณะจุดอ่อนหรือจุดด้อยของชุมชนด้านต่าง ๆ เป็นปัจจัยภายในชุมชน

ตารางที่ 4.8 จุดอ่อนของชุมชน

เรื่องที่เป็นจุดอ่อน	ผลกระทบต่อชุมชน	การพัฒนา
-ความมีส่วนร่วมในกิจกรรมหมู่บ้าน ไม่รวมกลุ่ม	-ทำให้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาหมู่บ้าน	เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในเรื่องของจุดอ่อนความมีส่วนร่วมในกิจกรรมหมู่บ้าน ไม่รวมกลุ่มของคนในชุมชน ที่มีผลกระทบ คือ ทำให้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งทางออกหรือแนวทางในการดำเนินการตรงส่วนนี้คือ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

3) โอกาสของชุมชน คือ ปัจจัยภายนอกชุมชนที่จะส่งเสริมและสร้างโอกาสให้ชุมชนได้สามารถพัฒนาได้

ตารางที่ 4.8 โอกาสของชุมชน

เรื่องที่เป็นโอกาส	ผลกระทบต่อชุมชน	การสร้างโอกาส
-เป็นหมู่บ้านค้าขายริมทาง	-ราษฎรมีอาชีพและรายได้	-จัดตั้งกลุ่มองค์กรในพื้นที่เพื่อบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์
-ลำเซบาย พนังกันดิน -ถนนเลียบลำเซ	-พัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	-จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านระยะยาวประสานความร่วมมือทุกภาคส่วน
-ร่องส่งน้ำผ่านพื้นที่เกษตร -พัฒนาเขตอนุรักษ์วังมัจฉา	-สร้างโอกาสในการปลูกพืชฤดูแล้งใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ -สร้างรายได้ให้ราษฎรในพื้นที่	

โอกาสของชุมชนบ้านท่าวาริมดังนี้ คือ เป็นหมู่บ้านค้าขายริมทาง ซึ่งทำให้ชาวบ้านโดยมากหันมาประกอบอาชีพค้าขายเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนและชุมชน อีกประเด็นคือ พนังกันดินและถนนเรียบลำเซบาย ที่มีผลกับชุมชนในเรื่องของการพัฒนาเป็นพื้นที่เศรษฐกิจโดยการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยแนวทางในการดำเนินงาน คือ การจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านระยะยาวประสานความร่วมมือทุกภาคส่วน โอกาสอีกด้านคือ ในชุมชนมีร่องส่งน้ำผ่านพื้นที่เกษตรรวมถึงมีการพัฒนาเขตอนุรักษ์วังมัจฉา ทั้งนี้ถือเป็นการสร้างโอกาสในการปลูกพืชฤดูแล้งใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ รวมถึงถ้ามีการจัดการที่ดีในระยะยาวจะสามารถสร้างรายได้ให้ราษฎรในพื้นที่อย่างยั่งยืน

4) ข้อจำกัดของชุมชน คือ ปัจจัยภายนอกและเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้การพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนไม่บรรลุเป้าหมาย

ตารางที่ 4.9 ข้อจำกัดของชุมชน

ข้อจำกัด	ผลกระทบต่อชุมชน	การแก้ไขข้อจำกัด
-งบประมาณมีจำนวนจำกัด	-ทำให้การพัฒนาไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์	-จัดหางบประมาณจากแหล่งต่างๆ
-การมีส่วนร่วมของชุมชน	-หมู่บ้านพัฒนาช้า	-ปรับทัศนะ การตรวจสอบความโปร่งใส

ข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวาริ มีดังนี้ ด้านงบประมาณมีจำนวนจำกัด มีผลกระทบต่อชุมชน ทำให้การพัฒนาไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การแก้ไขข้อจำกัดจัดหางบประมาณจากแหล่งต่างๆ มีส่วนหนึ่งของข้อจำกัดการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลกระทบต่อชุมชนหมู่บ้านพัฒนาช้า การแก้ไขข้อจำกัดปรับทัศนะ การตรวจสอบความโปร่งใส

จากที่กล่าวมาทั้ง 4 ส่วน ทางชุมชนได้ร่วมกันกำหนดค่านิยมและความสัมพันธ์ของชุมชน คือ ลักษณะของพื้นที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ของรุ่นสู่รุ่น เป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่สร้างขึ้นมาเพื่อกำกับดูแลชุมชนให้ดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่าแนวคิดของชุมชนนั้นๆเป็นกฎของหมู่บ้าน ภูมิธรรมที่เห็นได้ชัด ประเพณีการแข่งขันเรือยาวได้สร้างความสามัคคีในชุมชนรวมถึงโอกาสทางด้านการท่องเที่ยว มีวังมัจฉาในอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ และหาดไคว้ดในการทำกิจกรรมในวันสงกรานต์และกิจกรรมด้านกีฬา เช่น การเตะฟุตบอล

โอกาสของชุมชนที่จะสามารถพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนในทุกมิติ มีดังนี้

1. เป็นหมู่บ้านค้าขายริมทางทำให้ชาวบ้านมีอาชีพและรายได้จากเรื่องที่กล่าวมานั้นทางชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มองค์กรในพื้นที่เพื่อบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์
2. ลำเซบาย พนังกันดิน และถนนเลียบลำเซ เป็นผลกระทบต่อชุมชนด้านบวก นำมาพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หาแนวทางการทำงานจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านระยะยาว ทำการประสานความร่วมมือทุกภาคส่วน
3. ร่องส่งน้ำผ่านพื้นที่เกษตรและพัฒนาเขตอนุรักษ์วังมัจฉา มีผลกระทบต่อชุมชนด้านบวก คือ สร้างโอกาสในการปลูกพืชฤดูแล้งใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สร้างรายได้ให้ชาวบ้านในพื้นที่

4.5 สภาพปัญหาของทางชุมชน

ตารางที่ 4.10 สภาพปัญหาของหมู่บ้าน

ที่	ประเภทปัญหา	สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น	ผลกระทบจากปัญหา
1	ด้านโครงสร้างพื้นฐาน (ถนน, น้ำดื่ม, น้ำใช้, น้ำเพื่อการเกษตร, ไฟฟ้า, ที่ดินทำกิน, การติดต่อสื่อสาร)	- น้ำประปาบริโภคไม่ได้ - ไม่มีร่องระบายน้ำ - ขาดน้ำเพื่อการเกษตร - ขาดไฟฟ้าเพื่อการเกษตร - ถนนชำรุด	- ชาวบ้านขาดน้ำบริโภค - น้ำท่วมขัง - การสัญจรไปมาลำบาก - ไม่มีน้ำใช้ทำการเกษตร
2	ด้านเศรษฐกิจ (การมีอาชีพ, รายได้, หนี้สิน การประกอบอาชีพของคนในชุมชน, ผลผลิตการเกษตร, การลดรายจ่าย, เพิ่มรายได้, การประหยัด และการออม)	- ปัญหาหนี้สิน - ต้นทุนการผลิตการสูง - ไม่มีอาชีพเสริม - ราคาผลผลิตตกต่ำ - ขาดความรู้ในการประกอบอาชีพ - ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต	- ประชาชนเป็นหนี้สิน - ขาดรายได้ - ทำการเกษตรไม่ถูกวิธี - ครอบครัวยากจน
3	ด้านสังคม การเมือง การปกครอง (กลุ่มองค์กรในชุมชน, การสงเคราะห์, การป้องกันยาเสพติด, ส่งเสริมประชาธิปไตย ฯลฯ)	- การสงเคราะห์ยังไม่ทั่วถึง - ชาวชนขาดคุณธรรม จริยธรรม - มีกลุ่มการเมือง	- ผู้ด้อยโอกาสยังไม่ได้รับการสงเคราะห์อย่างทั่วถึง - เกิดปัญหาทางสังคม - ขาดความสามัคคี/ความร่วมมือ
4	ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี (การสนับสนุนด้านการศึกษา ข้าราชการครู การปลูกจิตสำนึก การถ่ายทอดภูมิปัญญา ฯลฯ)	- ขาดทุนการศึกษา - ขาดการเอาใจใส่ของคุณครูผู้ปกครอง - ขาดการปลูกจิตสำนึกที่ดี - ขาดการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน - แต่งงานในวัยเรียน	- เด็กอ่านเขียนหนังสือไม่คล่อง - เด็กไม่ได้เรียนต่อในระดับที่สูง - ไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน - เกิดปัญหาในสังคม ท้องถิ่น
5	ด้านสาธารณสุข (สุขภาพ การป้องกันรักษาโรค การสนับสนุนองค์กร โรคระบาด สุขนิสัยด้านสาธารณสุข)	- ไม่มีการตรวจสุขภาพประจำปี - งบประมาณสนับสนุนงานด้านสาธารณสุขมีจำกัด - ขาดแคลนบุคลากร	- เกิดโรคภัยไข้เจ็บ - มีเวชภัณฑ์ไม่เพียงพอ - ไม่มีเจ้าหน้าที่ให้บริการที่เพียงพอ

		- ขาดเวชภัณฑ์ - บริโภคอาหารสุกๆดิบๆ	- ไม่มีมาตรการป้องกันโรค ต่างๆ
6	<u>ด้านสิ่งแวดล้อมและ</u> <u>ทรัพยากรธรรมชาติ</u> (การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ)	- ไม่มีที่ทิ้งขยะ	- ทิ้งขยะไม่เป็นที่ - กลิ่นเหม็น

จากตารางที่ ตารางที่ 4.10 สภาพปัญหาของหมู่บ้าน สามารถนำเสนอผลได้ดังนี้

ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน (ถนน, น้ำดื่ม, น้ำใช้, น้ำเพื่อการเกษตร, ไฟฟ้า, ที่ดินทำกิน, การติดต่อสื่อสาร) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น น้ำประปาบริโภคไม่ได้ ไม่มีร่องระบายน้ำ ขาดน้ำเพื่อการเกษตร ขาดไฟฟ้าเพื่อการเกษตร ถนนชำรุด ผลกระทบจากปัญหา ราษฎรขาดน้ำบริโภค น้ำท่วมขัง การสัญจรไปมาลำบาก ไม่มีน้ำใช้ทำการเกษตร

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ (การมีอาชีพ, รายได้, หนี้สิน การประกอบอาชีพของคนในชุมชน, ผลผลิตการเกษตร, การลดรายจ่าย, เพิ่มรายได้, การประหยัดและการออม) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ปัญหาหนี้สิน ต้นทุนการผลิตการสูง ไม่มีอาชีพเสริม ราคาผลผลิตตกต่ำ ขาดความรู้ในการประกอบอาชีพ ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต ผลกระทบจากปัญหา ประชาชนเป็นหนี้สิน ขาดรายได้ ทำการเกษตรไม่ถูกวิธี ครอบครัวยากจน ขาดความอบอุ่น

ปัญหาด้านสังคม การเมือง การปกครอง (กลุ่มองค์กรในชุมชน, การสงเคราะห์, การป้องกันยาเสพติด, ส่งเสริมประชาธิปไตย ฯลฯ) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น การสงเคราะห์ยังไม่ทั่วถึง เยาวชนขาดคุณธรรม จริยธรรม มีกลุ่มการเมือง ผลกระทบจากปัญหา ผู้ด้อยโอกาสยังไม่ได้รับการสงเคราะห์อย่างทั่วถึง เกิดปัญหาทางสังคม ขาดความสามัคคี/ความร่วมมือ

ปัญหาด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี (การสนับสนุนด้านการศึกษา ข้าราชการข้อมูล การปลูกจิตสำนึก การถ่ายทอดภูมิปัญญา ฯลฯ) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ขาดทุนการศึกษา ขาดการเอาใจใส่ขององค์กรผู้ปกครอง ขาดการปลูกจิตสำนึกที่ดี ขาดการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน แต่งงานในวัยเรียน ผลกระทบจากปัญหา เด็กอ่านเขียนหนังสือไม่คล่อง เด็กไม่ได้เรียนต่อในระดับที่สูง ไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เกิดปัญหาในสังคม ท้องก่อนแต่ง

ปัญหาด้านสาธารณสุข (สุขภาพ การป้องกันรักษาโรค การสนับสนุนองค์กร โรคระบาด สุขอนามัยด้านสาธารณสุข) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่มีการตรวจสุขภาพประจำปี งบประมาณสนับสนุนงานด้านสาธารณสุขมีจำกัด ขาดแคลนบุคลากร ขาดเวชภัณฑ์ บริโภคอาหารสุกๆดิบๆ ผลกระทบจากปัญหา เกิดโรคภัยไข้เจ็บ มีเวชภัณฑ์ไม่เพียงพอ ไม่มีเจ้าหน้าที่ให้บริการที่เพียงพอ ไม่มีมาตรการป้องกันโรคต่างๆ

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ (การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่มีที่ทิ้งขยะ ผลกระทบจากปัญหา ทิ้งขยะไม่เป็นที่ ถิ่นเหม็น

จากปัญหาที่กล่าวมานั้นชุมชนได้ร่วมกันจัดหมวดหมู่เพื่อของปัญหาและเรียบเรียงโดยจำแนกในตารางมีรายละเอียดของข้อมูลของชุมชนดังนี้

ตารางที่ 4.11 การวิเคราะห์ปัญหาของหมู่บ้าน

ชื่อปัญหา	สาเหตุและปัญหา	ความต้องการของชุมชน	แนวทางการแก้ไข ปัญหา
<u>โครงสร้างพื้นฐาน</u> 1.1 การคมนาคมในหมู่บ้านไม่สะดวก หน้าบ้านน้ำขังและไหลท่วมบริเวณบ้าน	1.1 ถนนในหมู่บ้านเป็นถนนลูกรังมีหลุมบ่อ ไม่มีทางระบายน้ำขาดการบำรุงรักษา 1.2 หมู่บ้านไม่มีงบประมาณดำเนินการ	1.1 ต้องการถนนในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก พร้อมร่องระบายน้ำ 2 ข้างถนนในหมู่บ้านระยะทางรวมประมาณ 4 กิโลเมตร	1.1 ขอบประมาณจาก อบต.สนับสนุน
<u>ด้านเศรษฐกิจและการมีอาชีพ รายได้และมีการทำ</u> 2.1 สตรีในหมู่บ้านไม่มีรายได้เสริม	2.1 สตรีไม่ได้รับการส่งเสริมอาชีพเสริมหลักจากการทำนา 2.2 สตรีไม่มีทุนประกอบอาชีพเสริม	2.1 ต้องการรับการสนับสนุนอาชีพและเงินทุนสำหรับกลุ่มสตรี	2.1 ขอบประมาณจาก อบต. ขอวิทยากรและการสนับสนุนจาก กศ.น.
2.2 ครวเรือนในชุมชนไม่มีการลดรายจ่ายด้านการบริโภค	2.2 ครวเรือนในชุมชนไม่มีการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ลดรายจ่ายของครอบครัว 2.3 ครวเรือนไม่มีความตระหนักในการลดรายจ่าย	2.2 ส่งเสริมการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ไว้บริโภคและจำหน่ายในครัวเรือน	2.2 จากประชาคมหมู่บ้านเพื่อจัดทำแผนชุมชนด้านเศรษฐกิจพอเพียง
<u>ด้านสังคม,การเมืองการปกครอง</u>			

3.1 ชาวบ้านยังคงมีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง	- เกิดจากความเคยชิน ความชอบส่วนตัว	- ไม่มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง	- มีมาตรการทางกฎหมายที่เข้มแข็ง
3.2 กรรมการหมู่บ้านไม่ได้ปฏิบัติงานตามภารกิจหน้าที่	- ขาดความเอาใจใส่ ไม่มีเวลา	- ประชาชนมีความสามัคคี	- จัดการแข่งขันกีฬาอย่างสม่ำเสมอ
3.3 เด็ก/เยาวชนมีค่านิยมด้านวัตถุ	- เทคโนโลยีแพร่เข้ามา รวดเร็วเกินไป	- เด็กเยาวชนมีความสำนึก ในความเป็นไทย	- ดูแลเอาใจใส่เด็กและเยาวชน
<u>ด้านการศึกษา/วัฒนธรรม</u>			
4.1 เยาวชนผ่านการศึกษาภาคบังคับแต่ไม่ได้เรียนต่อ	- ขาดทุนการศึกษา	- สนับสนุนงบประมาณ	- สนับสนุนการเรียนการสอน
4.2 ภูมิปัญญาชุมชนไม่ได้รับการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง	- เด็กอ่านเขียนไม่คล่อง - ไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน - ผู้ถ่ายทอดหวงวิชา	- หาอาชีพเสริม - หานุเคราะห์ที่สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- อบรมถ่ายทอดวิชาความรู้
<u>ด้านสาธารณสุข</u>			
5.1 ครัวเรือนใช้ยาชุดในการรักษาเบื้องต้น	- ชาวบ้านยังนิยมกินยาชุด	- มีการตรวจสอบสุขภาพทุกปี	- ให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของยาชุด
5.2 คนในครัวเรือนนิยมบริโภคของสุก ๆ ดิบ ๆ	- การบริโภคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ	- สนับสนุนเวชภัณฑ์ยา	- เลิกบริโภคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ
<u>ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ</u>			
6.1 การทิ้งขยะในหมู่บ้านไม่เป็นระบบ	- ความมั่งง่ายของประชาชน - ไม่มีที่ทิ้งขยะส่วนรวม	- หาที่ทิ้งขยะส่วนรวม - สร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน	- จัดหาที่ทิ้งขยะ - มีมาตรการทางสังคมลงโทษผู้ฝ่าฝืน

จากตารางในข้างต้นที่มวิจัย เรียบเรียงข้อมูลได้ผลดังนี้ ปัญหาด้านเศรษฐกิจและการมีอาชีพ ประเด็นด้านรายได้และงานทำ กล่าวคือ สตรีในหมู่บ้านไม่มีรายได้เสริม สาเหตุและปัญหาสตรีไม่ได้รับการส่งเสริมอาชีพเสริมหลักจากการทำนา สตรีไม่มีทุนประกอบอาชีพเสริม ฯลฯ ความต้องการของชุมชน ต้องการรับการสนับสนุนอาชีพและเงินทุนสำหรับกลุ่มสตรี แนวทางการแก้ไขปัญห ของงบประมาณจาก อบต. ขอวิทยากรและการสนับสนุนจาก กศน. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาด้านครัวเรือนในชุมชนไม่มีการลดรายจ่ายด้านการบริโภค สาเหตุและปัญหา ครัวเรือนในชุมชนไม่มีการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ลดรายจ่ายของครอบครัว ครัวเรือนไม่มีความตระหนักในการลด

รายจ่าย ความต้องการของชุมชน ส่งเสริมการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ไว้บริเวณและจำหน่ายในครัวเรือนแนวทางการแก้ไขปัญห จากประชาคมหมู่บ้านเพื่อจัดทำแผนชุมชนด้านเศรษฐกิจพอเพียง

ปัญหาด้านสังคมและการเมืองการปกครอง ชาวบ้านยังคงมีการซื้อสิทธิ์ขายเสียง สาเหตุและปัญหาเนื่องจากเกิดจากความเคยชิน ความชอบส่วนตัว ความต้องการในการแก้ปัญหาของชุมชน คือ การไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียง โดยทางชุมชนคิดว่าแนวทางการแก้ไขปัญห คือการมีมาตรการทางกฎหมายที่เข้มแข็ง อีกประเด็นปัญหาด้านสังคมและการเมืองการปกครอง กรรมการหมู่บ้านไม่ได้ปฏิบัติงานตามภารกิจหน้าที่ สาเหตุคือ กรรมการขาดความเอาใจใส่ ไม่มีเวลา สิ่งที่ชุมชนอยากให้เกิดขึ้นในส่วนนี้คือ ประชาชนมีความสามัคคี แนวทางในการดำเนินการ คือ การจัดกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เช่น จัดการแข่งขันกีฬาอย่างสม่ำเสมอ การจัดบุญประเพณีร่วมกัน

ปัญหาเกี่ยวกับเด็ก กล่าวคือ เยาวชนมีค่านิยมด้านวัตถุ เนื่องจากเทคโนโลยีแพร่เข้ามารวดเร็วเกินไป สิ่งที่ชุมชนอยากเห็น คือ การที่เด็กเยาวชนมีความสำนึกในความเป็นไทย แนวทางการแก้ไขปัญห คือ การที่ผู้ปกครองดูแลเอาใจใส่เด็กและเยาวชน

ประเด็นด้านการศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี ปัญหาทางด้านนี้ คือ เยาวชนผ่านการศึกษามาถึงระดับแต่ไม่ได้เรียนต่อ ภูมิปัญญาชุมชนไม่ได้รับการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง สาเหตุและปัญหา ขาดทุนการศึกษา เด็กอ่านเขียนไม่คล่อง ไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้ถ่ายทอดหวงวิชา ถึงที่ทางชุมชนอยากให้เกิดขึ้น การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานในการดำเนินการด้านศึกษา การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณี ของพื้นถิ่น การหาอาชีพเสริม การมีบุคลากรในชุมชนที่มาถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับเด็กและเยาวชน แนวทางการแก้ไขปัญห สนับสนุนการเรียนการสอน อบรมถ่ายทอดวิชาความรู้

ประเด็นด้านด้านสาธารณสุข สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น ครัวเรือนใช้ยาชุดในการรักษาเบื้องต้น ทั้งนี้ชาวบ้านยังนิยมกินยาชุดเนื่องจากหาได้จ่ายตามร้านขายยาในท้องถิ่น ปัญหาที่กล่าวมาทางออกคือ การที่มีหน่วยงานทางด้านสาธารณสุข เข้ามาดำเนินการตรวจสุขภาพทุกปี รวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของยาชุด ปัญหาอีกประเด็นในเรื่องของสาธารณสุข คือ คนในครัวเรือนต่าง ๆ ภายในชุมชนนิยมบริโภคของสุก ๆ ดิบ ๆ แนวทางการแก้ไขปัญห รับประทานอาหารให้ถูกสุขลักษณะ

ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาประเด็นแรกคือ การทิ้งขยะในหมู่บ้านไม่เป็นระบบ สาเหตุคือ ความมั่งง่ายของประชาชนในพื้นที่ ทั้งในพื้นที่เองก็ไม่มีที่ทิ้งขยะส่วนรวม ความต้องการของชุมชน หาที่ทิ้งขยะส่วนรวมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมในการดำเนินการ การสร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน การมีมาตรการทางสังคมลงโทษผู้ฝ่าฝืนหรือทิ้งขยะนอกพื้นที่รับขยะ

อีกสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกนำเสนอจากในชุมชน คือ ทรัพยากรในลำน้ำลดลง กล่าวคือ ปลาหายากขึ้น พืชผักหายไ เพราะตลิ่งพัง ลำน้ำตื้นเขิน รวมทั้งคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมอย่างมากทำให้ชาวบ้านไม่นิยมใช้ประ โยชน์ในด้านเป็นแหล่งอาหารการพึ่งพิงที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน คือ การใช้เป็นแหล่ง

น้ำดิบในการประปาของชุมชน แต่เป็นน้ำที่ไม่มีคุณภาพต้องใช้สารส้มและคลอรีนเพิ่มมากขึ้นเพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำจนชาวบ้านสังเกตเห็นสีและกลิ่นของน้ำประปาที่ไม่พึงประสงค์อย่างชัดเจน

มีอีกอาชีพที่สร้างผลกระทบต่อลำเซบายบริเวณท่าวารีที่เป็นลุ่มน้ำดอนปลายของลำเซบายคือ อาชีพการขายมะพร้าวเผา เมื่อเอ่ยถึงบ้านท่าวารี ทุกคนที่เคยเดินทางผ่านจะต้องนึกถึงมะพร้าวน้ำหอมที่นำมาเผา “มะพร้าวเผา” โดยได้มาจากในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียง ชาวบ้านบ้านท่าวารีได้ยึดอาชีพขายมะพร้าวเผาที่บริเวณ ริมทางถนนสายหลักที่เชื่อมระหว่างจังหวัดอุบลราชธานี ไปจนถึงจังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน พร้อมๆกับการก่อตั้งหมู่บ้าน จนกลายเป็นตำนานผลิตภัณฑ์มะพร้าวเผาท่าวารี เป็นอีกหนึ่งธุรกิจที่ส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างดีและเป็นการหมุนเวียนรายได้ภายในชุมชน ช่วงหลังมานี้เริ่มมีมะพร้าวอ่อนเข้ามา ซึ่งไม่สามารถนำมาผลิตเป็นมะพร้าวเผาได้ ผู้ขายก็เลยคิดหาวิธีการอย่างไรที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับมะพร้าวอ่อนได้โดยไม่ต้องทิ้งไป จนได้มาเป็นผลิตภัณฑ์วุ้นมะพร้าวอ่อนที่มีรสชาติหอม หวาน อร่อย ผลิตภัณฑ์มะพร้าวเผาบ้านท่าวารีของแท้ที่ผ่านกรรมวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม มีน้อยมากในปัจจุบัน ผู้ผลิตได้เปลี่ยนวิธีการจากการเผามาเป็นต้มมะพร้าวแทนเนื่องจากผลกระทบในเรื่องของเชื้อเพลิง(ไม้ฟืน)ที่นำมาใช้เผามะพร้าวปัจจุบันนี้หาได้ยาก มีการใช้แรงงานคนในครอบครัวหลายคนและขั้นตอนยุ่งยากในการเผา ผู้ผลิตก็เลยเปลี่ยนมาใช้วิธีต้มโดยแก๊สแทน และจากการผลิตมะพร้าวเผาโดยวิธีต้มนี้ ทำให้เกิดขยะจากเปลือกมะพร้าวดิบที่ปอกออกก่อนนำไปต้มโดยมะพร้าว 1 ลูก ได้เปลือกมะพร้าว 7 จีด ปัจจุบันในชุมชนท่าวารีมีผู้ทำมะพร้าวเผาจำนวนประมาณ 20 ราย มีการผลิตรายละประมาณ 200 ลูก/วัน ทำให้ชุมชนเป็นผู้ผลิตขยะจากเปลือกมะพร้าว จำนวน 140 กก/คน/วัน หรือ 2,800 กก/วัน หรือ 84,000 กก/เดือน หรือ 30,660,000 กก/ปี ซึ่งในจำนวนนี้ ร้อยละ 50 ชุมชนได้นำไปเผาเป็นปุยในพื้นที่ทำนาของตนเอง ส่วนที่เหลือก็จะทิ้งไว้ในที่ทิ้งขยะในชุมชน ซึ่งมีที่ทิ้งขยะที่เทศบาลจัดให้อยู่ห่างจากชุมชน ประมาณ กม. แต่ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็จะทิ้งกระจัดกระจายอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ริมฝั่งท่าวารี ทำให้เกิดการชะล้างและไหลลงไปที่บึงในแม่น้ำลำเซบายในบริเวณหมู่บ้านทำให้เกิดน้ำเสีย เป็นตะกอนและคั้นเงินเป็นบางพื้นที่ของลำเซบาย

รวมทั้งผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองอุบลราชธานีก็สร้างความเสียหายและเสื่อมโทรมแก่ลุ่มน้ำดอนล่างเป็นอย่างมากและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เหมือนกัน การขยายเมืองออกมาทางทิศตะวันตกของจังหวัด ซึ่งมีทั้งสถานที่ราชการมาตั้งมากขึ้น การขยายพื้นที่เศรษฐกิจที่มีนายทุนมาซื้อที่ดินถนนแจ้งสนิทและรอบนอกโดยการถมที่เพื่อทำอาคารสถานที่พักอาศัยและร้านค้า ทำให้พื้นที่ราบลุ่มและป่าทามบริเวณนี้ถูกทับถมจนเกือบหมด แหล่งน้ำเล็กๆ ทางน้ำ ถูกทำลาย เปลี่ยนทิศทาง พืชไร่ธุรกิจในเมืองใช้เป็นพื้นที่ทิ้งขยะส่วนตัว แต่เมื่อหน้าฝนน้ำหลากก็จะชะล้างขยะลงสู่ลำน้ำทำให้น้ำเน่าเสีย หรือแม้กระทั่งขยะจากสารเคมีที่หน่วยงานราชการใช้ในการทดลองทางการเกษตรที่เก็บไว้ริมฝั่งแม่น้ำก็ถูกน้ำฝนชะล้างลงแม่น้ำอย่างมากเป็นเวลานาน

4.6 สรุปและวิเคราะห์ข้อมูล

สถานการณ์การปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีหลายปัญหาและหลายประเด็น ชุมชนมองว่าสิ่งที่จะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมและขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันได้นั้นคือด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน และทรัพยากร ดังนั้นจึงร่วมกันมองปัญหาในเรื่องนี้อย่างจริงจัง และได้นำมาข้อมูลจากการศึกษาวิจัยมาร่วมกันสรุปวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูล ซึ่งสถานการณ์ปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชนสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหามีดังนี้

1. การขยายตัวของชุมชนทำวารีทั้งในเชิงประชากร เชิงครัวเรือน รวมถึงการขยายของตัวเมือง กล่าวคือ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2455 พ่อใหญ่มัน ซึ่งเป็นชาวบ้านหัวดอน (บ้านหัวดอนห่างจากบ้านทำวารีประมาณ 1 กิโลเมตร) ได้ย้ายมาอาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำบริเวณพื้นที่ดินทำไร่ ทำสวนของตนเอง ต่อมาจึงมีบุตรหลานญาติพี่น้องของพ่อใหญ่มัน ย้ายบ้านเรือนจากบ้านหัวดอนมาอยู่อาศัยมากขึ้น จนจนปัจจุบันที่บ้านทำวารีจำนวนครัวเรือน 172 ครัวเรือน ประชากร 590 คน ชาย 285 คน หญิง 305 ด้านการขยายเมืองเหมือนกัน การขยายเมืองออกมาทางทิศตะวันตกของจังหวัด ซึ่งมีทั้งสถานที่ราชการมาตั้งมากขึ้น การขยายพื้นที่เศรษฐกิจที่มีนายทุนมาซื้อที่ริมถนนแจ้งสนิทและรอบนอกโดยการถมที่เพื่อทำอาคารสถานที่พักอาศัยและร้านค้า

2. โครงการการพัฒนาของหน่วยงานในภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและระบบนิเวศของชุมชนทำวารี โดยปัญหาในเรื่องนี้ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนทั้งในเรื่องการหาอยู่หากิน

- การขยายถนน และการสร้างสะพาน ที่คอหม้อสะพานทำให้น้ำเปลี่ยนทาง ไหลมากระทบกับริมตลิ่งมากขึ้น ผลคือริมตลิ่งบริเวณใกล้สะพานที่สร้างขึ้นมานั้นพังทลายทำให้เสียพื้นที่ดินบริเวณนั้น

- การสร้างผนังกันน้ำ ที่ทำให้พื้นที่ริมฝั่งลำเขาบายที่เคยเป็นแหล่งอาหาร ลดพื้นที่ทางอาหารของคนที่อยู่ริมน้ำ

3. ปัญหาเรื่องการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของคนในชุมชนในเรื่องการพัฒนาชุมชน เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งนี้เห็นได้จากการดำเนินการวิจัยในช่วงที่ผ่านมายังไม่ได้รับความร่วมมือและการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากชุมชนยังไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นอย่างไร ต้องศึกษาปัญหาข้อมูลอย่างไรเพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เห็นร่วมกัน ต้องสร้างแรงจูงใจอย่างไรที่จะร่วมกันแก้ไขความเสื่อมโทรมและฟื้นฟูลุ่มน้ำบริเวณทำวารีของหมู่บ้านให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ สะอาด มีคุณภาพต่อการใช้ประโยชน์ทั้งในการอุปโภคบริโภค การเกษตร และวิถีทางวัฒนธรรมของตนเองและลูกหลานคนบ้านทำวารีในอนาคต รวมถึงการร่วมกันหาแนวคิดและแนวทางในการขับเคลื่อน

4. การขยายของพื้นที่ในการดำเนินการการเกษตร หลังจากพ.ศ.2455 พ่อใหญ่มัน ซึ่งเป็นชาวบ้านหัว ได้ย้ายมาอาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำบริเวณพื้นที่ดินทำไร่ ทำสวนของตนเอง ปัจจุบันมีการใช้พื้นที่ดังนี้ พื้นที่อยู่อาศัย 200 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 1,140 ไร่ ทำนาปีละ 1 ครั้ง พื้นที่ทำนา 1,100 ไร่ พื้นที่ทำ

ไร่ 30 ไร่ พื้นที่ทำสวน 10 ไร่ พื้นที่ป่าชุมชนของกรมทางหลวง จำนวน 50 ไร่ ป่าช้าเก่า จำนวน 75 ไร่ แหล่งน้ำสาธารณะลำเซบาย 1 แห่ง ประปา 2 แห่ง ผู้ใช้ 172 ครัวเรือน บ่อสาธารณะ 4 แห่ง ไม่ได้ใช้งาน

5. การเข้ามาอยู่อาศัยของคนภายนอก กล่าวคือ มีนายทุนในเมืองมาซื้อที่ดินและมีการขยายพื้นที่ของตนเองจนถึงลำเซบาย ซึ่งพื้นที่ในบริเวณนั้นเดิมเป็นพื้นที่ขึ้นฝั่งของวักที่จะไปหากินในฝั่งดังกล่าว ปัญหาที่ทางชาวบ้านท่าวารีกังวล คือเรื่องของการบุกรุกพื้นที่ส่วนบุคคลในพื้นที่สาธารณะ

จากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเราจะเห็นได้ว่าคนในชุมชนได้รับปัญหาเกิดขึ้นแบบฉับพลัน โดยที่ไม่ได้มีการวางแผนไว้ก่อนแล้วทำให้วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนไปจากเดิมจากที่เคยทำนาต้องกลายมาเป็นเลี้ยงปลาแทนซึ่งเป็นปัญหาที่หนัก แต่ว่าคนในชุมชนก็ได้ร่วมกันแก้ปัญหาได้คืบแล้วยังมีการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน

4.7 แนวทางการทดลองปฏิบัติการ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภายใต้โครงการวิจัยการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย คอนล่าง กรณิบ้านท่าวาริ ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี ทีมวิจัยจึงได้ร่วมกันวางหลักการในการทดลองปฏิบัติการร่วมกันดังนี้

1) การจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลำเซบายทั้งในเรื่องของการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์ เช่น ในเรื่องของการฟื้นฟูวังปลา การทำผังชุมชนโดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

2) ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นหลักสำคัญในการทำงานกับชุมชน โดย เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็น ของทุกคนในชุมชน ที่มีความรู้ ภูมิปัญญาที่หลากหลาย และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง ให้ได้เรียนรู้ ให้เห็นถึงความสำคัญ และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำเซบาย จนเกิดพลังการขับเคลื่อนอย่างสร้างสรรค์และต่อเนื่อง

3) การสร้างจิตสำนึกให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการรักและหวงแหนระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย ผ่านการรณรงค์ผ่านหอกระจายข่าว ผ่านป้ายประชาสัมพันธ์ตามจุดต่าง ๆ ในชุมชน

ซึ่งจากหลักการที่ทางชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขึ้นนั้น จึงได้มากำหนดสิ่งที่จะดำเนินการเป็นรูปธรรมเพื่อที่จะทดลองปฏิบัติการร่วมกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. มาตรการฟื้นฟูวังปลา โดยการป้องกันการละเมิดจากคนในและคนนอก การดำเนินการ การทำจดหมายชี้แจงกับคนนอก และการประชาสัมพันธ์กับคนในผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน การเชื่อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างมาตรการร่วมกัน

2. การป้องกันสารเคมีที่ไหลลงลำเซบาย โดยการประสานกับศูนย์วิจัยข้าว และร้านอาหาร เพื่อนำเสนอรายละเอียดด้านผลกระทบและข้อมูลที่เกิดขึ้นในชุมชน หากมีการดำเนินการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้น ทำจดหมายขอบคุณในสิ่งที่หน่วยงานได้ดำเนินการ การดำเนินการ ตั้งคณะทำงาน ดำเนินการร่างจดหมาย และส่งข้อมูลนั้นให้กับหน่วยงาน และร้านอาหาร การประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเฝ้าระวังปัญหาเดิมที่จะเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งในพื้นที่

3. แนวทางการสร้างผังชุมชนบ้านท่าวารีในอนาคตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวารี เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

4. แนวทางในการดำเนินการจัดการขยะโดยชุมชน โดยการหาพื้นที่รองรับขยะ โดยเฉพาะขยะจากการทำมะพร้าวเผา น้ำหอม แล้วประสานหน่วยงานเพื่อมาให้ความรู้ในการจัดการ

4.8 การทดลองปฏิบัติการและผลการทดลองปฏิบัติการ

การทดลองปฏิบัติการร่วมกัน ตามแนวทาง มาตรการฟื้นฟูวังปลา การป้องกันสารเคมีที่ไหลลงลำเขาบาย แนวทางการสร้างผังชุมชนบ้านท่าวารีในอนาคตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวารี และแนวทางในการดำเนินการจัดการขยะโดยชุมชน โดยการดำเนินการมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4.12 ตารางสรุปผลการทดลองปฏิบัติการบ้านท่าวารี

แนวทางการดำเนินงาน	วัตถุประสงค์	การดำเนินงาน	ผลที่เกิดขึ้น
1. มาตรการการรักษาและฟื้นฟูวังปลา	เพื่อเป็นการป้องกันการละเมิดจากคนในและคนนอก	1. การทำจดหมายชี้แจงกับคั่นนอกโดยการทำป้ายเกี่ยวกับงานวิจัย และการสร้างพื้นที่อนุรักษ์วังปลา 2. การประชาสัมพันธ์กับคนในผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน การเชื่อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างมาตรการร่วมกัน 2. การจัดเวรยามเพื่อดูแลรักษาวังปลาของชุมชนบ้านท่าวารี	1. คนในชุมชน และคนนอกชุมชน ได้รับทราบถึงแนวทางในการดำเนินการด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์วังปลาวังปลาของชุมชนบ้านท่าวารี 2. เจ้าอาวาสวัดบ้านท่าวารี อาสาที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการรักษาลำเขาบาย โดยการนอนในแพที่อยู่ในลำเขาเพื่อเป็นการเฝ้าและระวังผู้ที่มาลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์
2. การป้องกันสารเคมีที่ไหลลงลำเขาบาย	1.เพื่อการสื่อสารให้หน่วยงาน และร้านค้าได้รับทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน 2.เพื่อหาแนวร่วมในการดำเนินการ	1.การประสานกับศูนย์วิจัยข้าว และร้านอาหาร เพื่อนำเสนอรายละเอียดด้านผลกระทบและข้อมูลที่เกิดขึ้นในชุมชน หากมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาก็เกิดขึ้น ทำจดหมาย	

	อนุรักษ์และฟื้นฟูลำ เซบาย	ขอบคุณในสิ่งที่หน่วยงาน ได้ดำเนินการ การ ดำเนินการ ตั้งคณะทำงาน ดำเนินการร่างจดหมาย และส่งข้อมูลนั้นให้กับ หน่วยงาน และร้านอาหาร การประชาสัมพันธ์ให้คน ในชุมชนได้รับรู้ ทั้งนี้เพื่อ เป็นการเฝ้าระวังปัญหาเดิม ที่จะเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งใน พื้นที่	
3. การสร้างผังชุมชน บ้านท่าวารีในอนาคต โดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชนบ้านท่าวารี	เพื่อรองรับการ เปลี่ยนแปลงที่จะ เกิดขึ้น	1.การทบทวนสถานการณ์ที่ เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านท่าวารี 2. การวิเคราะห์แนว ทางการพัฒนาที่จะส่งผล กระทบต่อชุมชนบ้านท่า วารี 3. การประชาคมรับรองการ	สามารถปรับแก้แบบแปลน ได้ ซึ่งจากการดำเนินการ ดังกล่าว ถือเป็นการใช้ วิสัยทัศน์ของผู้นำ และการ คำนึงถึงวิถีชีวิตชาวบ้านผู้ อยู่อาศัยเป็นสำคัญ ภาย เมื่อการดำเนินการก่อสร้าง แล้วเสร็จ ทางทีมวิจัยและ ชุมชน ยังมีแนวทางที่จะ ผลักดันให้พื้นที่ริมแม่น้ำชี ดังกล่าว เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวแห่งใหม่ของ จังหวัดอุบลราชธานี ตลาด น้ำชุมชน โดยการใช้ฐาน ตลาดเก่า แต่เปลี่ยนสถานที่ เป็นพื้นที่ข้างลำเซ ในเชิง ประเพณีการแข่งขันเรือยาว ทางชุมชนมีแนวคิดร่วมกัน ว่าเรือยาวบ้านท่าวารีถือ เป็นวิถีชีวิตที่สืบต่อกันมา

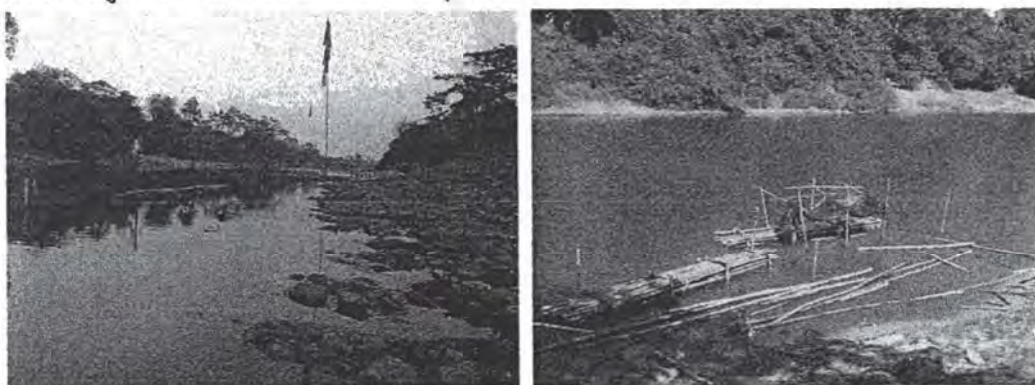
			และยังต้องสานเรื่อง ประเพณีนี้ออกไปอีก จึงมีการคิดร่วมกันว่าจะเปิดเป็นสนามแข่งเรือยาวถ้วยพระราชทานบ้านท่าวารี
4. การดำเนินการจัดการขยะโดยชุมชน โดยการหาพื้นที่รองรับขยะโดยเฉพาะขยะจากการทำมะพร้าวเผา น้ำหอม แล้วประสานหน่วยงานเพื่อมาให้ความรู้ในการจัดการ	เพื่อหาพื้นที่และแนวทางในการดำเนินการจัดการเรื่องขยะจากเปลือกมะพร้าว	1. การศึกษารายละเอียดในเรื่องของเครื่องจัดการเปลือกมะพร้าว 2. การติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน ภาคเอกชน ในการสั่งซื้อเครื่องจัดการเปลือกมะพร้าว 3. การตั้งกลุ่มจัดการเครื่องจัดการเปลือกมะพร้าว 4. การประเมินผลการทำงาน ทั้งในเรื่องการจัดการความคุ้มทุน และแนวทางการพัฒนาต่อยอด	ทีมวิจัยและชาวบ้านดำเนินการจัดการขยะเปลือกมะพร้าว โดยการเปลี่ยนขยะมะพร้าวเป็นเงิน คือ ทำเป็นปุ๋ยจากเปลือกของมะพร้าว

จากตารางดังกล่าวทีมวิจัยและชุมชนได้ร่วมกันเรียบเรียงรายละเอียดการทดลองและนำเสนอผลในการดำเนินงานดังนี้

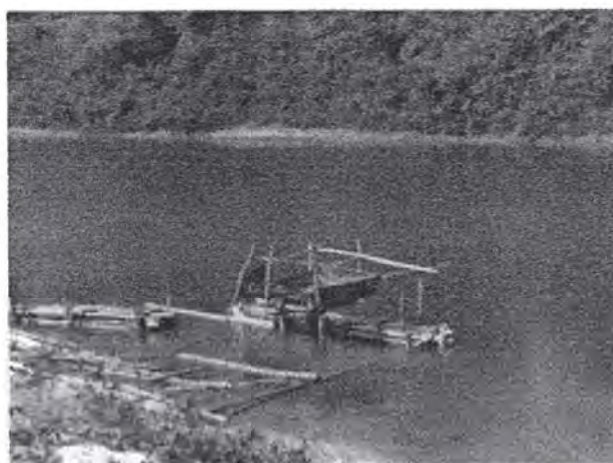
1. มาตรการการรักษาและฟื้นฟูวังปลา

มาตรการการรักษาและฟื้นฟูวังปลา วัตถุประสงค์ของการดำเนินการ เพื่อเป็นการป้องกันการละเมิดจากคนในและคนนอก การดำเนินงาน การทำความเข้าใจชี้แจงกับคนนอกโดยการทำป้ายเกี่ยวกับงานวิจัย และการสร้างพื้นที่อนุรักษ์วังปลา การประชาสัมพันธ์กับคนในผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน และเวทีประชาคมในแต่ละเดือนของหมู่บ้าน การเชื่อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างมาตรการร่วมกัน การจัดเวรยามเพื่อดูแลรักษาวังปลาของชุมชนบ้านท่าวารี ซึ่งจากการดำเนินการทำให้คนในชุมชนและคนนอกชุมชน ได้รับทราบถึงแนวทางในการดำเนินการด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์วังปลาวังปลาของชุมชนบ้านท่าวารี อีกทั้งเจ้าอาวาสที่วัดบ้านท่าวารียังเล็งเห็นถึงความสำคัญในจุดดังกล่าว ทางเจ้าอาวาสวัด

บ้านท่าวารี อาสาที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการรักษาลำเซบาย โดยการนอนในแพที่อยู่ในลำเซ เพื่อเป็นการเฝ้าและระวังผู้ที่มาลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์

ภาพที่ 4.12 ว่างปลาบ้านท่าวารี

ภาพที่ 4.13 ภาพว่างปลาบ้านท่าวารี

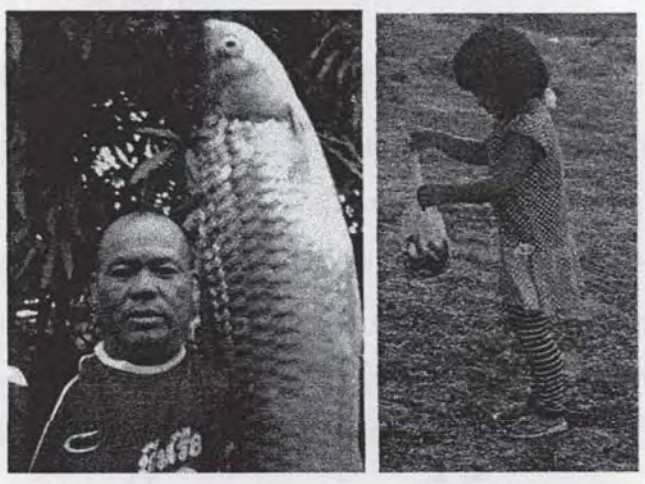
2. การป้องกันสารเคมีที่ไหลลงลำเซบาย

การป้องกันสารเคมีที่ไหลลงลำเซบาย วัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน เพื่อการสื่อสารให้หน่วยงาน และร้านค้าได้รับทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน เพื่อหาแนวร่วมในการดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูลำเซบาย การดำเนินงาน การประสานกับศูนย์วิจัยข้าว และร้านอาหาร เพื่อนำเสนอรายละเอียดด้านผลกระทบและข้อมูลที่เกิดขึ้นในชุมชน หากมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำจดหมายขอขอบคุณในสิ่งที่หน่วยงานได้ดำเนินการ การดำเนินการ ตั้งคณะทำงาน ดำเนินการร่างจดหมาย และส่งข้อมูลนั้นให้กับหน่วยงาน และร้านอาหาร การประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเฝ้าระวังปัญหาเดิมที่จะเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งในพื้นที่ ผลที่เกิดขึ้น จากการทำหนังสือยื่นศูนย์วิจัยข้าว อุบลราชธานี ทำให้ในปัจจุบันศูนย์วิจัยข้าวได้ดำเนินการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงน้ำเซบาย และเช่นเดียวกันกับ ร้านอินโดจีนร้านอาหารในเมืองอุบลราชธานี ที่เลิกทิ้งเศษอาหารลงแม่น้ำ เนื่องจากทีมวิจัยส่งหนังสือไปขอความร่วมมือ จากการดำเนินการดังกล่าว ส่งผลให้ลำเซบายกลับมามีปลาหลากหลาย

ขึ้น หลังจากการทำงานวิจัย ปลาหลายพันธุ์กลับคืนมา เช่น ปลาดองกราย ปลาเสือพ่นน้ำ ปลาแซ่ ปลาปิ้ง มีกุ้งใหญ่มากซึ่งแต่ก่อนกุ้งเหล่านี้ไม่มีที่อยู่

ภาพที่ 4.14 ทรัพยากรที่พบในลำเซบายบ้านท่าวารี

ภาพที่ 4.15 ทรัพยากรที่พบในลำเซบายบ้านท่าวารี

ตัวอย่างหนังสือ ขอความร่วมมือในการรักษาสิ่งแวดล้อม ส่งผู้อำนวยการศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี

โครงการวิจัย การจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วม
ของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย ตอนล่าง กรณีบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน
อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

นายอุทัย ชูจิตร (หัวหน้าโครงการวิจัย และผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4)
บ้านเลขที่ 125 หมู่ 4 บ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน
จังหวัดอุบลราชธานี โทรศัพท์ 0874486272

23 มีนาคม 2558

เรื่อง ขอความร่วมมือในการรักษาสิ่งแวดล้อมบริเวณลำเซบายร่วมกัน

เรียนผู้อำนวยการศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี

บ้านท่าวารี หมู่ที่ 4 ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับการสนับสนุนจาก
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการดำเนินโครงการวิจัย การจัดการระบบ
นิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย ตอนล่าง กรณีบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน
อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์การดำเนินงานคือ 1. เพื่อให้เกิดการจัดการระบบนิเวศและ
สิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวารี 2. เพื่อให้ชุมชนมีแหล่งน้ำที่
สมบูรณ์สำหรับการอุปโภคบริโภค การเกษตรและการปฏิบัติการทางสังคมเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน และ 3.
เพื่อให้มีข้อมูลในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพเป็นจริงในสถานการณ์ปัจจุบันทั้งนี้จาก
การดำเนินโครงการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลหาแนวทางในการปฏิบัติการ พบว่า แนวทางหนึ่งที่จะทำให้การ
ดำเนินงานประสบผลสำเร็จ คือ การขอความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อเป็นพลังในการ
จัดการรักษาสิ่งแวดล้อมลำเซบายร่วมกัน

ในการนี้ทีมวิจัยและชุมชนบ้านท่าวารี หมู่ที่ 4 จึงได้ทำหนังสือขอขอบคุณทางศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี ซึ่งเป็นหน่วยงานในพื้นที่ที่เป็นส่วนหนึ่งของการรักษาสืบสานวัฒนธรรมข้าวและขอความร่วมมือในการรักษามาตรฐานการดำเนินงานดังกล่าวต่อไปอย่างยั่งยืน

ขอแสดงความนับถือ

(นายอุทัย ชูจิตร)

หัวหน้าโครงการวิจัย และผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4

ตัวอย่างหนังสือ ขอความร่วมมือในการรักษาสืบสานวัฒนธรรมข้าว ส่งผู้จัดการร้านอาหารอิน โคจัน

โครงการวิจัย การจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของ

ชุมชนริมฝั่งลำเซบาย ตอนล่าง ครัวบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน

อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

นายอุทัย ชูจิตร (หัวหน้าโครงการวิจัย และผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4)

บ้านเลขที่ 125 หมู่ 4 บ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน

จังหวัดอุบลราชธานี โทรศัพท์ 0874486272

23 มีนาคม 2558

เรื่อง ขอความร่วมมือในการรักษาสืบสานวัฒนธรรมข้าว

เรียน ผู้จัดการร้านอาหารอิน โคจัน

บ้านท่าวารี หมู่ที่ 4 ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานีได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการดำเนินโครงการวิจัย การจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย ตอนล่าง ครัวบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานีมีวัตถุประสงค์การดำเนินงานคือ 1. เพื่อให้เกิดการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวารี 2. เพื่อให้ชุมชนมีแหล่งน้ำที่สมบูรณ์สำหรับการอุปโภคบริโภคการเกษตรและการปฏิบัติการทางสังคมเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน และ 3. เพื่อให้มีข้อมูลในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพเป็นจริงในสถานการณ์ปัจจุบันทั้งนี้จากการดำเนินโครงการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลหาแนวทางในการปฏิบัติการ พบว่า แนวทางหนึ่งที่จะทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ คือ การขอความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อเป็นพลังในการจัดการรักษาสืบสานวัฒนธรรมข้าว

ในการนี้ทีมวิจัยและชุมชนบ้านท่าวาริ หมู่ที่ 4 จึงได้ทำหนังสือขอขอบคุณทางร้านอาหารอินโดจีน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาสืบสานวัฒนธรรมร่วมกันตลอดมา และขอความร่วมมือในการรักษามาตรฐานการดำเนินงานดังกล่าวต่อไปอย่างยั่งยืน

ขอแสดงความนับถือ

(นายอุทัย ชูจิตร)

หัวหน้าโครงการวิจัย และผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4

3. การสร้างผังชุมชนบ้านท่าวาริในอนาคตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวาริ

การสร้างผังชุมชนบ้านท่าวาริในอนาคตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวาริ โดยทีมวิจัยได้ศึกษา รายละเอียด โครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งแม่น้ำชี บ้านท่าวาริ อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

ความเป็นมา กรมโยธาธิการและผังเมือง ได้รับงบประมาณปี 2558 ให้ดำเนินการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมแม่น้ำชี บ้านท่าวาริ อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ความยาว 1000 เมตร จากแผนงานฟื้นฟู ป้องกัน และจัดการภัยพิบัติ ผลผลิตโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่ง ริมแม่น้ำและริมทะเลทั่วประเทศ ภายใต้กิจกรรมก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งและป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง งบลงทุน เงินงบประมาณของโครงการนี้ทั้งสิ้น 81000000 บาท (แปดสิบล้านบาทถ้วน)

วัตถุประสงค์ เพื่อก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่ง ริมแม่น้ำชี บ้านท่าวาริ อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ความยาว 1050 เมตร เพื่อลดความเสียหายและป้องกันการพังทลายของพื้นที่ริมตลิ่ง ริมแม่น้ำและริมทะเล เพื่อป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน รวมทั้งสถานที่ราชการ วัด โรงเรียน สาธารณสุขสถาน โบราณสถาน ตลอดจนสาธารณูปโภค โดยจ้างก่อสร้างตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.2549

ขอบเขตของงาน
(TERMS OF REFERENCE : TOR)
โครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมแม่น้ำชี บ้านท่าวารี
อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

๑. ความเป็นมา

กรมโยธาธิการและผังเมือง ได้รับงบประมาณปี๒๕๕๘ ให้ดำเนินการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมแม่น้ำชี บ้านท่าวารี อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ความยาว ๑,๐๐๐ เมตร จากแผนงานฟื้นฟู ป้องกัน และจัดการภัยพิบัติ ผลผลิตโครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่ง ริมแม่น้ำและริมทะเลทั่วประเทศ ภายใต้กิจกรรมก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งและป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง งบลงทุน เงินงบประมาณของโครงการนี้ทั้งสิ้น ๘๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท (แปดสิบล้านบาทถ้วน)

หมายเหตุ

ประชาชนผู้สนใจสามารถพิจารณาขอข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างขอบเขตของงานนี้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยไปรษณีย์ตอบรับด่วนพิเศษ (EMS) ส่งไปที่สำนักสนับสนุนและพัฒนาตามผังเมือง (ชั้น ๑๔ อาคาร ๒๐ ชั้น) เลขที่ ๒๑๘/๑ ถนนพระรามที่ ๖ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐ E-Mail Address tpd_b@dpt.go.th โดยระบุชื่อ ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ ที่สามารถติดต่อได้

ภาพที่ 4.16 ภาพ TOR โครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมแม่น้ำชี

การดำเนินการ ทีมวิจัยและชาวบ้านร่วมกันประชุมและประชาคมเพื่อขอคำแนะนำแก้ไขโครงการดังกล่าวกับสำนักงานโยธาธิการจังหวัดอุบลราชธานี โดยจากการดำเนินการเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2558 มีรายละเอียดของรายงานการประชุมดังนี้

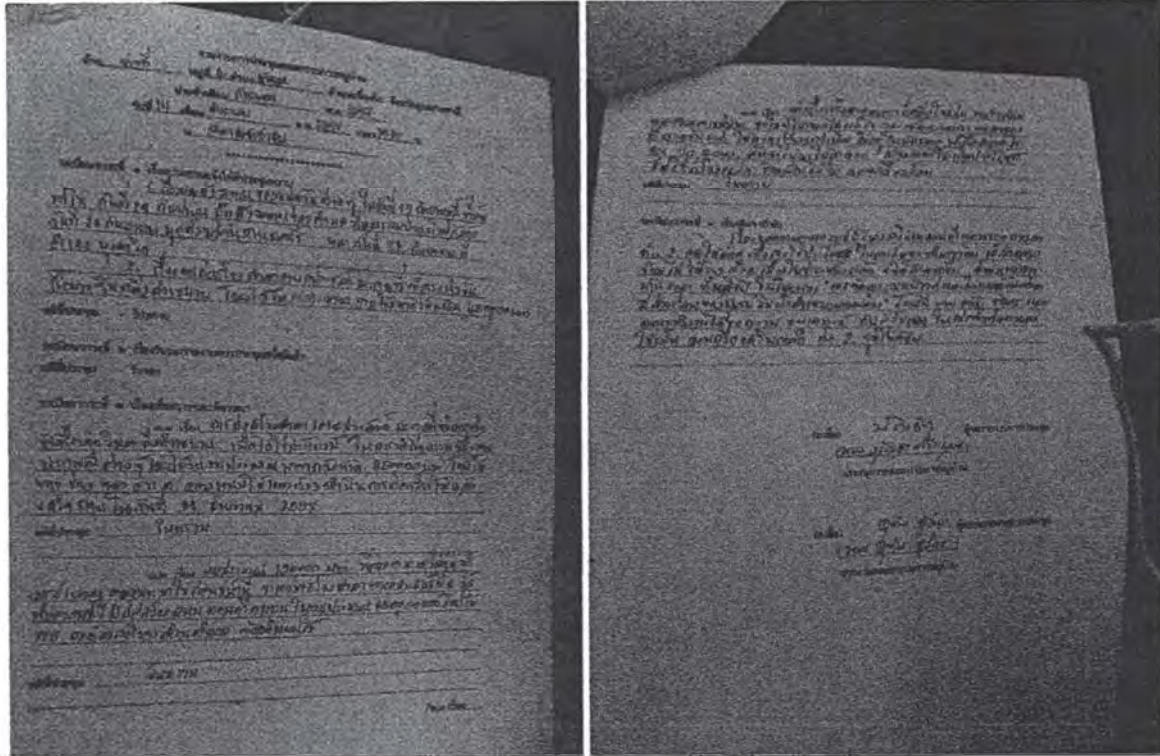
วาระที่ 3 เรื่องเพื่อพิจารณา

3.3 เรื่อง แจ้งเรื่องทางลาดลงตรงตลิ่งใหม่นั้น ทางชาวบ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน ขอให้ผู้รับเหมาได้แก้ไข และเปลี่ยนแปลงทางลาดลงที่ลาดชันมาก ให้ลาดเอียงกว่าเดิม ให้อยู่ในลักษณะน้ำเรือลงน้ำได้ คน วัว ควาย สัญจรไปมาได้สะดวก สร้างแล้วให้เกิดประโยชน์ไม่ใช่สร้างแล้ว ชาวบ้านเดือดร้อน

วาระที่ 4 เรื่องอื่น ๆ

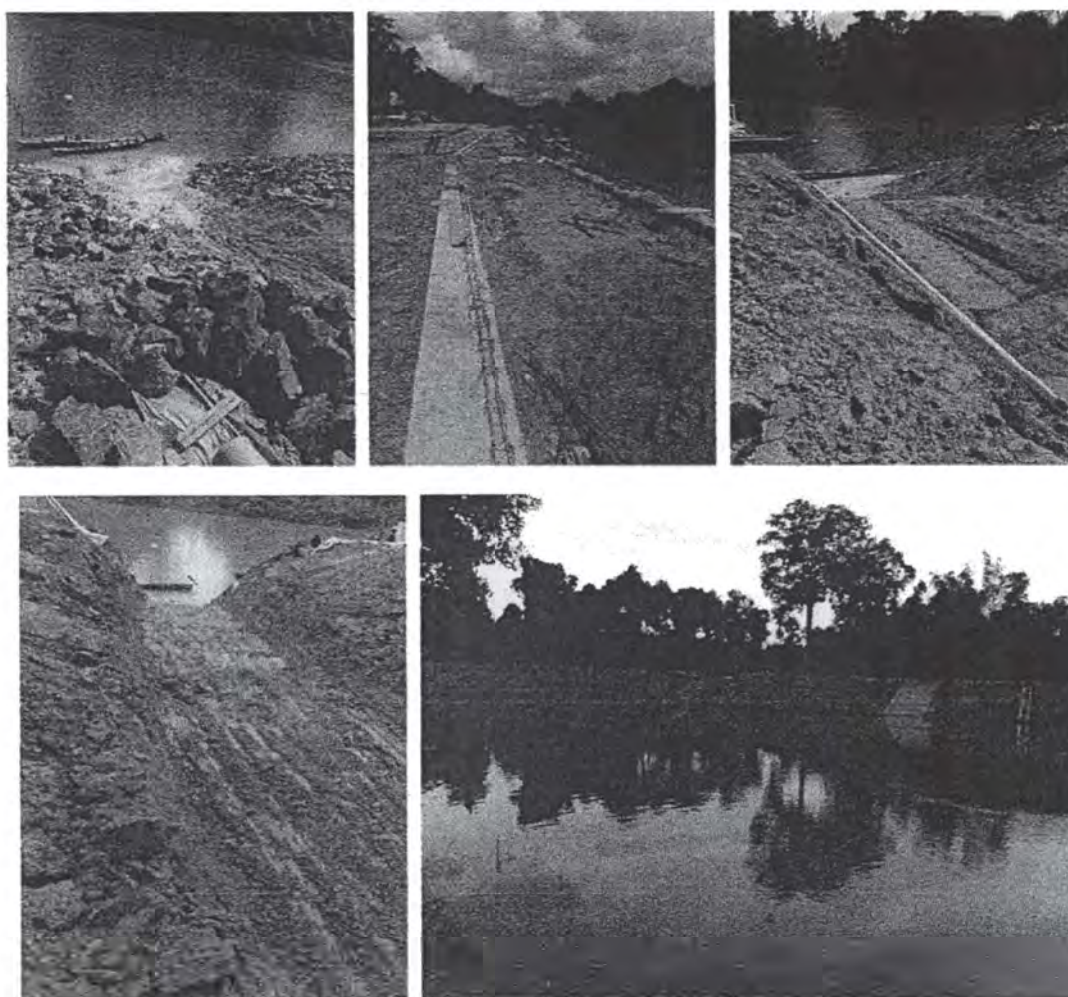
เรื่องขอความอนุเคราะห์ผู้รับเหมาให้เทคอนกรีตตรงทางลาดลงทั้ง 2 จุดให้ด้วย เพื่อการใช้ประโยชน์ในการสัญจรไปมาหากิน นำ วัว ควาย ข้ามไปเลี้ยงฝั่งอำเภอเมืองในหน้าแล้ง จะได้สะดวกขึ้น ดังนั้นทางชาวบ้านและทีมวิจัยในโครงการ “การวิจัยการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วม

ร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบาย ตอนล่าง” โดยมี นายอุทัย ชูจิตร และคณะทำงานได้ขอความอนุเคราะห์กับผู้รับเหมา ในการทำทางลาดลงให้เป็นคอนกรีตเสริมเหล็กทั้ง 2 จุดด้วย

ภาพที่ 4.17 บันทึกการประชุม

จากการดำเนินการ หลังจากที่มีการประชุมชาวบ้าน ทีมวิจัยได้เสนอเรื่องเข้าหาทาง อบต. หัวดอน เพื่อขอความอนุเคราะห์จากนายช่าง อบต. เพื่อทำการร่างแบบแปลนฉบับใหม่ ที่สอดคล้องกับทาง วิถีชุมชนบ้านท่าวารี หลังจากนั้นทางทีมวิจัยและทางทีม อบต.หัวดอน ก็ไปส่งข้อมูลแก่สำนักงานโยธาธิการจังหวัดอุบลราชธานี และหลังจากนั้นก็มีการตอบรับมาจากโยธาธิการ ว่า สามารถปรับแก้แบบแปลน ได้ ซึ่งจากการดำเนินการดังกล่าว ถือเป็นการใช้วิสัยทัศน์ของผู้นำ และการคำนึงถึงวิถีชีวิตชาวบ้านผู้อยู่อาศัยเป็นสำคัญ และเมื่อการดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จ ทางทีมวิจัยและชุมชน ยังมีแนวทางที่จะผลักดัน ให้พื้นที่ริมแม่น้ำชีดังกล่าว เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดอุบลราชธานี ตลาดน้ำชุมชนโดยใช้ฐานตลาดเก่า แต่เปลี่ยนสถานที่เป็นพื้นที่ข้างลำเซ ในเชิงประเพณีการแข่งขันเรือยาว ทางชุมชนมีแนวคิด ร่วมกันว่าเรือยาวบ้านท่าวารีถือเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาและยังต้องสานเรื่องประเพณีนี้ออกไปอีก จึงมีการ คิดร่วมกันว่าจะเปิดเป็นสนามแข่งเรือยาวด้วยพระราชทานบ้านท่าวารี

ภาพที่ 4.18 ภาพการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งริมแม่น้ำชีตามแบบของชุมชน

โครงการวิจัยการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน
 ริมฝั่งลำเซบาย ตอนล่าง กรณีบ้านท่าวารี ตำบลหัวคอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
 125 หมู่ 4 บ้านท่าวารีตำบลหัวคอน อำเภอเขื่องใน
 จังหวัดอุบลราชธานี โทรศัพท์ 0874486272

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้รับเหมาให้เทคนิคกริดตรงทางลาดลงทั้ง 2 จุดให้ด้วย เพื่อการใช้ประโยชน์ในการสัญจรไปทำมาหากิน

เรียน สำนักงานกรมโยธาธิการและผังเมือง อุบลราชธานี

สิ่งที่แนบมาด้วย 1. รูปภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่

2. ประชาคมชาวบ้าน

โครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งแม่น้ำชี บ้านท่าวารี อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี
ความเป็นมา กรมโยธาธิการและผังเมือง ได้รับงบประมาณปี 2558 ให้ดำเนินการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่ง
ริมแม่น้ำชี บ้านท่าวารี อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี ความยาว 1000 เมตร มีแนวโน้มที่จะส่งผล
กระทบกับวิถีชีวิตของชาวชุมชนท่าวารี การใช้ประโยชน์ในการสัญจรไปทำมาหากิน นำ วัว ควาย ข้ามไป
เลี้ยงฝั่งอำเภอเมืองในหน้าแล้ง การนำเรือลงน้ำ(ทั้งเรือหาปลา เรือยาวประเพณี)

ในการนี้ทางชุมชนบ้านท่าวารี ขอความอนุเคราะห์กรมโยธาธิการและผังเมืองผ่านไปยัง
ผู้รับเหมา ให้ดำเนินการแก้ไขแบบโดยให้เทคอนกรีตตรงทางลาดลงทั้ง 2 จุดให้ด้วย เพื่อการใช้ประโยชน์
ในการสัญจรไปทำมาหากินในการทำทางลาดลงให้เป็นคอนกรีตเสริมเหล็กทั้ง 2 จุดด้วย เพื่อพื้นที่ตลิ่ง
ดังกล่าว จักไม่ได้ส่งผลกระทบกับวิถีชุมชนชาวบ้าน และสามารถให้ประโยชน์ให้เหมาะสมและคุ้มค่ากับ
ทางชุมชนบ้านท่าวารีต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายอุทัย ชูจิตร)

หัวหน้าโครงการวิจัย และผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4

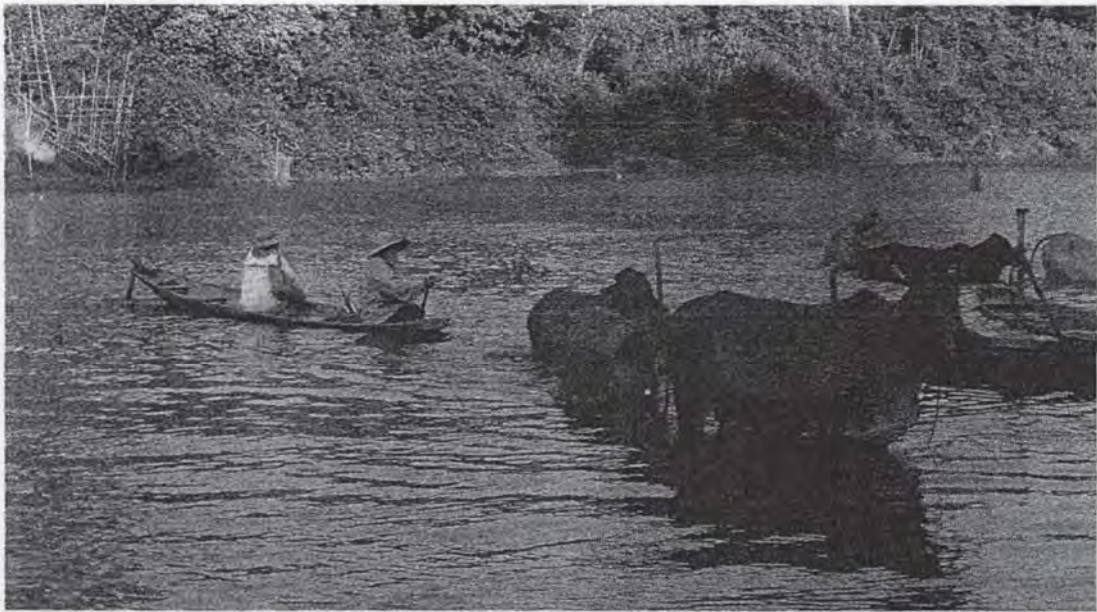
ภาพเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ริมน้ำเขายของชุมชนบ้านท่าวารี

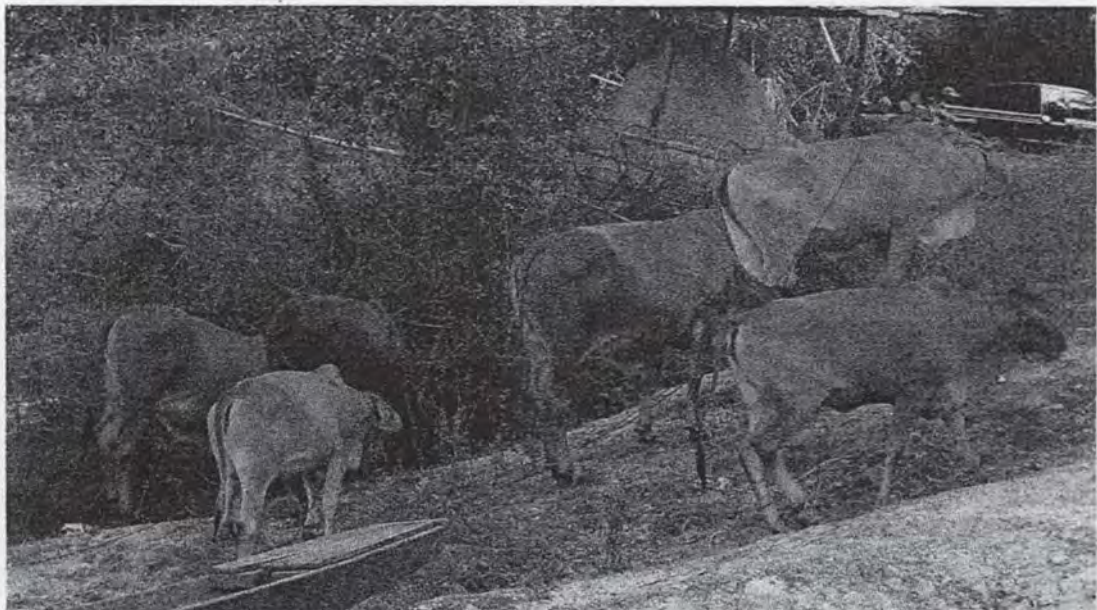
ภาพที่ 4.19 ภาพเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ริมน้ำเซบายของชุมชนบ้านท่าวาริ

ภาพที่ 4.20 ภาพเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ริมน้ำเซบายของชุมชนบ้านท่าวาริ

ภาพที่ 4.21 ภาพเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ริมน้ำเขมายของชุมชนบ้านท่าวาริ

ภาพที่ 4.22 ภาพเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ริมน้ำเขมายของชุมชนบ้านท่าวาริ

ภาพที่ 4.23 ภาพเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ริมน้ำเซบายของชุมชนบ้านท่าวาริ

ภาพที่ 4.24 ภาพเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ริมน้ำเซบายของชุมชนบ้านท่าวาริ

ภาพที่ 4.25 ภาพเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์น้ำเซบายของชุมชนบ้านท่าวารี

4. การดำเนินการจัดการขยะ โดยชุมชน โดยการหาพื้นที่รองรับขยะ โดยเฉพาะขยะจากการทำมะพร้าวเผาหน้าหอม แล้วประสานหน่วยงานเพื่อมาให้ความรู้ในการจัดการ เพื่อหาพื้นที่และแนวทางในการดำเนินการจัดการเรื่องขยะจากเปลือกมะพร้าว การดำเนินการ การศึกษารายละเอียดในเรื่องของเครื่องจัดการเปลือกมะพร้าว การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานหรือภาคเอกชน ในการสั่งซื้อเครื่องจัดการเปลือกมะพร้าว การตั้งกลุ่มจัดการเครื่องจัดการเปลือกมะพร้าว การประเมิน ทั้งในเรื่องการจัดการ ความรู้ทุน และแนวทางการพัฒนาต่อยอด และจากข้อมูลการวิจัย การผลิตมะพร้าวเผาโดยวิธีคั้งนี้ ทำให้เกิดขยะจากเปลือกมะพร้าวคั้งที่ปอกออกก่อนนำไปคั้ง โดยมะพร้าว 1 ลูก ได้เปลือกมะพร้าว 7 จีด ปัจจุบันในชุมชนท่าวารีมีผู้ทำมะพร้าวเผาจำนวนประมาณ 20 ราย มีการผลิตรายละประมาณ 200 ลูก/วัน ทำให้ชุมชนเป็นผู้ผลิตขยะจากเปลือกมะพร้าว จำนวน 140 กก/คน/วัน หรือ 2,800 กก/วัน หรือ 84,000 กก/เดือน หรือ

30,660,000 กก/ปี ซึ่งในจำนวนนี้ ร้อยละ 50 ชุมชนได้นำไปเผาเป็นปุ๋ยในพื้นที่ทำนาของตนเอง ส่วนที่เหลือก็จะทิ้งไว้ในที่ทิ้งขยะในชุมชน ซึ่งมีที่ทิ้งขยะที่เทศบาลจัดให้อยู่ห่างจากชุมชน แต่ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็จะทิ้งกระจัดกระจายอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ริมฝั่งท่าวารี ทำให้เกิดการชะล้างและไหลลงไปที่บ่อในแม่น้ำลำเซบายในบริเวณหมู่บ้านทำให้เกิดน้ำเสีย เป็นตะกอนและคั้นเงินเป็นบางพื้นที่ของลำเซบาย จากปัญหาเรื่องขยะจากเปลือกมะพร้าวที่นำทางชุมชนได้หาแนวทางในการดำเนินการแก้ไขเรื่อยมา

จากข้อมูลในเบื้องต้นที่มวิจัยและชาวบ้านดำเนินการจัดการขยะเปลือกมะพร้าว โดยการเปลี่ยนขยะมะพร้าวเป็นเงิน คือ ทำเป็นปุ๋ยจากเปลือกของมะพร้าว โดยการเริ่มไปดูงานที่ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้เห็นเครื่องสับเปลือกมะพร้าวให้ละเอียด แต่ข้อจำกัดคือเครื่องมีราคาค่อนข้างแพง คือเครื่องละ 90,000 บาท ต่อมาได้เสาะหาแหล่งจากงานเกษตรแฟร์ที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้ซื้อเครื่องละ 40,000 บาท ตัดสินใจซื้อเครื่องโดยวิธีการประชามตสมาชิกในหมู่บ้าน ซึ่งระหว่างการดำเนินงานวิจัยนี้กำลังช่วงในช่วงการทดลองสับเปลือกมะพร้าวและใส่กระสอบปุ๋ยขาย ขายสอบละ 25 บาท แต่ข้อจำกัดของเครื่องคือความมืดที่เป็นตัวบดเปลือกมะพร้าวจะเสียหายบ่อย เนื่องจากเปลือกมะพร้าวที่นั้นค่อนข้างเหนียวและแข็ง ซึ่งทางชุมชนได้วางแผนทางการต่อยอดเครื่องดังกล่าว โดยการส่งโครงการเพื่อพัฒนาต่อยอดเครื่องสับมะพร้าวไปยัง กระทรวงเกษตร และส่วนวิชาการในจังหวัดต่อไป

ภาพที่ 4.26 เครื่องสับเปลือกมะพร้าว

ภาพที่ 4.27 การสับเปลือกมะพร้าวร่วมกันของชุมชน

บทที่ 5

สรุป และอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบายตอนล่าง กรณีบ้านท่าวารี ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี ครั้งนี้ได้ทำการศึกษาข้อมูลเรื่อง 1) สภาพบริบทชุมชนและระบบนิเวศลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี 2) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม 3) ปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน 4) ศักยภาพ เงื่อนไข ปัจจัย และข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวารีต่อการจัดการระบบนิเวศ และ 5) การใช้ประโยชน์ของชุมชนในลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลคือ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก แบบสอบถาม การประชุมกลุ่มย่อย รวมถึงการศึกษาข้อมูลจากชุมชน และหน่วยงาน เช่น โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล กรมการพัฒนาชุมชน เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการปฏิบัติต่อไป ซึ่งได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพบริบทชุมชน ระบบนิเวศลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี จากอดีตจนถึงปัจจุบัน 3) เพื่อศึกษาปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี จากอดีตจนถึงปัจจุบัน 4) เพื่อศึกษาศักยภาพ ปัจจัย เงื่อนไข และข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวารี ต่อการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำลำเซบายตอนล่างอย่างมีส่วนร่วม และ 5) เพื่อศึกษาการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบายตอนล่างบริเวณบ้านท่าวารี มีผลการดำเนินการวิจัยดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

บ้านท่าวารี หมู่ที่ 4 ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเชียงในและห่างจากที่ว่าการอำเภอเชียงใน ประมาณ 16 กิโลเมตร บนถนนแจ้งสนิทสายอุบลราชธานี - ยโสธร (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 23) ห่างจากจังหวัดอุบลราชธานี 26 กิโลเมตร มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีครัวเรือนจำนวน 197 ครัวเรือน จำนวนประชากร 828 คน ประกอบอาชีพ ทำนา ค้าขาย รับจ้าง มีรายได้เฉลี่ย 43,255 บาท/คน/ปี โดยเป็นรายได้ภาคเกษตรเฉลี่ย 31,726 บาท/ครัวเรือน/ปี รายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ย 54,622 บาท/ครัวเรือน/ปี

แม่น้ำที่ไหลผ่านบ้านท่าวารีนี้ คือ ลำเซบาย โดย “ลำเซบาย” เป็นลำน้ำสาขาหนึ่งของแม่น้ำมูล เป็นแม่น้ำที่มีความผูกพันกับคนอีสานหลายพื้นที่ แม่น้ำมีความยาวประมาณ 233 กิโลเมตร มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูพาน เส้นทางน้ำที่ไหลผ่านบ้านท่าวารีถือเป็นบริเวณปลายน้ำลำเซบาย ชุมชนบ้านท่าวารีจึงอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนปลายของลำเซบาย มีความผูกพันกับสายน้ำ ทั้งใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค การเกษตร และความเกี่ยวข้องในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมชุมชน ที่สร้างความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนบ้านท่าวารีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแข่งเรือ และอื่น ๆ

ระบบนิเวศในลำเซบาย แก่งหินแดง แก่งหิน วังน้ำ หาด สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในลำเซบาย ในอดีตลำเซบายบริเวณท่าวารีเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน ทั้งการหาปลา สัตว์น้ำ พืชผักและสมุนไพร แต่ในปัจจุบัน ชุมชนได้พึ่งพาลำน้ำของชุมชนในด้านวัฒนธรรมประเพณีเป็นหลัก คือในค่าน ประเพณีลอยกระทง แข่งเรือ และสงกรานต์ ซึ่งเป็นที่รู้จักและนิยมเข้าร่วมงานของคนในอำเภอ เขื่อนในและใกล้เคียง ส่วนการพึ่งพิงด้านอื่นๆลดลงเนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง การพึ่งพาในด้านอาหารคือการหาปลาลดลง ปัจจุบันมีครอบครัวหาปลาเป็นอาชีพมีจำนวน 10 ครอบครัว และที่เหลือเป็นการหาปลาตามฤดูกาลเป็นเป็นอาหารและรายได้เสริม การพึ่งพิงเรื่องอาหารพืชผักสมุนไพรลดลง เนื่องจากชุมชนเปลี่ยนวิธีการผลิตและอาชีพไปมาก คือ ทำสวนยางพารา รับราชการ รับจ้าง และค้าขายมากขึ้น และที่สำคัญทรัพยากรในลำน้ำก็ลดลง ปลาหายากขึ้น พืชผักหายไป เพราะดั่งพัง ลำน้ำคั้นเงิน รวมทั้งคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมอย่างมากทำให้ชาวบ้านไม่นิยมใช้ประโยชน์ในด้านเป็นแหล่งอาหารการพึ่งพิงที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน คือ การใช้เป็นแหล่งน้ำดิบในการประปาของชุมชน แต่เป็นน้ำที่ไม่มีคุณภาพต้องใช้สารส้มและคลอรีนเพิ่มมากขึ้นเพื่อปรับปรุงคุณภาพน้ำจนชาวบ้านสังเกตเห็นสีและกลิ่นของน้ำประปาที่ไม่พึงประสงค์อย่างชัดเจน มีอีกอาชีพที่สร้างผลกระทบต่อลำเซบายบริเวณท่าวารีที่เป็นลุ่มน้ำดอนปลายของลำเซบายคืออาชีพการขายนมมะพร้าวเผา เมื่อเอ่ยถึงบ้านท่าวารี ทุกคนที่เคยเดินทางผ่านจะต้องนึกถึงมะพร้าวน้ำหอมที่นำมาเผา “มะพร้าวเผา” โดยได้มาจากในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียง ชาวบ้านบ้านท่าวารีได้ยึดอาชีพขายนมมะพร้าวเผาที่บริเวณ ริมทางถนนสายหลักที่เชื่อมระหว่างจังหวัดอุบลราชธานีไปจนถึงจังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน พร้อมๆกับการก่อตั้งหมู่บ้าน จนกลายเป็นตำนานผลิตภัณฑ์มะพร้าวเผาท่าวารี เป็นอีกหนึ่งธุรกิจที่ส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างดีและเป็นการหมุนเวียนรายได้ภายในชุมชน ช่วงหลังมานี้เริ่มมีมะพร้าวอ่อนเข้ามา ซึ่งไม่สามารถนำมาผลิตเป็นมะพร้าวเผาได้ ผู้ขายก็เลยคิดหาวิธีการอย่างไรที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับมะพร้าวอ่อนได้โดยไม่ต้องทิ้งไป จนได้มาเป็นผลิตภัณฑ์วุ้นมะพร้าวอ่อนที่มีรสชาติหอม หวาน อร่อย ผลิตภัณฑ์มะพร้าวเผาบ้านท่าวารีของแท้ที่ผ่านกรรมวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม มีน้อยมากในปัจจุบัน ผู้ผลิตได้เปลี่ยนวิธีการจากการเผามาเป็นต้มมะพร้าวแทน เนื่องจากผลกระทบในเรื่องของเชื้อเพลิง(ไม้ฟืน)ที่นำมาใช้เผามะพร้าวปัจจุบันนี้หาได้ยาก มีการใช้แรงงานคนในครอบครัวหลายคนและขั้นตอนยุ่งยากในการเผา ผู้ผลิตก็เลยเปลี่ยนมาใช้วิธีต้มโดยแก๊สแทน และจากการผลิตมะพร้าวเผาโดยวิธีต้มนี้ ทำให้เกิดขยะจากเปลือกมะพร้าวดิบที่ปอกออกก่อนนำไปต้ม โดยมะพร้าว 1 ลูก ได้เปลือกมะพร้าว 7 จีด ปัจจุบันในชุมชนท่าวารีมีผู้ทำมะพร้าวเผาจำนวนประมาณ 20 ราย มีการผลิตรายละประมาณ 200 ลูก/วัน ทำให้ชุมชนเป็นผู้ผลิตขยะจากเปลือกมะพร้าวจำนวน 140 กก/คน/วัน หรือ 2,800 กก/วัน หรือ 84,000 กก/เดือน หรือ 30,660,000 กก/ปี ซึ่งในจำนวนนี้ ร้อยละ 50 ชุมชนได้นำไปเผาเป็นปุ๋ยในพื้นที่ทำนาของตนเอง ส่วนที่เหลือก็จะทิ้งไว้ในที่ทิ้งขยะในชุมชน ซึ่งมีที่ทิ้งขยะที่เทศบาลจัดให้อยู่ห่างจากชุมชน ประมาณ ๑ กม. แต่ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็จะทิ้งขยะกระจายอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ริมฝั่งท่าวารี ทำให้เกิดการชะล้างและไหลลงไปที่บึงในแม่น้ำลำเซบายในบริเวณ

หมู่บ้านทำให้เกิดน้ำเสีย เป็นตะกอนและดินเงินเป็นบางพื้นที่ของลำเซบาย รวมทั้งผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองอุบลราชธานีก็สร้างความเสียหายและเสื่อมโทรมแก่ลุ่มน้ำตอนล่างนี้อย่างมากและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เหมือนกัน การขยายเมืองออกมาทางทิศตะวันตกของจังหวัด ซึ่งมีทั้งสถานที่ราชการมาตั้งมากขึ้น การขยายพื้นที่เศรษฐกิจที่มีนายทุนมาซื้อที่ริมถนนแจ้งสนิทและรอบนอกโดยการถมที่เพื่อทำอาคารสถานที่พักอาศัยและร้านค้า ทำให้พื้นที่ราบลุ่มและป่าทามบริเวณนี้ถูกทับถมจนเกือบหมด แหล่งน้ำเล็กๆ ทางน้ำ ถูกทำลาย เปลี่ยนทิศทาง พ่อค้าธุรกิจในเมืองใช้เป็นพื้นที่ทิ้งขยะส่วนตัวแต่เมื่อหน้าฝนน้ำหลากก็จะชะล้างขยะลงสู่ลำน้ำทำให้น้ำเน่าเสีย หรือแม้กระทั่งขยะจากสารเคมีที่หน่วยงานราชการใช้ในการทดลองทางการเกษตรที่เก็บไว้ริมฝั่งแม่น้ำก็ถูกน้ำฝนชะล้างลงในแม่น้ำอย่างมากเป็นเวลานาน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นเคยถูกนำมาพูดคุยในกลุ่มของผู้นำและชาวบ้านที่ห้วยไผ่แต่ยังไม่เคยหาทางแก้ไขได้เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ชุมชนยังไม่รู้ว่าจะเริ่มค้นอย่างไร ต้องศึกษาปัญหาข้อมูลอย่างไรเพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เห็นร่วมกัน ต้องสร้างแรงจูงใจอย่างไรที่จะร่วมกันแก้ไขความเสื่อมโทรมและฟื้นฟูลุ่มน้ำบริเวณท่าวารีของหมู่บ้านให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ สะอาด มีคุณภาพต่อการใช้ประโยชน์ทั้งในการอุปโภคบริโภค การเกษตร และวิถีทางวัฒนธรรมของตนเองและลูกหลานคนบ้านท่าวารีในอนาคต

ศักยภาพของหมู่บ้าน จุดเด่นด้านบุคคล จุดเด่นด้านกลุ่ม/องค์กร จุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ จุดเด่นด้านภูมิปัญญาชุมชน จุดเด่นด้านประเพณีและวัฒนธรรม จุดอ่อนของชุมชน ความมีส่วนร่วมในกิจกรรมหมู่บ้าน ไม่รวมกลุ่ม โอกาสของชุมชนบ้านท่าวารีมีดังนี้ คือ เป็นหมู่บ้านค้าขายริมทาง ซึ่งทำให้ราษฎรโดยมากหันมาประกอบอาชีพค้าขายเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนและชุมชน อีกประเด็นคือ ผนังกันดินและถนนเรียบลำเซบาย ที่มีผลกับชุมชนในเรื่องของการพัฒนาเป็นพื้นที่เศรษฐกิจโดยการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยแนวทางในการดำเนินงาน คือ การจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านระยะยาวประสานความร่วมมือทุกภาคส่วน โอกาสอีกด้านคือ ในชุมชนมีร่องส่งน้ำผ่านพื้นที่เกษตรรวมถึงมีการพัฒนาเขตอนุรักษ์วังมัจฉา ทั้งนี้ถือเป็นการสร้างโอกาสในการปลูกพืชฤดูแล้งใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ รวมถึงถ้ามีการจัดการที่ดีในระยะยาวจะสามารถสร้างรายได้ให้ราษฎรในพื้นที่อย่างยั่งยืน ข้อจำกัดของชุมชนบ้านท่าวารี มีดังนี้ ด้านงบประมาณมีจำนวนจำกัด มีผลกระทบต่อชุมชนทำให้การพัฒนาไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การแก้ไขข้อจำกัดจัดหางบประมาณจากแหล่งต่างๆ มีส่วนหนึ่งของข้อจำกัดการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลกระทบต่อชุมชนหมู่บ้านพัฒนาช้า การแก้ไขข้อจำกัดปรับทัศนคติ การตรวจสอบความโปร่งใส

จากที่กล่าวมาทั้ง 4 ส่วน ทางชุมชน ได้ร่วมกันกำหนดค่านิยมและความสัมพันธ์ของชุมชน คือ ลักษณะของพื้นที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ของรุ่นสู่รุ่น เป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่สร้างขึ้นมาเพื่อกำกับดูแลชุมชนให้ดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่าแนวคิดของชุมชนนั้น ๆ เป็นกฎของหมู่บ้าน รูปธรรมที่เห็นได้ชัด ประเพณีการแข่งขันเรือยาวได้สร้างความสามัคคีในชุมชนรวมถึงโอกาสทางด้านการท่องเที่ยว มีวัง

มัจฉาในอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ และหาควัฒ์ในการทำกิจกรรมในวันสงกรานต์และกิจกรรมด้านกีฬา เช่น การเตะฟุตบอล

สถานการณ์การปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีหลายปัญหาและหลายประเด็น ชุมชนมองว่าสิ่งที่จะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมและขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันได้นั้นคือด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน และทรัพยากร ดังนั้นจึงร่วมกันมองปัญหาในเรื่องนี้อย่างจริงจัง และได้นำมาข้อมูลจากการศึกษาวิจัยมาร่วมกันสรุปวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูล ซึ่งสถานการณ์ปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชนสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหามีดังนี้ 1) การขยายตัวของชุมชนท้าวารีทั้งในเชิงประชากร เจริญรื้อเรือน รวมถึงการขยายของตัวเมือง กล่าวคือ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2455 พ่อใหญ่มัน ซึ่งเป็นชาวบ้านหัวดอน (บ้านหัวดอนห่างจากบ้านท้าวารี ประมาณ 1 กิโลเมตร) ได้ย้ายมาอาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำบริเวณพื้นที่ดินทำไร่ ทำสวนของตนเอง ต่อมาจึงมีบุตรหลานญาติพี่น้องของพ่อใหญ่มัน ย้ายบ้านเรือนจากบ้านหัวดอนมาอยู่อาศัยมากขึ้น จนจนปัจจุบันที่บ้านท้าวารีจำนวนครัวเรือน 172 ครัวเรือน ประชากร 590 คน ชาย 285 คน หญิง 305 ด้านการขยายเมืองเหมือนกัน การขยายเมืองออกมาทางทิศตะวันตกของจังหวัด ซึ่งมีทั้งสถานที่ราชการมาตั้งมากขึ้น การขยายพื้นที่เศรษฐกิจที่มีนายทุนมาซื้อที่ดินถมถนนแฉ่งสนิทและรอบนอกโดยการถมที่เพื่อทำอาคารสถานที่พักอาศัยและร้านค้า 2) แนวทางการพัฒนาของหน่วยงานในภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและระบบนิเวศของชุมชนท้าวารี - การขยายถนน และการสร้างสะพาน ที่ต่อหื้อสะพานทำให้น้ำเปลี่ยนทางมากระทบกับริมตลิ่งมากขึ้น ผลคือริมตลิ่งบริเวณใกล้สะพานที่สร้างขึ้นมานั้นพังทลายทำให้เสียพื้นที่ดินบริเวณนั้น - การสร้างผนังกันน้ำ ที่ทำให้พื้นที่ริมฝั่งลำเซบายที่เคยเป็นแหล่งอาหาร ลดพื้นที่ทางอาหารของคนที่อยู่ริมน้ำ โดยปัญหาในเรื่องนี้ ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนทั้งในเรื่องการหาอยู่หากิน 3) ปัญหาเรื่องการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของคนในชุมชนในเรื่องการพัฒนาชุมชน เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งนี้เห็นได้จากการดำเนินการวิจัยในช่วงที่ผ่านมาซึ่งไม่ได้รับความร่วมมือและการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากชุมชนยังไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นอย่างไร ต้องศึกษาปัญหาข้อมูลอย่างไรเพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เห็นร่วมกัน ต้องสร้างแรงจูงใจอย่างไรที่จะร่วมกันแก้ไขความเสื่อมโทรมและฟื้นฟูลุ่มน้ำบริเวณท้าวารีของหมู่บ้านให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ สะอาด มีคุณภาพต่อการใช้ประโยชน์ทั้งในการอุปโภคบริโภค การเกษตร และวิถีทางวัฒนธรรมของตนเองและลูกหลานคนบ้านท้าวารีในอนาคต รวมถึงการร่วมกันหาแนวคิดและแนวทางในการขับเคลื่อน 4) การขยายของพื้นที่ในการดำเนินการการเกษตร พ.ศ. 2455 พ่อใหญ่มัน ซึ่งเป็นชาวบ้านหัวดอน (บ้านหัวดอนห่างจากบ้านท้าวารี ประมาณ 1 กิโลเมตร) ได้ย้ายมาอาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำบริเวณพื้นที่ดินทำไร่ ทำสวนของตนเอง รายละเอียดของการใช้พื้นที่ มีดังนี้ พื้นที่อยู่อาศัย 200 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 1,140 ไร่ ทำนาปีละ 1 ครั้ง พื้นที่ทำนา 1,100 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 30 ไร่ พื้นที่ทำสวน 10 ไร่ พื้นที่ป่าชุมชนของกรมทางหลวง จำนวน 50 ไร่ ป่าช้าเก่า จำนวน 75 ไร่ แหล่งน้ำสาธารณะลำเซบาย 1 แห่ง ประปา 2 แห่ง ผู้ใช้ 172 ครัวเรือน บ่อสาธารณะ 4 แห่ง ไม่ได้ใช้งาน 5) การเข้ามาอยู่อาศัยของคนภายนอก และหน่วยงาน กล่าวคือ มีนายทุนในเมืองมาซื้อที่ดินและมีการขยายพื้นที่ของตนเองจนถึง

ลำเขบาย ซึ่งพื้นที่ในบริเวณนั้นจะเป็นพื้นที่ขึ้นฝั่งของวัชพืชที่จะไปหากินในฝั่งดังกล่าว ปัญหาที่ทางชาวบ้านท่าวารีกังวล คือเรื่องของการบุกรุกพื้นที่ส่วนบุคคลในพื้นที่สาธารณะ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภายใต้โครงการวิจัยการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเขบาย ตอนล่าง กรณีบ้านท่าวาริ ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี ทีมวิจัยจึงได้ร่วมกันวางหลักการในการทดลองปฏิบัติการร่วมกันดังนี้ 1) การจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมลำเขบายทั้งในเรื่องของการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์ เช่น ในเรื่องของการฟื้นฟูวังปลา การทำฝังชุมชนโดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน 2) ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นหลักสำคัญในการทำงานกับชุมชน โดยเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็น ของทุกคนในชุมชน ที่มีความรู้ ภูมิปัญญาที่หลากหลาย และถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง ให้ได้เรียนรู้ ให้เห็นถึงความสำคัญ และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในกลุ่มน้ำเขบาย จนเกิดพลังการขับเคลื่อนอย่างสร้างสรรค์และต่อเนื่อง 3) การสร้างจิตสำนึกให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการรักและหวงแหนระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเขบาย ผ่านการรณรงค์ผ่านหอกระจายข่าว ผ่านป้ายประชาสัมพันธ์ตามจุดต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งจากหลักการที่ทางชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขึ้นนั้น จึงได้มา กำหนดสิ่งที่จะดำเนินการเป็นรูปธรรมเพื่อที่จะทดลองปฏิบัติการร่วมกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ 1) มาตรการฟื้นฟูวังปลา โดยการป้องกันการละเมิดจากคนในและคนนอก การดำเนินการ การทำจดหมายชี้แจงกับคนนอก และการประชาสัมพันธ์กับคนในผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน การเชื่อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างมาตรการร่วมกัน ผลการดำเนินการ จากการดำเนินการทำให้คนในชุมชน และคนนอกชุมชน ได้รับทราบถึงแนวทางในการดำเนินการด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์วังปลาวังปลาของชุมชนบ้านท่าวาริ อีกทั้งเจ้าอาวาสที่วัดบ้านท่าวาริยังเล็งเห็นถึงความสำคัญในจุดดังกล่าว ทางเจ้าอาวาสวัดบ้านท่าวาริ อาสาที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการรักษาลำเขบาย โดยการนอนเฝ้าที่อยู่ในลำเข เพื่อเป็นการเฝ้าและระวังผู้ที่มาลักลอบจับปลาในเขตอนุรักษ์ 2) การป้องกันสารเคมีที่ไหลลงลำเขบาย โดยการประสานกับศูนย์วิจัยข้าว และร้านอาหาร เพื่อนำเสนอรายละเอียดด้านผลกระทบและข้อมูลที่เกิดขึ้นในชุมชน หากมีการดำเนินการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้น ทำจดหมายขอขอบคุณในสิ่งที่หน่วยงานได้ดำเนินการ การดำเนินการ ตั้งคณะทำงานดำเนินการร่างจดหมาย และส่งข้อมูลนั้นให้กับหน่วยงาน และร้านอาหาร การประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเฝ้าระวังปัญหาเดิมที่จะเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งในพื้นที่ ผลการดำเนินการ จากการทำหนังสือยื่นศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี ทำให้ในปัจจุบันศูนย์วิจัยข้าวได้ดำเนินการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงน้ำเขบาย และเช่นเดียวกันกับ ร้านอินโดจีนร้านอาหารในเมืองอุบลราชธานี ที่เลิกทิ้งเศษอาหารลงแม่น้ำ เนื่องจากทีมวิจัยส่งหนังสือไปขอความร่วมมือ จากการดำเนินการดังกล่าว ส่งผลให้ลำเขบายกับมามีปลาหลากหลายขึ้น หลังจากการทำงานวิจัย ปลาหลายพันธุ์กลับคืนมา เช่น ปลาตองกราย ปลาเสือพ่นน้ำ ปลาแซ่ ปลาบั้ง มีกุ้งใหญ่มาซึ่งแต่ก่อนกุ้งเหล่านี้ไม่มีที่อยู่ 3) แนวทางการสร้างฝังชุมชนบ้านท่าวาริในอนาคตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวาริ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ผลการ

ดำเนินงาน หลังจากที่มีการประชุมชาวบ้าน ทีมวิจัยได้เสนอเรื่องเข้าหาทาง อบต.หัวดอน เพื่อขอความอนุเคราะห์จากนายช่าง อบต. เพื่อทำการร่างแบบแปลนฉบับใหม่ ที่สอดคล้องกับทางวิถีชุมชนบ้านท่าวาริ หลังจากนั้นทางทีมวิจัยและทางทีม อบต.หัวดอน ก็ไปส่งข้อมูลแก่สำนักงานโยธาธิการจังหวัดอุบลราชธานี และหลังจากนั้นก็มีคำตอบรับมาจากโยธาธิการ ว่า สามารถปรับแก้แบบแปลนได้ ซึ่งจากการดำเนินการดังกล่าว ถือเป็นการใช้วิถีทัศน์ของผู้นำ และการคำนึงถึงวิถีชีวิตชาวบ้านผู้อยู่อาศัยเป็นสำคัญ ปล่อยให้ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จ ทางทีมวิจัยและชุมชน ยังมีแนวทางที่จะผลักดันให้พื้นที่ริมแม่น้ำชีดังกล่าว เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดอุบลราชธานี ตลาดน้ำชุมชน โดยการใช้ฐานตลาดเก่า แต่เปลี่ยนสถานที่เป็นพื้นที่ข้างลำเซ ในเชิงประเพณีการแข่งขันเรือยาว ทางชุมชนมีแนวคิดร่วมกันว่าเรือยาวบ้านท่าวาริถือเป็นวิถีชีวิตที่สืบต่อกันมาและยังต้องสานเรื่องประเพณีนี้ออกไปอีก จึงมีการคิดร่วมกันว่าจะเปิดเป็นสนามแข่งเรือยาวด้วยพระราชทานบ้านท่าวาริ 4) แนวทางในการดำเนินการจัดการขยะโดยชุมชน โดยการหาพื้นที่รองรับขยะ โดยเฉพาะขยะจากการทำมะพร้าวเผา น้ำหอม แล้วประสานหน่วยงานเพื่อมาให้ความรู้ในการจัดการ ผลการดำเนินการชาวบ้านดำเนินการจัดการขยะเปลือกมะพร้าว โดยการเปลี่ยนขยะมะพร้าวเป็นเงิน คือ ทำเป็นปุ๋ยจากเปลือกของมะพร้าว โดยการเริ่มไปดูงานที่ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้เห็นเครื่องสับเปลือกมะพร้าวให้ละเอียด แต่ข้อจำกัดคือเครื่องมีราคาค่อนข้างแพง คือ เครื่องละ 90,000 บาท ต่อมาได้เสาะหาแหล่งจากงานเกษตรแฟร์ที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้ซื้อเครื่องละ 40,000 บาท ตัดสินใจซื้อเครื่องโดยวิธีการประชุมสมาชิกในหมู่บ้าน ซึ่งระหว่างการดำเนินงานวิจัยนี้กำลังช่วงในช่วงการทดลองสับเปลือกมะพร้าวและใส่กระสอบปุ๋ยขาย ขายสอบละ 25 บาท แต่ข้อจำกัดของเครื่องคือความมืดที่เป็นตัวบดเปลือกมะพร้าวจะเสียหายบ่อย เนื่องจากเปลือกมะพร้าวนั้นค่อนข้างเหนียวและแข็ง ซึ่งทางชุมชนได้วางแนวทางการต่อยอดเครื่องดังกล่าว โดยการส่งโครงการเพื่อพัฒนาต่อยอดเครื่องสับมะพร้าวไปยัง กระทรวงเกษตร และส่วนวิชาการในจังหวัดต่อไป

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบายตอนล่าง กรณีบ้านท่าวาริ มีสถานการณ์การปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้นมีหลายปัญหาและหลายประเด็น ชุมชนมองว่าสิ่งที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมและขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันได้ ดังนั้นจึงร่วมกันมองปัญหาในเรื่องนี้อย่างจริงจัง และได้นำมาข้อมูลจากการศึกษาวิจัยมาร่วมกันสรุปวิเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูล ซึ่งสถานการณ์ปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน สาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหามีดังนี้ เรื่อง การขยายตัวของชุมชนท่าวาริทั้งในเชิงประชากร เจริญก้าวหน้า รวมถึงการขยายของตัวเมือง เรื่องแนวทางการพัฒนาของหน่วยงานในภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและระบบนิเวศของชุมชนท่าวาริ เรื่องปัญหาเรื่องการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของคนในชุมชนในเรื่องการพัฒนาชุมชน เรื่องการขยายของพื้นที่ในการดำเนินการเกษตร เรื่องการเข้ามาอยู่อาศัยของคนภายนอกและหน่วยงาน จาก

ปัญหาที่กล่าวมานั้นทางชุมชนบ้านท่าวารี ได้กำหนดแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การมาตรการฟื้นฟูฟุ้งปลา การป้องกันสารเคมีที่ไหลลงลำเขาบาย แนวทางการสร้างฝังชุมชนบ้านท่าวารีในอนาคตโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าวารี และการดำเนินการจัดการขยะโดยชุมชน ซึ่งการดำเนินการทดลองดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยึดหลักการทางอนุรักษ์วิทยา คือ

- 1) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล
- 2) การประหยัดของทรัพยากรและของที่กำลังสูญพันธุ์
- 3) การปรับปรุง ซ่อมแซมสิ่งที่เสื่อมโทรมให้คืนสภาพก่อนนำไปใช้ เพื่อให้ระบบสิ่งแวดล้อมดีขึ้น
- 4) มุ่งหวังให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ประกอบกันอยู่ในระบบธรรมชาติ มีศักยภาพที่สามารถให้ผลิตผลได้อย่างยั่งยืนถาวรและมั่นคง
- 5) ต้องมีการจัดองค์ประกอบภายในระบบธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม
- 6) ต้องยึดหลักการของอนุรักษ์วิทยาเป็นพื้นฐาน
- 7) กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน
- 8) ต้องกำหนดแนวทางในการจัดการเพื่อให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น

ซึ่งการดำเนินการทดลองปฏิบัติการและการวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้น มีกระบวนการในการดำเนินการคือ การเตรียมการนักวิจัย การเตรียมชุมชน การศึกษาข้อมูลชุมชน การศึกษาความรู้ภายนอก การพัฒนานักวิจัยและชาวบ้าน การสรุปวิเคราะห์ หาแนวทาง การทดลองปฏิบัติการ การสรุปผล ซึ่งสัมพันธ์กับ สมาคมนานาชาติเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (The International Association for Public participation หรือ IAP2) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าต้องประกอบไปด้วย

1. ประชาชนควรมีโอกาสแสดงความคิดเห็นในการตัดสินใจอันเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการกระทำที่มีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา
2. การมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึงคำสัญญาที่จะเปิดโอกาสให้ข้อเสนอแนะของประชาชนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
3. กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนสื่อสารเข้าถึงจุดสนใจ (Interests) ต่างๆ ของผู้มีส่วนร่วมและสนองตอบความต้องการ ในกระบวนการของผู้มีส่วนร่วมทั้งหมด
4. กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนแสวงหาและเอื้อให้เกิดการเข้าร่วมของประชาชนที่จะได้รับผลกระทบ
5. กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนนำผู้มีส่วนร่วมเข้าร่วมพิจารณาว่าพวกเขาจะมีส่วนร่วมอย่างไร

6.กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้ผู้เข้าร่วมมีข้อมูลที่พวกเขาต้องการเพื่อใช้ในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

7.กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนสื่อสารกับผู้เข้าร่วมถึงวิธีการที่ความคิดเห็นของพวกเขาจะมีผลกระทบต่อการตัดสินใจอย่างไร

และการจัดการระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนริมฝั่งลำเซบายของบ้านท่าวารีนั้น มีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การปรับตัว ต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ต่างๆระหว่างชุมชนกับทรัพยากร และชุมชนกับสังคมภายนอกอย่างรอบด้านและเป็นพลวัต ดังนั้นการทำความเข้าใจกับระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นแบบ การมองระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรในบริบทของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและระบบนิเวศ รวมถึงการมองระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนในบริบทของการพัฒนาชนบท และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

5.3 ผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานวิจัย

1. ทีมวิจัยและชุมชนได้รู้ว่าขยะที่มากที่สุดในชุมชน คือ เปลือกมะพร้าว
2. มีการรณรงค์เรื่องการจัดการขยะ รณรงค์โดยการแจกแผ่นพับ รณรงค์เพื่อให้น้ำสะอาด
3. มีการจัดวางถังขยะ ห้ามจับปลา รวมถึงมีการจัดเวรดูแลถังขยะ ซึ่งถังขยะไม่มีช่วงเวลาเปิด
4. ทำหนังสือยื่นศูนย์วิจัยข้าว ปัจจุบันศูนย์วิจัยข้าวกำลังก่อสร้างบ่อน้ำบาดาลเสียก่อนปล่อยลงน้ำ
5. มีปลาหลากหลายขึ้น หลังจากการทำงานวิจัย ปลาหลายพันธุ์กลับคืนมา เช่น ปลาตองกราย ปลาเสือพ่นน้ำ ปลาแซ่ ปลาปิ้ง มีกุ้งใหญ่มาซึ่งแต่ก่อนกุ้งเหล่านี้ไม่มีที่อยู่ แต่ปัจจุบันมีที่อยู่ คือ มีหิน
6. ร้านอินโดจีนเลิกทิ้งเศษอาหารลงแม่น้ำ เนื่องจากทีมวิจัยส่งหนังสือไปขอความร่วมมือ
7. เปลี่ยนขยะมะพร้าวเป็นเงิน คือ ในเรื่องของการทำให้เปลือกมะพร้าวเป็นปุ๋ย
8. นำเอาข้อมูลระบบนิเวศไปต่อสู้กับผู้รับเหมาเรื่องทางลาดลงไปลำเซบาย

5.4 ปัญหาอุปสรรค

1. ปัจจุบันกำลังจัดทำตั้ง ซึ่งไม่รู้ว่าจะส่งผลกระทบอย่างไรต่อชุมชน
2. หน่วยงานราชการ (ศูนย์วิจัยข้าว) ไม่อยากให้ชุมชนเข้าไปเก็บข้อมูลตรวจสอบได้อย่างชัดเจน สิ่งที่จะทำคือเพื่อให้ได้เก็บข้อมูล ใช้ข้อมูลจากคนที่อยู่ในหมู่บ้าน
3. การสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิจัยมีข้อจำกัดในการทำงานในระยะแรก

4. พื้นที่ชุมชนบ้านท่าวารีเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง รวมถึงการเป็นพื้นที่ที่ถูกพัฒนาจากทางหน่วยงานจากภาครัฐ และนักการเมืองอย่างค่อนเนื่อง แต่การพัฒนานั้นมิได้เกิดจากความต้องการของชุมชน

5. การทำรูปเล่มรายงานค่อนข้างยาก เพราะไม่มีประสบการณ์ ข้อมูลชุมชนมีเยอะ แต่ไม่รู้ว่าจะเขียนอย่างไร

5.5 ข้อเสนอแนะ

1. พัฒนาพื้นที่การทำงานวิจัยบ้านท่าวารี ให้ได้ตลาดนัดตลาดน้ำ มีแผนจะย้ายตลาดนัดไปเป็นตลาดน้ำ

2. ต้องการต่อยอดเครื่องสับเปลือกมะพร้าว หรือแนวทางในการจัดการขยะเปลือกมะพร้าวอย่างยั่งยืน

3. การศึกษาพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประเพณีวัฒนธรรม เช่น การแข่งขันเรือยาวชิงถ้วยพระราชทาน

บรรณานุกรม

- กล พรมสำลี และคณะ. การศึกษารูปแบบการจัดการน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีประสิทธิภาพสูงสุด กรณี บ้านผาชัน ตำบลตำโรง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย คำพัน เชิดไชย จิรภัทร์ สมเทพ และบุญยสฤษฎ์ อเนกสุข. รูปแบบการพัฒนาชุมชนบ้านผาชันสู่การเป็น แหล่งเรียนรู้การบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2556 ตามแผนพัฒนาชนบทยากจน ดำเนินการ โดยกรมพัฒนาที่ดินร่วมกับกรมป่าไม้
- ทัพไท ชุ่มนาเสียว. 2557. วิทยานิพนธ์การจัดการน้ำแล้งตามภูมิโนเวศอีสาน กรณีศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมบัติ กุสุมาวดี, บริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ไปเพื่ออะไร ?, โครงการบัณฑิตศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ประชาชาติธุรกิจ วันที่ 16 ธันวาคม 2547 ปีที่ 28 ฉบับที่ 3645, หน้า 6
- สมาน แก่นพันธ์ และคณะ. รูปแบบการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านผาชันและชุมชนบ้านโนนศาลา" ตำบลตำโรง อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี
- วันเพ็ญ สุวรรณ สติชัย เสนา และวงศ์ นัยวินิจ. แนวทางการพัฒนาระบบการบริหารจัดการกลุ่มให้ เกิดประสิทธิภาพของกลุ่มเกษตรกรชลประทานระบบท่อ ตำบลบึงมะเสง อำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2556.

Armstrong, Michael (2006). A Handbook of Human Resource Management Practice (10th edition ed.).

ภาคผนวก

รายชื่อวิทย

1. หัวหน้าโครงการวิจัย

1.นายอุทัย ชูจิตร ที่อยู่ 125 หมู่ 4 บ้านท่าวาริ ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี
โทรศัพท์ 087 - 4486272 อาชีพ ผู้ใหญ่บ้าน

2. ทีมวิจัย

1.นายสมเพียร มีดี ที่อยู่ 1 หมู่ 4 บ้านท่าวาริ ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัด
อุบลราชธานี โทรศัพท์ 084 - 4101440 อาชีพ รับราชการ พัฒนาชุมชน

2.นายพุทธศักดิ์ สร้อยสิงห์ ที่อยู่ 87 หมู่ 4 บ้านท่าวาริ ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน
จังหวัดอุบลราชธานี โทรศัพท์ 087-7790967 อาชีพ รับจ้าง

3.นายเกรียงศักดิ์ จิตทวี ที่อยู่ 1 หมู่ 4 บ้านท่าวาริ ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัด
อุบลราชธานี โทรศัพท์ 090-6029646 อาชีพ อบต.

4.นางวิไล ส่งเสริม ที่อยู่ - หมู่ 4 บ้านท่าวาริ ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัด
อุบลราชธานี โทรศัพท์ - อาชีพ ค้าขาย

5.นายเสริม เชื้อโย ที่อยู่ - หมู่ 4 บ้านท่าวาริ ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัด
อุบลราชธานี โทรศัพท์ -

3. ที่ปรึกษา

1. นายนิพล มนต์
2. นายธนต์พัฒน์ บุญจันทร์
3. นางอภิญญา ชันชะลี
4. นางมณีวรรณ ศรีภาพงศ์
5. นายสมเกียรติ ศรีสมุทร
6. นายประพิศ ทองชุม
7. นายประพาส มงคลแก้ว
8. นายวิชัย ชันชะลี